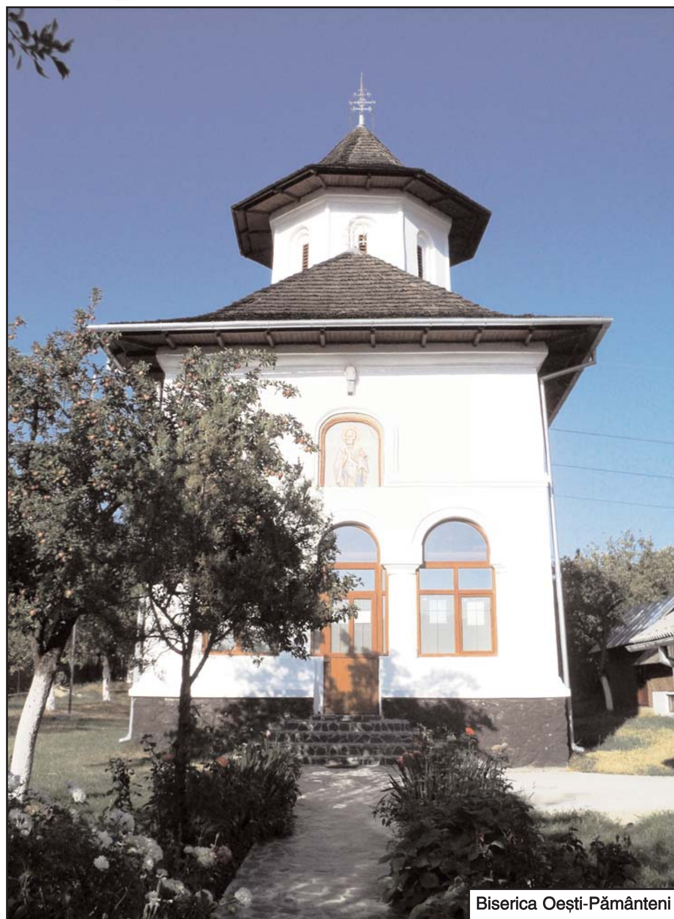


ORAȘ REGAL

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul VI ■ Nr. 12 (61) ■ Decembrie 2015


Biserica Oești-Pământeni

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul Primăriei Municipiului Curtea de Argeș și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”

La dublă aniversare

Gheorghe PĂUN



Ne plac aniversările – și cred că e bine să ne placă. Sunt momente de bilanț, de rememorare a drumului, de reîncărcare și reajustare a proiectelor, de întâlnire cu cei apropiați, cu colaboratorii, de întărire a comunității. În cultură (ca de obicei, includ știința), comunitățile sunt importante, într-un anumit sens și într-o anumită măsură, sunt cale și scop, deopotrivă. Aniversările dau și o mai bună perspectivă temporală, simplificând calendarele prin jalonare.

Revista aniversează cinci ani de la apariția primului număr (decembrie 2010), Clubul Iubitorilor de Cultură din Curtea de Argeș, prescurtat CIC, redenumit de o vreme CIC–Clubul revistei *Curtea de la Argeș*, împlinește, tot în acest decembrie, zece ani de la înființare. Revista s-a născut în preajma Clubului, acesta a revenit la revistă, închizând cercul.

Puțini ani, dacă ne raportăm la alte „întreprinderi culturale” (cinstire lor!), mai de aproape sau mai de departe, două mici eternități dacă privim în urmă. În timp ce Clubul s-a născut oarecum de la sine, plecând de la observația/sloganul „Orașul poate, orașul merită” (țin la fel de mult la celelalte sloganuri ale CIC – „Cu seninătate. Fără politică. Vine cine vrea, rămâne cui îi place.”, adaug și „O zi fără muzică e o zi pierdută.” – le repet, pentru că merită invocate și în alte contexte; de-ar rămâne numai ele în amintirea participanților și Clubul și-a acoperit menirea), pornirea unei reviste lunare de cultură a fost o temeritate, la vremea noastră (pierdută în ciber-spațiu, globalizată, nivelată de consumism etc.) și pentru locurile noastre, cu oricât de mult patriotism local le-am privi. Au zâmbit mulți, atunci, la începuturi, dar, slavă Celui de Pretutindeni, au fost și mai mulți cei care au pus umărul, condeiul, un sfat, un ajutor. O plecăciune tuturor, la trecerea peste primele 60 de numere!

Prea devreme pentru un bilanț, în cazul revistei, prea din apropiere pentru o evaluare, în cazul Clubului.

Dar, vin cu un anunț-surpriză – iertare cer celor care vor fi întristat-surprinși, le împărtășesc tristețea: Clubul își încetează de acum existența!



Retrăgându-se în glorie, vorba lui Napoleon, pentru că asta înseamnă (uităm de modestie...), de pildă, lista protagoniștilor și programul întâlnirilor din ultima jumătate de an și mai bine (a se revedea consemnările de la pagina a doua a revistei, din luna mai încoace). Previn fireasca întrebare și răspund: din mai multe motive, mai ales personale, mai ales legate de... sexagenaritã și de tot ce presupune aceasta; pentru că revista are prioritate (am răspuns astfel și la a doua întrebare iminentă: desigur, revista merge mai departe, revista este *altceva*, are o altă miză, am mai spus că e planificată a apărea 50 de ani, așa am spus, așa rămâne!...); pentru că Clubul „și-a făcut datoria”, e vremea unei resetări, a trecerii la altceva (cine, ce, cum, când, unde, dacă? – mai ales dacă? – sunt întrebări la care timpul va da răspuns, testând, reconfirmând sau nu primul slogan menționat mai devreme). Contribuie la decizie și regretul de a nu mai fi fost în stare să produc *Cronica* anuală, ca în primii șapte ani, cea cu fix o pagină pentru fiecare zi de cultură – format și deformat ca „om al cărții”, simt o lipsă-vină neavând în bibliotecă o „cronică” pentru fiecare dintre cei zece ani...

Rămân alte întâlniri culturale asociate revistei, cum sunt Podul de Reviste și Ziua Revistei, anuale însă amândouă, cu speranța că Podul își va pierde curând rostul: scriam și în editorialul de acum vreo două numere, pentru Basarabia, istoria nu mai are răbdare, istoria se grăbește (Dumnezeu știe ce se va mai întâmpla chiar până la apariția textului de față, scris pe la sfârșit de octombrie), Basarabia va trebui în viitorul apropiat să aleagă, să sperăm că o va face cu mintea și cu inima proprii, în liniște și cu bucurie, cu mâna pe mistrie, nici pe târnăcop și nici pe armă... Într-o Românie reîntregită, Podul va fi doar un prilej de aduceri aminte – până atunci, revista are încă de lucru. Unirile se fac mai întâi „în cuget și simțiri”, mai totdeauna, unirile culturale, identitare, le preced pe cele administrativ-politice, le fac inevitabile și le dau trăinicie. Ca rubrică în revistă, Podul are tradiție, ca întâlnire româno-română va continua până vom avea de-a latul Prutului la fel de multe poduri, din cele peste care trec oamenii în voie, ca în anii dinainte ca Prutul să fie marcat pe hartă cu sârmă ghimpată.

Istoria de lângă noi, la care, uneori, nici nu sesizăm că suntem parte...

Așadar, adio Clubului, mulți ani înainte revistei – *le roi est mort, vive la reine!...*



Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi și nouă toate...



Ziua de ieri a fost cea din urmă pentru doi bărbați a căror activitate publică, cuprinsă între anii 1830 și până în deceniul întâi din zilele lui Carol Vodă, a exercitat o însemnată influență asupra dezvoltării ideilor naționale în România. Ieri, August Treboniu Laurian și Cesar Bolliac s-au săvârșit din viață.

August Treboniu Laurian a fost născut în Ardeal. Crescut în școala privațiunilor și fiind fiul unui popor care e până azi silit a plăti cu cele mai grele sacrificii orice pas ar voi să facă înainte, caracterul său era înăsprit, dar și lămurit totodată prin luptele la care a luat parte. Amintim între altele că, în colaborare cu N. Bălcescu, a scos la lumină *Magazinul istoric pentru Dacia*, o colecție prețioasă de sorginți istorice; apoi că lui i se datorește introducerea studiului istoriei naționale în școalele noastre și e cel dintâi care-a încercat a aduna toate știrile de oarecare temei care există asupra mult bântuitei istorii a neamului nostru, de la întâiele începuturi și până în zilele noastre, într-un manual care servește și azi de carte didactică. În timpul lui Grigorie Voievod Ghica a fost inspector general al școalelor din Moldova; a fost deci unul dintre acei bărbați cu spornică și dezinteresată activitate care au dat domniei lui Ghica Vodă o însemnătate deosebită, ca pregătitoare epocei Unirii și a adaptării poporului românesc la viața modernă.

La Cezar Bolliac moartea fizică n-a fost decât încheierea morții lui intelectuale, intervenită acum câtiva ani deja. Bolliac a fost un prozator energic, un publicist din cei mai citiți și mai prețuiți. Pana sa a fost în serviciul intereselor naționale astfel cum le înțelegea și le-a rezolvat Vodă Cuza. Marea monografie asupra *Mănăstirilor zise închinate* e nu numai o scriere înavuțită cu documente autentice, care ne ajută a reconstrui și-a împlini cu colori vii conturele istoriei noastre însemnate de cronicari, totodată o operă care a avut însemnătatea ei de politică practică și a contribuit a rezolva cestiunea secularizării moșiilor mănăstirești. Atât *Buciumul* cât și *Trompeta Carpaților* au fost în vremea lor ziare foarte mult citite, scrise fiind în graiul viu al poporului, cu acel bun-simț și cu acea bogăție de locuțiuni și figuri care ele abia dau un caracter curat național și propriu limbii noastre. (...)

De mortuis nil nisi bene. Dacă bărbații care ne părăsesc au partea lor de erori comună la toată suflarea omenească, când părăsesc arena de luptă cată să ne aducem aminte numai de serviciile mari ce le-au adus cauzei publice și o facem aceasta cu atât mai mult când vedem că acele servicii nu consistă, ca la multe din reputațiile uzurpate, din închipuirea greșită ce și-ar face-o opinia publică despre ele, ci sunt reale, adevărate, au lăsat urmări binefăcătoare ce subsistă până astăzi.

(*Timpul*, 27 februarie 1881)

Cestiunea e dacă, față cu pericolul unei demagogii cu totul americane ca cea care amenință dezvoltarea normală a țării, alegătorii și Coroana pot sta în nepăsare; cestiune mai e dacă, cu eticheta numai a monarhiei, vom îngădui ca secta politică ce ne guvernă să ne ducă la o organizare sau dezorganizare republicană și să ne lipsească de toate garanțiile de stabilitate și de propășire gradată pe care le dă monarhia constituțională. Cu toată plasa cea fină de funcții și pășuieli aruncată asupra întregii țări și a alegătorilor ca tot atâtea mijloace de precupețire de voturi, noi tot credem că, opunându-se sistemului actual toți aceia care nu-l voiesc, ar izbuti să-l înlocuiască printr-un Parlament onest și un guvern onest. Dar pentru aceasta cată să se lase divergențele prea amănunțite de opinii și opoziția ar trebui să stabilească în comun atât ceea ce trebuie să apere din cele existente în contra încercărilor de inovațiune republicană cât și punctele unei reorganizări în adevăr naționale, care să aibă în vedere mai cu seamă interesele populațiunilor autohtone ale țării.

(*Timpul*, 17 mai 1881)

Clubul revistei

Întâlnirea lunii noiembrie

În pregătirea aniversării a zece ani de la înființarea Clubului, întâlnirea din 11 noiembrie, desfășurată la Centrul de Cultură și Arte „George Topîrceanu” din Curtea de Argeș, a dorit să ilustreze, pentru a multa oară, dictonul „orașul poate, orașul merită”, drept care a fost organizată o expoziție de grup a artiștilor plastici din oraș și din împrejurimi, urmată de prezentarea mai multor cărți, tot ale unor autori locali. Nu mai puțin de unsprezece artiști au fost prezenți în expoziție, cu tablouri, sculpturi și „volume”: Mihai Chițu, Ioana Duță, Jean Duță, Traian Duță, Ion Aurel Gârjoabă, Yasmina Moscovici, Ramona Slug, Ruxandra Socaciu, Elena Stoica, Nicolae (Cucu) Ureche, Ana-Maria Vasilescu. O expoziție remarcabilă, a unor artiști formați, cu operă și cu personalitate, din toate generațiile.









Pentru că Sala „Orfeu” s-a dovedit neîncăpătoare, partea a doua a întâlnirii a avut loc în sala de spectacole (recent renovată) a Centrului de Cultură și Arte, pe scena căreia George Baciu și Sorin Calea au citit poezii din volume recente, iar dna Aurelia Corbeanu a citit fragmente din cărțile sale de proză scurtă.

A urmat o lansare propriu-zisă de carte, volumul *Pământ și cer,* cu subtitlul *„...precum în cer așa și pe pământ...”,* al preotului Vasile Marinescu, tipărit, în condiții grafice de excepție (machetă și copertă de Irina Spirescu), la REAL S.A., București, 2015. Au vorbit despre carte profesorul universitar Alexandru Tașnadi, de la A.S.E. București, și profesorul piteștean Vasile Ghițescu (redactor al cărții, alături de George Robert Mitrache și Adrian Cristescu).

Participanții au putut admira și de data aceasta un sugestiv aranjament floral ikebana, dăruit sălii, alături de haikuuri potrivite, de dna Paula Fulga.

O întâlnire densă, memorabilă, încheind frumos cei zece ani ai Clubului.

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

Colegiu redacțional: Svetlana Cojocaru – director al Institutului de Matematică și Informatică al Academiei de Științe a Moldovei, Chișinău, **Florian Copcea** – scriitor, membru al USR și USM, Drobeta-Turnu Severin, **Ioan Crăciun** – director al Editurii Ars Docendi, București, **Spiridon Cristocea** – conferențiar la Universitatea Pitești, **Dumitru Augustin Doman** – scriitor, Curtea de Argeș, **Sorin Mazilescu** – director al Centrului Județean Argeș pentru Promovarea Culturii, Pitești, **Marian Nencescu** – cercetător asociat la Institutul de Filosofie al Academiei Române, **Filofteia Pally** – director al Muzeului Viticulturii și Pomiculturii din România, Golești, Argeș, **Octavian Sachelarie** – director al Bibliotecii Județene „Dinicu Golescu”, Pitești, **Adrian Sămărescu** – director editorial al Editurii Tiparg, Pitești, **Ion C. Ștefan** – profesor, membru al USR, București.

CURTEA DE LA ARGEȘ
Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres” (B-dul Basarabilor 35A, tel./fax: 0248-722368) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu” (B-dul Basarabilor 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeș

Corectură: Radu Gîrjoabă
Machetă: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

E-mail:
curteadelaarges@gmail.com

Website:
www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacției – Trustul de Presă „Argeș Expres” (25 lei/6 luni și 50 lei/12 luni); banii trebuie trimiși în contul Asociației Culturale Curtea de Argeș, deschis la Volksbank Curtea de Argeș,
IBAN: RO82 VBBU 2587 AG15 1679 2701

Tiparul: SC TIPARG SA, Pitești.

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale Curtea de Argeș, CIF 29520540, cont Volksbank, IBAN RO82 VBBU 2587 AG15 1679 2701.



Homo sapiens



Poezie, umanism, românitate

Horia BĂDESCU

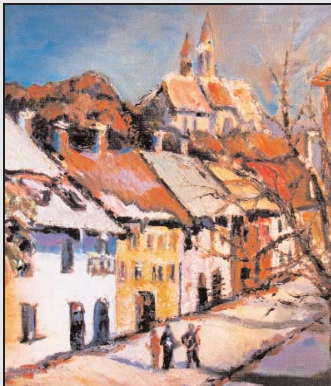
Ne facem cuib ca pasărea din cer/ și ne iubim, carne vroind pre carne;/ din trupurile noastre care pier/ trudim un semn, ca vremea să nu sfarme/ ce-am dus în noi. Să nu pierim. Ne-nșală/ lumina din sărace amintiri;/ din trunchiul putred, răsturnat de boală,/ sămânța urcă alte-alcătuiri./ Ce-a fost al undei nu se mai întoarce,/ nici murmur, nici culoare, nici avânt;/ sub clipa care-ncet, încet ne toarce/ ne scade umbra pururi pe pământ/ și doar cuvântul ne rămâne fiu,/ celui pierdut să-i dea conturul viu.

Cu adevărat fiul nostru, moștenitorul nostru adevărat este cuvântul, iar noi vom trăi cât cuvintele noastre, așa cum la rândul nostru îi suntem fii cuvântului atotputernic, zămislitor de lume, purtător al umanității noastre profunde. Căci om înseamnă mai înainte de orice ființă cuvântătoare, capabilă să exprime lumea și pe sine, capabilă să aibă acces prin capacitatea de sugestie, prin poeticitatea limbajului în orizontul transcendent în care se zămislesc cuvintele, întrevederea scânteii de logos pe care o purtăm în noi.

Cu mulți ani în urmă scriam într-o tabletă: *Abia când am înțeles cum trăiesc și mor cuvintele, abia când am văzut cum se poate minți, cum se poate trăda, cum se poate ucide chiar cu cuvintele, abia când mi-am dat seama că, în sine, muzica lor nu face doi bani în afara adevărului, că nu pentru a-l înjosi, a-l profana și a-l batjocori, ci a-l înălța pe om ne-au fost date cuvintele, abia atunci, cred, am ajuns la literatură. Dar, în fond, ce e literatura? Un mod de-a viețui sau de a supraviețui? Poate și una și alta dar, mai ales, un mod de-a ajuta omul să existe.*

Numai că a fi și a exista nu e totuna. Iar dacă a învăța să existi necesită vreme îndelungată, a învăța să fii presupune cu mult mai mult. Presupune locuirea în lume, lăsându-te locuit de ea. Presupune să descoperi că lumea are un Sens. Și că tu însuți, ca fiind în lume, participi și te afli dimpreună cu ea în Sens. Dacă, învățând să exist, am ajuns deci, cândva, la literatură, cu mult mai târziu, învățând să fiu, am ajuns la poezie. Căci fiecare poem este un exercițiu de autoinițiere în dificila artă de-a exista, în dificila meserie de-a exista și, uneori, de a fi. Fiecare poem este o sfidare adresată neantului și o victorie a vieții. Fiecare poem este proba neîndoielnică a faptului că omul poate trăi misterul și Sensul universului și-i poate împărtăși esența și rațiunea de-a fi: iubirea. Aceea care deschide sufletul marii deșteptări, marii revelații care ne permite să vedem frumusețea lumii și a omului. Căci *Mergem totdeauna pe drumul/ cuvintelor* către inima omului.

Însă *la ce bun poeții, în vremuri sărace?* ne-am putea întreba cu versul lui Hölderlin. La ce bun poezia, atunci când niciodată n-a oprit un război, n-a vindecat o maladie, n-a umplut pântecul înfometaților și nici n-a stins setea cuiva? Ei bine, rolul poeziei este de a nu-l lăsa pe om singur dinaintea imensei singurătăți pe care pierderea de transcendență și expulzarea Sensului o instaurează cu fiece zi. De a-i spune că el este sărbătoarea creației și de a-l ajuta să se sărbătorească pe sine însuși, să-și asume un mod de a fi care este valoare, sacralitatea lui. *Omul!/ Vast și puternic cuvânt/ pe care poemul nu-l mai poate adăposti/ dar pe care îl poartă, nevăzut,/ în inima lui./ O, bietul poem/ care dă viață cuvintelor atâta de simple,/ cuvintelor șchioape, cuvintelor oarbe,/ cuvintelor gri sau negre,/ însă cu mult mai luminoase decât oricare astru/ și mai nemărginite ca marea,/ poemul,/ tărâm în care zămislește tăcerea/ și uneori mâna lui Dumnezeu/ caută un pumn de țărână/ să plămădească acest cuvânt minunat:/ Omul!*



Chiar dacă în epoca celor mai spectaculose victorii ale informaticii, abia dacă mai găsim un minut pentru a afla câte ceva despre noi înșine. Chiar dacă în era comunicațiilor interplanetare, abia de mai știm să comunicăm între noi. Chiar dacă, fișați, standardizați și supuși doar „eticii" profitului, în aceste vremuri ale libertății pe care o clamăm totală, aceea a tuturor drepturilor omului, trebuie să luăm act de confiscarea dreptului nostru fundamental: acela de a fi noi înșine. Ca oameni și uneori ca popoare.

Ne putem întreba atunci ce mai înseamnă pentru noi astăzi românitatea, concept identitar de care, sub presiunea acelei imbecile cenzuri a *politiquement correcte*-ului, ne ferim cu obstinație? Cândva am descoperit admirabilul eseu *Englez, francez, spaniol* al lui Salvador de Madariaga, în care acesta încerca să stabilească ceea ce definește psihologia unui popor. Pentru strălucitul gânditor iberic ceea ce domina și singulariza spiritul englez era *fair-play*-ul, pentru spirtul francez *le droit* (dreptul), pentru cel spaniol *el honor* (onoarea). M-am întrebat atunci ce ar putea fi definitoriu pentru românitatea noastră și cred că *omenia,* cu tot ceea ce decurge din ea, ar putea răspunde acestei întrebări. Mai târziu, i-am adăugat raportul cu totul particular al românului cu transcendentul, acea organicitate și familiaritate cu care acesta resimte și trăiește cosmicul și sacralitatea. Se pare că nu m-am înșelat de vreme ce cunoscători ai spațiului românesc, care vin din alte orizonturi europene, au cam aceeași percepție. Iată ce afirma poetul francez Gérard Bayo, într-un interviu pe care mi l-a acordat cu câțiva ani în urmă, că apreciază la noi: *Sufletul românesc, omenescul din om (fiu al mamei sale și fiu al lui Adam), vreau să spun, așa cum mi-a apărut el încă acolo, vizibil peste tot, în fiecare dintre popasurile mele în Transilvania, în Maramureș, în Carpați... Omenescul cel adevărat, simplu, fratern, născut dintr-o istorie frământată, adesea tragică, uneori manipulată, impregnată de această Ortodoxie care îmi este atât de dragă, de simbolism cosmic și de o poezie debordând din antologii și din cântecele orfanilor din București, omenescul dincolo de orice barieră lingvistică, precum în baraca obscură despre care vorbește Primo Levi, omenescul atât de apropiat de cel al lui Cervantes sau al Castillei și de care Europa are și va avea atâta nevoie. Toate acestea tu le știi. Nu mă obliga să fac încă o dată o declarație de dragoste. În orice caz, românii sunt poeți iar „limba de lemn", „limbile de vipere" despre care vorbea Hristos le cunosc ei prea bine. Frumusețea le e necesară. Ei au a ne aduce aceste lucruri esențiale. Și sunt sigur că o vor face.*

(Continuare la pag. 17)

Ștefan Odobleja și „legile reversibilității"



Marian NENCESCU

Publicată în două volume, în limba franceză, în anii 1938 și 1939, și difuzată prin Librăria Maloine din Paris, lucrarea medicului militar Stefan Odobleja (n. 13 octombrie 1902, com. Valea Hoțului, jud. Mehedinți – d. 4 sept. 1978, com. Ștefan Odobleja – din 2004 – jud. Mehedinți) *Psychologie consonantiste* a rămas timp de aproape patru decenii cvasinecunoscută, atât publicului, cât și comunității științifice, deși, personal, Odobleja ar fi trimis un număr de 150 de exemplare unor personalități științifice și unor biblioteci din Europa și de peste Ocean. Din păcate, cu excepția unui premiu acordat de revista *Spirit militar modern* (1939) și a unei semnalări apărute în revista americană *Psychological abstracts* din ianuarie 1941, lucrarea nu a avut ecoul estimat de autor. Pensionat din armată înainte de termen, retras, din 1946, în satul natal, Ștefan Odobleja nu încetează să spere în valoarea și prioritatea descoperirilor sale, păstrând, ca pe un argument de preț, cele 600 de exemplare nevândute ale cărții. În același timp, Odobleja continuă să scrie, e adevărat, mai mult pentru sertar, lăsând posterității peste „zece metri de arhivă", în bună parte constând în texte inedite, păstrate – și microfilmate – la D.J.A.N. Mehedinți. Astăzi, cu toată publicitatea iscată la mijlocul anilor '70 de omul și ideile formulate de Ștefan Odobleja, în calitate de precursor al ciberneticii, puțini sunt cercetătorii care se mai încumetă să analizeze „legile reversibilității" și să formuleze opinii pertinente asupra contribuției sale în domeniu.

Unul dintre puținii oameni de știință care l-au cunoscut pe Ștefan Odobleja și care mai pot depune „o mărturie" este medicul psihiatru Dumitru Constantin-Dulcan, care îl descria astfel în lucrarea sa *Somnul rațiunii* (Editura Eikon, 2014): „Era mic de statură, îndesat, animat de o forță aspră ce se degaja din întreaga sa făptură. Avea o figură scrutătoare în care se citea încleștarea voinței țăranului român, hotărât să câștige bătăliile cu soarta." Concluzia doctorului Dulcan este deopotrivă amară și tristă pentru destinul omului de geniu născut pe meleaguri carpatine: „Istoria lui Ștefan Odobleja, ca precursor al ciberneticii, este aceea a omului de geniu născut într-o lume nepregătită să-l recepteze". Cu alte cuvinte, lucrarea fundamentală a lui Stefan Odobleja, *Psihologia consonantistă,* nu a avut rezonanța științifică meritată, deoarece „a apărut cu zece ani mai devreme". Or, când, în 1948, publica și Norbert Wiener, tot la Paris, lucrarea sa fundamentală *Cybernetics or the control and comunication in the animal and the machine*, altele erau preocupările de ordin economic ale omenirii și altul interesul de investiții al Americii. Se știe, de altfel, că matematicianul Norbert Wiener, considerat și celebrat în întreaga lume drept întemeietor al ciberneticii, a lucrat la ordinul și sub controlul armatei americane, care i-a trasat sarcina să construiască un mecanism pentru controlul tirului la avioane. Rezultatul a constat, dincolo de realizarea tehnică în sine, și în descoperirea unui principiu fundamental al științei, acela al *conexiunii inverse*, rezultat la care ajunsese *intuitiv*, și pe cu totul alte baze științifice, și românul Odobleja, dar cu aproape un deceniu mai devreme.



Homo sapiens

Meritul deplin al lui Ștefan Odobleja în formularea acestei priorități științifice începe să se profileze însă la mijlocul anilor '70 când, într-un articol din revista *Flacăra*, medicul Constantin Bălăceanu-Stolnici constata că „Odobleja, în lucrările lui, a avut câteva idei fundamentale ale ciberneticii, printre care cea mai importantă a fost aceea de *feed-back*. *Feed-back*-ul era demult intuit de neurofiziologi și chiar Danielopolu a intuit, la noi, încă din anii '20, în sistemul nervos vegetativ, circuitele cibernetice. Meritul lui Odobleja este însă foarte mare. El a introdus în psihologie *principiul conexiunii inverse* și a creat o teorie, *teoria consonantistă a psihologiei... Psihologia consonantistă* a lui Ștefan Odobleja rămâne un lucru extrem de interesant, care însă nu a găsit ecou foarte mare în literatura străină" (*Un pionier al ciberneticii, românul Stefan Odobleja,* în *Flacăra*, 11 mai 1974, p. 8).

Au urmat apoi și alte articole și încurajări venite inclusiv din partea lumii științifice românești, care l-au determinat pe Odobleja să ceară, de data aceasta oficial, prin M.A.E., elucidarea tezei privind caracterul prioritar al descoperirii sale. În consecință, Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie, împreună cu o comisie din cadrul Academiei R.P.R., condusă de Constantin Bălăceanu-Stolnici, a analizat, inclusiv cu mijloacele tehnice puse la dispoziție de Institutul Politehnic din București, caracterul științific al „legii reversibilității", stabilind că „fenomenul de retroacțiune" este comun tuturor proceselor naturale și sociale și, ca atare, ideile lui Odobleja sunt valabile.

Rezultatul cercetărilor asupra valorii științifice a operei lui Odobleja este cuprins, sintetic, în lucrarea *Precursori români ai ciberneticii* (Ed. Academiei R.P.R., 1979), în care o serie de cercetători de diferite specialități susțineau „caracterul cibernetic" al tezei lui Odobleja din 1938. Concluzia studiilor amintite este rezumată de profesorul Mihai Drăgănescu atât în carte, cât și într-o comunicare susținută la Academia Română, în ianuarie 1977, anume că „Ștefan Odobleja merită un loc cu totul deosebit în istoria ciberneticii".

Fără a stărui, putem spune că teza potrivit căreia Ștefan Odobleja era marginalizat de regimul comunist nu se susține în întregime, câtă vreme, în epocă, un jurnalist precum Nicolae Mărgineanu susținea în revista *Tribuna*, din 1972, că *Psihologia consonantistă*, lucrare care nu fusese încă tradusă și difuzată în limba română (prima ediție românească, sub îngrijirea lui Mihai Drăgănescu, va apărea abia în 1982), era „cel mai bun tratat de psihologie din cultura română". Erau, într-adevăr, un gest și o recunoaștere venite „prea târziu", mai ales pentru *omul* Ștefan Odobleja, dar și un prim pas spre o redeschidere publică a discuției privind contribuția lui Odobleja la fundamentarea științei ciberneticii.

În esență, pentru a înțelege sensul acestei afirmații, trebuie pornit de la înțelesul pe care îl comportă noțiunea de cibernetică. Or, se știe, din 1948 încoace, de când Norbert Wiener a sedus omenirea cu tezele sale, cibernetica s-a aplicat diferit în tehnică, biologie, ba chiar și în economie, sociologie etc. Mai mult, în anii '60 au apărut ramuri noi, precum bio-cibernetica, neuro-cibernetica, în paralel cu dezvoltarea fără precedent a ciberneticii tehnice. În consecință, afirmația că Ștefan Odobleja este un „precursor", sau chiar un „întemeietor" al ciberneticii ar trebui reformulată, în sensul că savantul român deține „o prioritate mondială a ideii ciberneticii generalizate" (Mihai Drăgănescu, Pantelimon Golu, *Studiu introductiv* la *Psihologia consonantistă*, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 7).

Asadar, *Psihologia consonantistă* și, implicit, meritele autorului său, nu se leagă direct de paternitatea disciplinei ciberneticii, ci au mai degrabă o valoare *teoretică*, fiind cu siguranță o operă de identificare a unor *legi generale*, cu aplicabilitate într-un spectru larg de domenii, de la științele naturii la viața economico-socială. Se pare, susțin cei care l-au cunoscut mai bine, că și pentru Ștefan Odobleja rezultatele acestor investigații oficiale au constituit o surpriză. Trăind ani buni retras în localitatea sa natală, din județul Mehedinți, Odobleja s-a *re/descoperit* ca om de știință odată cu tipărirea la noi a primelor cărți de cibernetică, în special cele ale lui Edmond Nicolau și ale doctorului C. Bălăceanu-Stolnici, admițând, totuși, că nu a descoperit „de unul singur" *cibernetica generalizată,* cum s-au grăbit să anunțe unii apologeți neautorizați, ci că, mai degrabă, „a pierdut șansa" de a primi girul comunității științifice pentru a se dedica construirii ciberneticii ca știință (v. considerațiile lui Șt. Odobleja din lucrarea, postumă, *Psihologia consonantistă și cibernetica*, Craiova, Ed. Scrisul Românesc 1978).

Din fericire, aventura cibernetică a lui Ștefan Odobleja nu s-a încheiat în 1978, odată cu moartea autorului, ci a continuat prin organizarea, în 1982, la Lugoj, din inițiativa lui Iosif Constantin Drăgan, a unei Mese Rotunde (26-27 iunie), urmată de un Simpozion (22-24 octombrie, același an), în cadrul cărora s-au pus bazele unei „Academii de cibernetică generală". Ulterior, Editura Nagard din Milano, aparținând aceluiași generos mecena I.C. Drăgan, a publicat două cărți – *Cibernetica generalizată* (cu lucrările de la Masa Rotundă) și *Stefan Odobleja* (cu lucrările de la Simpozion). Cu același prilej, era anunțată și (iminenta!) apariție a lucrării *Logica rezonanței,* cuprinzând, se pare, o vastă selecție din opera „de sertar" a autorului *Psihologiei consonantiste.* Anterior, revista craioveană *Ramuri* publicase un fragment din această lucrare, sub titlul incitant *Definiția conceptelor logice* (nr. 12, decembrie 1982), îngrijit de Alexandru Surdu. Era o dovadă că manuscrisele lui Odobleja cuprind serioase contribuții teoretice în domeniul vast al filosofiei.



Faptul că cele două volume menționate au apărut peste hotare și, deci, la adăpost de presiunile ideologice care se făceau pentru ca opera lui Odobleja să fie prezentată ca o prioritate științifică românească, în dauna chiar a rolului fundamental al lui Norbert Wiener, a permis, în primul rând, o evaluare fără patimă a „intuiției ideatice a lui Ștefan Odobleja" (Teodor Dima, *Privind înapoi cu deferență,* București, Ed. Academiei, 2006, p. 292).

La o lectură „modernă" a textului *Psihologiei consonantiste* (publicat integral în 1982), se poate constata că, în ciuda dimensiunii considerabile (textul cuprinde peste 600 pagini, în folio, cu ilustrații și grafică), cartea surprinde prin concentrarea ideilor, fiind mai degrabă un „repertoriu" sau un „dicționar" condensat de psihologie. Odobleja chiar preciza că „Pentru un *Tratat de psihologie* serios ar fi nevoie de 20-30 volume", adăugând: „Idealul nostru ar fi fost să privim lucrurile din toate punctele de vedere... Am urmărit, deci, să realizez un maxim de sinteză și un maxim de analiză, adică cea mai mare unitate și cea mai mare generalitate" (*Concluzii generale, op. cit.*, p. 659).

Așadar, cartea cuprinde, într-o manieră condensată, o serie de noțiuni cu caracter psihologic, având ca principiu coordonator *consonanța*. Pentru a înțelege mai bine acest demers, ar trebui precizat și faptul că, toată viața, Ștefan Odobleja a fost un „autodidact". Începând din ultimii ani de liceu, susținuți, din motive financiare, la fără frecventă, și până la absolvirea Facultății de Medicină, Odobleja a învățat prioritar după o „metodă proprie", respectiv conspectând cu sârg toate sursele aflate la dispoziție, uneori și câte „20-30 de cărți deodată" (inclusiv articole de ziar). Astfel, el a început de timpuriu să lucreze cu „fișe", devenite, cu timpul „dosare". Acest mod original de lucru, în fond „stilul Odobleja", cum l-a numit profesorul Mihai Drăgănescu, și-a pus din plin amprenta asupra *operei,* impresia generală fiind aceea că lucrarea este constituită din „fișe" diverse. Profesorul ieșean Teodor Dima chiar compara acest mod de lucru cu un „focar din care pornesc diverse raze ce emerg spre domeniile importante ale cunoașterii pentru a le însămânța cu neliniște creatoare" (*Privind înapoi..., op. cit.*, p. 294). Judecată astfel, opera științifică a lui Ștefan Odobleja este mai degrabă un „fascicul de idei" care alcătuiesc „roadele de aur ale cunoașterii originale" (*ibidem*, p. 294).

Una dintre aceste idei-forță, devenită prin natura împrejurărilor o *lege universală*, aplicabilă tuturor claselor de fenomene – fizice, mecanice, biologice sau chiar sociale – este *legea reversibilității energiei,* care a fost, pe bună dreptate, pusă în corelație cu principiul general al ciberneticii, *autoreglarea comportamentului sistemelor vii și nevii pe bază de feed-back.* La prima vedere, și privind lucrurile strict formal, s-ar părea că, într-adevăr, Norbert Wiener ar fi „preluat" ideile confratelui său român, teză susținută cu sârg de unii apologeți mai puțin atenți la nuanțe. Pe fond, observațiile lui Odobleja din *Psihologia consonantistă* nu se referă la *principiul entropiei,* în sensul formulat de Rudolf Clausius sub denumirea de *al doilea principiu al termodinamicii*, ci la o altă formă de energie, cea spirituală, distinctă fundamental de energia fizică. Or, *cibernetica* creată în 1948 de Norbert Wiener se ocupă prioritar de fenomenele de auto/reglaj, vizând legăturile din cadrul mecanismelor, pe când *Legea reversibilității* a lui Odobleja evidențiază unele trăsături de natură spirituală, fiind, în esența ei, mai degrabă o lege a filosofiei, iar nu a științelor aplicate.

Paradoxal, însă, evoluția ulterioară a ciberneticii i-a dat dreptate lui Ștefan Odobleja, în sensul că *mașinile pot fi modelate după comportamentul uman.* Practic, cibernetica a evoluat de la mașină la psihicul uman, element prevăzut de Odobleja în memorabila sa *Lege a fenomenelor de reversibilitate,* formulată sintetic în *Psihologia consonantistă*, ediția din 1938-39 (*op. cit.*, p. 177 și urm.). Odobleja numește *fixație* (sau *impunere*) orice proces de materializare a informațiilor/senzațiilor, într-un spațiu condensat. Procesul opus este *energizarea* (detonarea impresiilor materiale).

Ca o concluzie, susține Odobleja, „memoria este reversibilă", iar fenomenul are loc în felul următor: „Senzația produce o împrejurare memorabilă; împrejurarea reproduce senzația sub formă de imagine; imaginea este reimprimată/rechemată, iar procesul continuă la infinit". (*op. cit.*, p. 178 și fig. 146). Concluzia lui Stefan Odobleja este că „materializarea energiilor senzoriale oferă posibilitatea de reversibilitate".

Analizând, așadar, termeni fundamentali ai psihologiei, precum senzația, afectivitatea, memoria etc., Ștefan Odobleja descoperă și argumentează, treptat, legea reversibilității, subliniind însă faptul că, spre deosebire de natură, unde reversibilitatea energetică este împiedicată de creșterea entropică, în psihologie energia spirituală acumulată este *benefică:* „ea creează ordine, dă sens lumii spirituale și, fiind reversibilă, păstrează nealterată cultura materială și spirituală creată de om" (Dima, *op. cit.*, p. 297).

Procedând astfel, Ștefan Odobleja construiește o *psihologie generalizată*, bazată pe „legile armoniei", creând, cu alte cuvinte, o știință a organizării și autoreglării. Dovadă în acest sens este opinia sa că „în natură nimic nu e univoc", că „totul este reversibil" și „retroactiv". Acest punct de vedere se situează, în mod fericit, pe „nobila tradiție a filosofiei românești", respectiv pe teza formulată de C. Rădulescu-Motru privind „rolul personalității ca funcție creatoare de cultură". Pentru Motru, ca și pentru Odobleja, psihicul reprezintă mai mult decât o formă de „comportament", el este chiar modul de „actualizare și direcționare a energiilor". De altfel, Rădulescu-Motru nu este singurul filosof român cuprins în *Bibliografia generală* a cărții, el fiind citat alături de Dumitru Drăghicescu (*Idealul creator,* 1914), Ion Petrovici (*Teoria naționilor,* 1925) și, evident, *Personalismul energetic* (1927) al lui Motru. Pe urmele predecesorului său, Odobleja admite că „eul este sâmburele în jurul căruia se cristalizează personalitatea". Mai mult, Odobleja adaugă personalității și valoarea legăturilor „reversibile" dintre psihic, fiziologic și social. Stingându-se din viață în 1978, Stefan Odobleja nu a mai apucat să-și vadă opera publicată integral. Cu siguranță, cei „zece metri liniari de manuscrise", cuprinzând inclusiv poezia și opera filosofică, vor vedea cândva lumina tiparului, completând astfel lucrarea *Introducere în logica rezonanței. Scrieri inedite*, apărută în 2003, la Editura Scrisul Românesc, din Craiova.

Depășind, așadar, nivelul unui simplu „compendiu" de psihologie, Ștefan Odobleja atinge, în *Psihologia consonantistă,* „înălțimile necunoscutului filosofic", examinând intuitiv și în limbaj natural, idei de mare finețe, precum reversibilitatea spiritului, oferind fundamente teoretice nebănuite unor ramuri științifice de avangardă, precum cibernetica și bio-psihologia.



Homo sapiens



Forța de impact a imaginii
și dualismul mass-mediei

Mihail ORZEAȚĂ

Acum vreo 10 ani, în cadrul unui seminar internațional, a cărui temă era abuzurile militarilor americani asupra deținuților irakieni de la închisoarea Abu Ghraib din Irak, un jurnalist de la cotidianul *San Francisco Cronicle* susținea sus și tare că fotografiile incriminante pentru autorii abuzurilor trebuie să fie difuzate marelui public, pentru că adevărul trebuie spus cu orice preț.

L-am întrebat dacă s-a gândit la consecințele unei asemenea decizii pentru comunitatea internațională, pentru țara lui și pentru statele democratice participante cu forțe la constituirea Coaliției Multinaționale din Irak (fotografiile au contribuit la creșterea sentimentelor antiamericane și antioccidentale în lumea musulmană). Mi-a răspuns că el nu este autorul editorialului, că el trebuie să își informeze cititorii și... atât, restul (adică decizia de a publica știrea) este datoria redactorului-șef și a patronului ziarului. Am încercat, fără succes, să îl contrazic, amintindu-i de Codul deontologic al jurnaliștilor și de reglementările internaționale care recomandă reținere în publicarea unor fotografii cu impact emoțional foarte puternic, pentru că unii dintre cititori și, respectiv, spectatori ai emisiunilor de televiziune sunt minori, au personalitatea în formare și nu au întotdeauna discernământul necesar pentru a face distincția între bine și rău.

Întâmplarea m-a pus pe gânduri și mi-a reamintit o alta, din anul 1990, când un alt jurnalist occidental, de astă dată din Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, era intervievat de un reporter de la TVR. Tema interviului era rolul mass-mediei în statele democratice. Britanicul a recomandat jurnaliștilor români să nu repete greșelile pe care le-au făcut și le mai fac unii dintre profesioniștii din mass-media occidentală. El se referea la tabloidizare, la senzaționalism, la încălcarea Codului deontologic al jurnaliștilor și a reglementărilor internaționale care au ca obiect relația dintre jurnaliști și marele public.

Aceste două întâmplări îmi vin în minte din ce în ce mai des în ultima vreme, pentru că mass-media autohtonă și internațională acordă din ce în ce mai mult spațiu evenimentelor negative și tot mai mulți jurnaliști „ocolesc" prevederile Codului lor deontologic, afirmând că lumea reală este urâtă și trebuie înfățișată așa cum este (Sue O'Brien, Mary Ann Shake, Mark Nolan, *A picture of controversy, Journalism Ethics Cases Online*, Indiana University, School of Journalism). Atitudini ca acelea de mai sus au determinat-o pe Brîndușa Armanca să afirme că „meseria de jurnalist se devalorizează văzând cu ochii [din cauza unor, n.a.] pseudojurnaliști" (*Jurnaliști sub jurământ de onestitate, Revista 22*, 16 iulie 2013), iar pe Ioana Ene să acuze subordonarea cu trup și suflet a jurnaliștilor români intereselor politice și de afaceri ale mogulilor din presă (*Tumoarea primară și metastazele presei, Revista 22*, 11 iulie 2013).

La rândul său, fostul președinte al Uniunii Ziariștilor din România, Cristian Tudor Popescu, scria că „Deontologia profesiei de jurnalist a ajuns obiect de batjocură" (*Evazionistul Popescu, Gândul,* 10 decembrie 2014), iar Cornel Nistorescu se revolta împotriva efectelor nedorite ale „promovării" la emisiunile de televiziune a „suvoaielor verbale de canal subteran (considerate, n.a.) drept la exprimare liberă" (*Televiziuni și proști în vacanță, Cotidianul Transilvan*, 5 ianuarie 2015).

Ceea ce este și mai neplăcut, acestor oameni li se face o publicitate nemeritată, acordându-le spații ample în presa scrisă și audiovizuală. Prin comparație, articolele și emisiunile radio și de televiziune dedicate câștigătorilor de medalii și locuri fruntașe la saloanele internaționale de inventică și la olimpiadele de chimie, matematică, fizică, informatică etc., sunt rare și li se alocă un timp mai redus decât emisiunilor cu impact negativ. În acest fel nu se respectă Rezoluția 1003 din 1993 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, referitoare la etica jurnaliștilor, prin care se recomandă evitarea știrilor și a imaginilor despre acțiuni violente, care pot produce influențarea negativă a copiilor și a tinerilor care nu au suficient discernământ pentru a face distincția între bine și rău, între just și injust, respectiv între ficțiune și realitate, și ar putea să contribuie la formarea unor deprinderi comportamentale indezirabile (agresivitate, ignorarea normelor legale și morale, limbaj indecent etc.), fenomen care a stat la baza „Teoriei învățării sociale" (Heidi Denler, Christopher Wolters, Maria Benzon, *Social Cognitive Theory*, Education.com, http://www.education.com/).

Excesul de violență în mass-media, în special în televiziune, are efecte și asupra adulților, care devin mai pesimiști, încep să fie dominați de teamă și să creadă că lumea este mult mai periculoasă decât este în realitate. De asemenea, unii adulți ar putea să aibă păreri



1



2


3


4

preconcepute despre unii membri ai unor etnii, rase și grupuri sociale pe care-i pot eticheta ca fiind criminali sau violenți, elemente pe care se bazează „Teoria cultivării" (Gavin Davie, *Cultivation Theory: How Violence Might Affect Us, Mass Communication Theory*, http://masscommtheory.com/ 2010/03/12/).

Mass-media are rolul „cutiei de rezonanță" pentru că transmite amplificat către public interese, opinii și percepții ale jurnaliștilor, respectiv ale editorilor și patronilor publicațiilor (posturilor de radio și televiziune). În acest fel, mijloacele de comunicare în masă pot să contribuie la formarea unor curente de opinii pro sau contra unor membri ai unor comunități pe care-i pot „zugrăvi" ca fiind greu de integrat într-o altă comunitate fiindcă sunt fanatici religioși, înclinați spre încălcarea normelor de conduită ale altor comunități ori, dimpotrivă, sunt dornici de libertate și de integrare în comunitatea statelor democratice etc.

Din cauza efectelor duale ale mass-mediei, Paul Dobrescu asemuia comunicarea cu un despot, pentru că aceasta este „o armă, poate cea mai puternică, de condiționare și mistificare a ființei umane" (*Un despot modern – opinia publică, Revista română de comunicare și relații publice,* nr. 2-3/2000, p. 15). Academicianul Solomon Marcus aprecia că limbajul „constituie sediul principal al conflictelor sociale" (*Comunicarea internațională ca sursă de conflicte noi,* în volumul *Despre pace și război în era nucleară,* Editura politică, București, 1985, p. 137), de la cele interpersonale și până la cele intercomunitare. Ideea este susținută și de Vladimir Volhov, care definește televiziunea ca „paradis al dezinformării", într-o lume în care cibernetica este un adevărat Olimp, iar internetul „câmpiile elizee" ale dezinformării (*Tratat de dezinformare. De la calul troian la internet,* Editura Antet, an și localitate neprecizate, ISBN 973-9241-87-5, p. 213).

Se spune că „o imagine face cât 1.000 de cuvinte", afirmație susținută de momentele când unele fotografii au generat acțiuni de amploare la nivel național și internațional. Iată câteva exemple notorii: fotografia (Fig. 2) cu Richard Nixon și implicarea sa în spionarea adversarilor democrați, care a contribuit la declanșarea anchetei Congresului SUA și demisia președintelui, pentru a nu fi suspendat; războiul din Vietnam, când fotografia cu „napalm girl" (Fig. 3) făcea înconjurul lumii determinând reacții antirăzboinice în SUA și în multe alte state și contribuind la încheierea războiului (Paula Newton, Thom Patterson, *The girl in the picture: Kim Phuc's journey from war to forgiveness,* CNN, 20 august 2015); cazurile celor „100.000 de morți de la Timișoara, din decembrie 1989" (ziarul flamand *Blik* din 27 decembrie 1989, apud *Ce ascundea Sergiu Nicolaescu sub preșul „revoluției" (II). Rolul și influența mass-mediei internaționale în declanșarea și desfășurarea evenimentelor din 1989*, 30 ianuarie 2013) și al „sălbăticiei" cu care românii (identificați ulterior ca fiind cetățeni români de naționalitate maghiară) maltratau un „maghiar", identificat ulterior ca fiind românul Mihăilă Cofariu, în martie 1990, la Târgu-Mureș; Kuweit 1991 și „bebelușii aruncați pe podelele maternității din Kuweit City", înclinând definitiv balanța susținătorilor intervenției militare sub mandat ONU a Coaliției Multinaționale; Kosovo 1999, declarația șefului misiunii OSCE, americanul William Walker, despre descoperirea unei gropi comune, în apropierea satului Racak în care au fost găsite 45 corpuri de albanezi împușcați în cap și acuzarea forțelor sârbe de producerea masacrului (Ruben Zarbabyan, *The day when Russia made a U-turn on its way to West, Russia Today,* 13 februarie 2010); „copil kosovar trecut prin sârma ghimpată a unui câmp de concentrare" (Fig. 4), eveniment care a contribuit enorm la decizia Consiliului Nord-Atlantic de a autoriza folosirea loviturilor aeriene împotriva sârbilor; scânteia aprinsă în Tunisia, pe 17 decembrie 2010, prin audafe-ul lui Tarek al Tayeb Mahomed Bouazizi, s-a transformat într-o flacără care a cuprins Libia, Egipt, Siria, Yemen, Bahrain și Maroc (Mona Eltahawy, *Tunisia's Jasmine Revolution, The Washington Post,* 15 ianuarie 2011); „atac cu sarin al forțelor guvernamentale siriene la 21 august 2013 asupra rebelilor și civililor din suburbiile Damascului" (*Reports of massive chemical attack near Damascus as UN observers arrive in Syria, Russia Today*, 21 august 2014), știre urmată de amenințarea cu folosirea forței împotriva trupelor regimului Bashar al-Asad, oprită în ceasul al 12-lea de propunerea de punere sub control internațional a arsenalului chimic al guvernului sirian. Acest scurt recurs la istorie trebuie completat cu fotografiile copiilor înecați ai emigranților din Orientul Mijlociu și ai emigranților decedați într-un container abandonat pe o autostradă din Austria (la începutul lunii august 2015), urmat de valul de simpatie pentru sutele de mii de sirieni și africani care asaltează „reduta" Europa și acuze la adresa statelor care refuză să își asume responsabilitatea găzduirii acestora, din cauza propriilor probleme economice și sociale.

Oare de ce nu sunt primiți acești emigranți de statele bogate din Golf? (Charles Recknagel, *Why Don't Rich Arab Gulf States Welcome Syrian Refugees?, Radio Free Europe, Radio Liberty,* 4 septembrie 2015).

Oare ce va urma? *Quo vadis, Domine?*

(Surse figuri: Fig. 1 – Basil Venitis, Inside the German and the British media, 16.04.2013, Venitism, http://venitism.blogspot.ro/2013/04/, consultat 13.03.2014; Fig. 2 – The Watergate Scandal, Time, 30.04.1973, http:// content.time.com/covers/, consultat 13.03.2014; Fig. 3 – Photographer Nick Ut: The Napalm Girl, Associated Press, 08.06.2015, http://www.apimages.com/Collection/, consultat 21.08.2015; Fig. 4 – An image of a Child Can ChangeThe Way We See The World, National Public Radio (npr), 4.09.2015, http://www.npr.org/ sections/ goatsandsoda/, consultat 5.09.2015.)



Reflecții despre Evanghelia după Luca

Parabola fiului risipitor sau a tatălui iubitor?



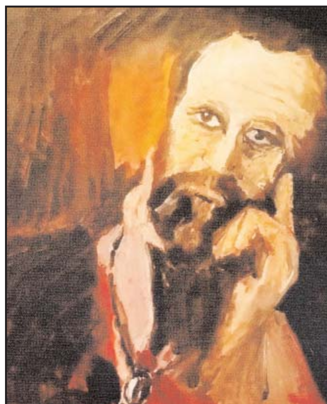
Cristian BĂDILIȚĂ

(Luca 15, 11-32) 15,11 *Un om avea doi fii.* 12 *Cel mai mic dintre ei i-a zis tatălui: „Tată, dă-mi partea cuvenită din avere." Iar (tatăl) le-a împărțit agoniseala.* 13 *Nu după multe zile, strângându-și toate (lucrurile), cel mai mic fiu a plecat într-un ținut îndepărtat și acolo și-a tocat averea trăind în desfrânare.* 14 *După ce a cheltuit tot, s-a abătut o foamete cumplită peste ținutul acela, iar el a început să ducă lipsă.* 15 *Atunci, a mers și s-a oploșit pe lângă unul dintre locuitorii acestui ținut, care l-a trimis pe câmpurile sale să-i pască porcii.* 16 *Poftea să-și umple pântecele chiar și cu roșcovele pe care le mâncau porcii, dar nimeni nu i le dădea.* 17 *Atunci, venindu-și în sine, a grăit: „Câți argați în casa tatălui meu au belșug de pâine, iar eu aici mor de foame.* 18 *Mă voi scula, mă voi duce la tatăl meu și-l voi ruga: Tată, am păcătuit împotriva cerului și înaintea ta;* 19 *nu mai sunt vrednic să mă numesc fiul tău. Socotește-mă ca pe unul din argații tăi."* 20 *Și, sculându-se, a venit la tatăl său. Deși el era încă la mare depărtare, tatăl său l-a văzut și a fost străpuns de milă; și, alergând, l-a cuprins pe după gât și l-a sărutat.* 21 *I-a zis atunci fiul: „Tată, am păcătuit împotriva cerului și înaintea ta; nu mai sunt vrednic să mă numesc fiul tău."* 22 *Dar tatăl le-a zis slugilor: „Iute scoateți stola cea mai aleasă și îmbrăcați-l; puneți-i inel pe mână și încălțăminte în picioare;* 23 *și aduceți vițelul cel îngrășat, jertfiți-l, să mâncăm și să petrecem,* 24 *fiindcă acest fiu al meu era mort și a revenit la viață, se pierduse și a fost găsit." Și au început să petreacă.* 25 *Iar fiul mai în vârstă se afla pe ogor. Și când a venit și s-a apropiat de casă a auzit muzică și jocuri;* 26 *și chemând un slujitor l-a iscodit ce înseamnă acestea?* 27 *Acela i-a zis: „Fratele tău a sosit și tatăl tău a tăiat vițelul cel îngrășat, fiindcă l-a redobândit sănătos."* 28 *S-a mâniat și nu vroia să intre; dar tatăl a ieșit și-l chema stăruitor.* 29 *Acela însă, răspunzând, i-a zis tatălui său: „Iată, de atâția ani îți slujesc și niciodată nu ți-am călcat porunca; iar mie niciodată nu mi-ai dat măcar un țap, ca să petrec împreună cu prietenii.* 30 *Când însă a venit fiul acesta al tău, care ți-a mâncat averea cu curvele, pentru el ai tăiat vițelul cel îngrășat."* 31 *(Tatăl) i-a zis: „Copile, tu întotdeauna ești cu mine și toate ale mele sunt ale tale.* 32 *Dar trebuia să petrecem și să ne bucurăm, fiindcă acest frate al tău era mort și e viu, se pierduse și a fost găsit."* (Traducerea mea, C.B.)

Apare numai în *Evanghelia după Luca* și este cunoscută sub numele de „Parabola fiului risipitor". Latină: *De filio prodigo.* În germană, *Der Verlorene Sohn*, „Fiul cel pierdut", titlu care trimite la parabolele precedente. Această denumire nu este greșită; eu însă aș prefera să scot în evidență figura tatălui iubitor, adevăratul protagonist al povestirii. Dragostea, capacitatea de iertare și bucuria resimțită de tată sunt „eroinele" textului de față. Mama lipsește. Apar numai personajele „necesare". Tatăl trimite la figura Tatălui ceresc, iar fiul risipitor corespunde, pe plan uman, oii rătăcite și drahmei pierdute din parabolele anterioare. Prima interpretare atestată aparține gnosticilor valentinieni (sec. al II-lea), care vedeau în fratele mai mare un simbol al îngerilor răi, geloși pe oamenii mântuiți de Isus. Despre soarta parabolei în artă, literatură, filosofie cf. bibliografia la W.S. Kissinger, *Parables of Jesus. A history of interpretation and bibliography*, 1979, pp. 351-370. Câteva interpretări moderne au fost adunate și prezentate de Ioan I. Ică jr. în *Cartea fiului risipitor. 6 lecturi pentru omul contemporan*, Sibiu, 1998. Textele sunt semnate de Joachim Jeremias, Vasilios Gondikakis, Marko Rupnik, Nicolae Steinhardt, Jean-Luc Marion și Constantin Noica. Aș menționa, cu titlu special, romanul lui André Gide, *Le retour de l'enfant prodigue* (*Întoarcerea fiului risipitor*). Gide imaginează un al treilea fiu, născut în timpul absenței fiului risipitor. La întoarcerea acestuia, noul mezin dorește să-și ia, la rândul său, zborul din „cuibul" familial. „Cumințitul" îl încurajează, punându-și în el toate speranțele nerealizate. El îi urează celui de-al doilea fiu risipitor „să nu se mai întoarcă niciodată".

15,11 „Doi fii": de timpuriu cei doi fii au fost interpretați ca simbolizând Sinagoga și Biserica. Dar sensul parabolei (bucuria provocată de convertirea mezinului) nu se potrivește cu această interpretare.

15,12 „Dă-mi partea cuvenită din avere": conform cutumei iudaice, tatăl își putea împărți averea copiilor prin testament, sau le putea dărui partea cuvenită încă din timpul vieții. Avem de-a face cu a doua situație. Mezinului îi revenea doar un sfert din avere, alte două sferturi aparținând fiului mai mare. Probabil tatăl i-a dăruit fiului echivalentul în bani al părții sale de moștenire. „Agoniseala": gr. *bion*, termenul înseamnă „viață", dar aici are sensul de „cele necesare traiului", adică, „avere", „agoniseală". Din text reiese că tatăl le-a dat ambilor fii părțile cuvenite de moștenire. Nu trebuie făcut exces de zel în legitimarea istorică a situației. Avem de-a face cu o parabolă, nu cu un document istoric.



15,13 „În desfrânare": gr. *asotos*. Adverb interesant, de la *alpha* privativ și verbul *sozein*, „a salva, a mântui". Mezinul trăiește ca un damnat, ca un „nemântuit".

15,14 „S-a abătut o foamete": *litt.* „a fost o foamete": cred că foametea este, aici, un semn dumnezeiesc, care trimite și la episodul fraților lui Iosif povestit în Geneză. Datorită foametei, Iosif își reîntâlnește frații și-i salvează. Constrângerile exterioare aplanează uneori conflictele din sânul unei familii etc. Foametea apare după ce tânărul își cheltuise averea moștenită. Mai mult, el se află într-un ținut străin, unde nu poate cere ajutor nimănui. Situația este cu adevărat disperată. „Cumplită": gr. *ischyra*, „puternică".

15,15 „S-a oploșit": gr. *ekollethe*. „S-a dat pe lângă", „s-a lipit de cineva". Tânărul își pierde treptat demnitatea. Acum se gudură ca un cățeluș pe lângă un stăpân pentru a căpăta ceva de mâncare. „Să-i pască porcii": stăpânul e un păgân, porcul fiind animal necurat pentru evrei. Nu înțeleg însă de ce interpreții presupun că tânărul ar fi un evreu. Parabola este scrisă pentru un public păgân, are valoare universală, iar Luca însuși nu precizează că tânărul ar fi evreu. Presupunând însă că ar fi evreu, decăderea sa e cumplită: ajunge să păzească o turmă de animale necurate, ba chiar invidiază porcii pentru roșcovele cu care se hrănesc.

15,16 „Poftea": gr. *epethymei*. Verb sugestiv, care descrie funcția *animalică* a sufletului uman. Tânărul poftea ca un animal. Întreaga expresie (poftea să-și umple pântecele) trimite la felul animalic de a mânca. „Roșcovele": gr. *keration.* Cuvântul grec trimite la forma fructului, în formă de „cornițe". E vorba de fructul unui arbust numit și „pâinea Sfântului Ioan", care creștea în regiunea din jurul Mării Mediterane. „Nimeni nu i le dădea": cine-l împiedica să mănânce roșcovele? Trebuia să i le dea neapărat cineva?! Doar se găseau pe câmp. Probabil Luca dorește să pună în evidență singurătatea mezinului (aflat în ținut străin).

15,17 „Venindu-și în sine": ajuns în ultimul hal, tânărul se trezește amintindu-și de tatăl său. La ananghie ne amintim de cele mai apropiate ființe. „Argați": gr. *misthioi.* „Angajați", „lucrători cu ziua". Unele traduceri franceze propun „mercenari", echivalare forțată. Aceștia aveau un statut inferior sclavilor (*douloi*), nefiind angajați decât pentru lucrări ocazionale. Sclavii făceau parte din familie, argații nu. Așadar, până și lucrătorii cu ziua sunt hrăniți din belșug, în vreme ce fiul stăpânului moare de foame.

15,19 „Socotește-mă ca pe unul din argații tăi": *litt.* „fă-mă ca pe unul din argații tăi". Fiul renunță la calitatea lui de fiu (știe că nu mai este vrednic) și ar fi mulțumit să fie tratat ca un argat, numai să aibă cu ce se hrăni. După „întoarcerea în sine", tânărul își recunoaște vina, apoi se pocăiește. Atitudinea sincer smerită îl va ridica iarăși la statutul de fiu.

15,20 „Deși el era încă la mare depărtare": foarte subtilă notație. Tatăl nu doar că nu-și uitase fiul, ci-l aștepta, uitându-se mereu în zare, poate-poate îl va vedea. Tatăl vine spre fiu, nu invers. „A fost străpuns de milă": gr. *esplanchnisthe.* Verb sugestiv, folosit de evangheliști (de pildă, Marcu 6,34 sau 8,1) în legătură cu Isus. *Splanchnon* înseamnă „vintre, organe interne", referindu-se mai ales la organele importante, inimă, ficat. Verbul redă sentimentul de bulversare interioară. Isus vindecă sau face un miracol după ce este „bulversat" de o situație limită sau de soarta cuiva. Aici, tatăl simte același lucru: întreaga lui ființă e tulburată la vederea fiului care se întoarce. Nici nu-i poate distinge chipul (fiind la mare distanță); nu vede că fiul e marcat de foame și de lipsuri. Vede esențialul: că este fiul său. Iar dacă se întoarce, înseamnă că are nevoie de el. Atunci îi iese alergând înainte. „Alergând, l-a cuprins (i-a căzut în jurul) pe după gât și l-a sărutat": trei acțiuni care aproape se confundă, se întrepătrund datorită vitezei. Tatăl (deși în vârstă) aleargă de nerăbdare, dar și de bucurie că-și revede fiul. „L-a cuprins pe după gât": expresia exactă este „i-a căzut în jurul gâtului". Tatăl l-a cuprins pe după gât pe fiu și s-a lăsat în jos. Abandonare totală în brațele fiului mult așteptat. „L-a sărutat": semn de salut, dar și de împăcare afectuoasă.

15,21 „Am păcătuit împotriva cerului și înaintea ta": fiul vorbește primul. Tatăl a făcut gestul esențial, dar fiul rostește cuvintele esențiale, de pocăință și smerenie. El repetă exact ce-și făgăduise. Nu se eschivează. E om de cuvânt, dintr-o bucată. A mers până la capăt cu greșeala; merge până la capăt și cu pocăința.

15,22 „Slugilor": slugile fac parte din familie. Nu sunt argați. Ele participă la bucuria tatălui. „Scoateți stola cea mai aleasă și îmbrăcați-l; puneți-i inel pe mână și încălțăminte în picioare": tatăl nu doar că nu-l tratează ca pe un argat (așa cum ceruse fiul), ci ca pe un oaspete de seamă. Îl îmbracă, îl încalță, îi pune inel pe mână, semn de prețuire maximă. Interpreții au remarcat asemănarea cu scena în care Faraon îl onorează pe Iosif: îi oferă un veșmânt din in, îi pune pe deget propriul inel, iar la gât un colier de aur. Cf. Gen. 41,42. „Stola": gr. *stole*, termen rar, folosit de Marcu în 16,5, dar mai ales de autorul Apocalipsei: aleșii din cap. 6,11 sunt înveșmântați în *stolai.* Această „stolă" este *prote.* Unii interpreți consideră că *prote* trebuie înțeles cronologic: haina dinainte ca fiul să plece din casa părintească. Contextul impune însă un sens calitativ: haina cea mai bună, de „primă calitate". Tânărul e onorat de tatăl său cu cele mai alese daruri: haină, îmbrăcăminte, inel, plus un ospăț ieșit din comun. Cel dezbrăcat e îmbrăcat, cel desculț e încălțat, cel ajuns porcar primește inel aristocratic. „Puneți-i inel": *litt.* „dați-i inel".

15,23 „Vițelul cel îngrășat": nu gras, ci îngrășat. Îngrășat anume pentru a fi consumat. Carnea era un lux, iar sacrificarea unui vițel avea loc numai cu prilejul unui eveniment important. De remarcat iuțimea cu care se succed poruncile tatălui. El nu-i cere fiului socoteală, nu-i reproșează nimic. Îl îmbrățișează, îl repune în drepturi și, în culmea entuziasmului, poruncește pregătirea unui ospăț regesc. „Să mâncăm și să petrecem": *litt.* „mâncând să ne simțim bine".

→



Istoria de lângă noi



Cea mai mare catastrofă feroviară din România

Ilie CIURESCU

22 iulie 1962. Ora 05:44 dimineața. Răsărit de soare cu impresionant roșu de foc. Un tren în neobișnuit de mare viteză intră în curba strânsă din vecinătatea localității Chitila (la doar câtiva kilometri de București). Vagoanele se clatină. La început, într-un fel de legănat. Apoi, în balans din ce în ce mai îngrijorător. Călătorii intră în alertă. Peste câteva secunde răsună o bubuitură. Mulți călători se reped înfricoșați la ferestre... Se aud jeluiri, gemete și strigăte disperate. Trenul deraiase...

...În violenta ieșire de pe șine și prăbușirea într-un târâș prelungit cu scrâșnete și vuiete, locomotiva se culcase pe terasament, întru distrugere și măcel. Primele două vagoane și jumătate dintre cele cinci care compuneau garnitura fuseseră pur și simplu spulberate...

...Din jumătatea de vagon rămasă pe șine coboară târându-se, plini de sânge, cu chipuri albe, cu ochii privind spre nicăieri, cu strigăte înăbușite de spaima și de teama de a crede că „s-au dus", câteva zeci de oameni. Sunt de toate vârstele. Ezită neputincioși între a se depărta de pericolul încă manifest (explozia locomotivei) și dorința de a-i ajuta pe cei care se opuneau neputincioși morții...

...Cetățeni din mașini și autobuze care circulau pe șoseaua națională din imediata vecinătate aleargă spre câmpul tragediei. Unii tineri se încumetă să încerce intrarea în zona carnagiului. Supraviețuitorii sunt sprijiniți și purtați pe brațe pentru a fi culcați pe pământ într-un spațiu ferit de posibile explozii. Ei acordă ceea ce s-ar putea numi, exagerând, un fel de prim-ajutor. Nu există materiale și instrumente necesare unor asemenea operațiuni. Nu este apă. De la un chioșc din apropiere, de peste drum, se cară permanent apă pentru a se stinge setea morții și arsurile plăgilor ucigătoare. În jurul orei 6 și 30 de minute sosesc primele salvări și mașini ale Miliției, câteva autobuze, cu salvatori specializați. Persistă și se amplifică strigătele celor ce se opun cu disperare morții. Se aud vaietele celor ce nu se mai pot întoarce din calea spre morminte. Se văd peste tot fragmente de trupuri omenești într-o desfășurare nebună, nedreaptă, înfiorătoare. Dacă mintea, sufletul și inima n-au luat-o razna, am simțit că văd o uluitoare nimicire a anatomiei umane, asemănătoare pieirii în timpurile prezise pentru apocalipsă...

Oamenii care au ajuns în această capcană a morții plecaseră spre capitală de undeva de la mal de Dunăre, spre chemările vieții de zi cu zi. Destinul negru, cu durere și suferință, cu doliu și lacrimă, i-a oprit la doi pași de întâlnirea cu ce își propuseseră în gând în folosul lor și al celor apropiați. I-a acoperit giulgiul și doliul. (Reci și mincinoase, datele oficiale transmise peste câteva zile anunțau doar 32 de morți și peste 100 de răniți.)

...Din ultimele două vagoane ale trenului coboară năuci și șocați de scrâșnetul prelungit și de vuietul neobișnuit al deraierii 84 de elevi și 11 profesori. Ce auziseră, îngrozindu-i, devine de neînchipuit și de nesuportat când și văd. Plâng, se închină, unii se prăvălesc la pământ, alții fug îngroziți. Câțiva vomită. Dintre cei mai mari, patru-cinci adolescenți vor să intre în zona dezastrului, să dea ajutor. Nu reușesc. De fapt, înțeleg că nu pot fi de folos. Nu știu ce să facă și cum trebuie să procedeze. Elevii sunt la un moment dat grupați. Se verifică rapid starea fizică și cea psihică a tuturor. Se face apelul. Mulțumim lui Dumnezeu, sunt toți! O singură elevă, Vivi, proaspătă absolventă a clasei a opta, a fost rănită ușor. În urmă cu doar câteva ore, viața lor a ajuns de fapt la un nou început. În cursul nopții, ultimele vagoane ale trenului trepidau sub bucuriile vacanței elevilor Liceului de Muzică Nr. 1 din București, venind dintr-o tabără de neuitat, în Deltă, la Sulina. Adolescenții, aspiranți în ale notorietății artistice, cântaseră toată noaptea, glumiseră, evocaseră isprăvile din minunatul debut al vacanței care le recompensa un an de muncă și studiu. Cultură generală, muzică vocală și instrumentală, exerciții, mai multe ore pe zi. Practic, toți trăiau o copilărie cu foarte puțină copilărie...



Elevii care se întorceau din tabără erau așteptați la Gara de Nord de părinți, frați și surori, bunici – cu flori și urări de bun venit. La ora 6 se anunță că trenul de Brăila avea întârziere 30 de minute. La 6 și 20 întârzierea se prelungește. La 6:45 o nouă amânare. Cei care așteptau devin nerăbdători, se impacientează, întreabă mereu de ce această întârziere. Nu li se spune nimic despre ce se întâmplase. La un moment dat, pe peronul la care era așteptat trenul cu fiii și fiicele lor, părinții și cei care îi însoțeau văd oameni plini de sânge care pur și simplu se târăsc. Erau răniți. Ei spun că trenul cu care au călătorit de la Brăila a deraiat și că sunt foarte mulți morți și răniți. Părinții se năpustesc disperați spre taxiuri și opresc mai multe mașini din circulație. La 7:30 ajung la locul tragediei. Gesturile și strigătele lor exasperate, stările de leșin și groază amplifică gemetele din aria acoperită de sânge și cadavre. Am fost înconjurat de părinți care mă asediau cu întrebări sugrumate, cu amenințări și cuvinte grele: „Ce s-a întâmplat cu copiii noștri?" Mă acuză că nu le spun adevărul. Garantez, jur, sugrumat la rându-mi, că nici un copil nu a pățit nimic. Mulți au plecat cu diferite mijloace de transport în comun sau cu autobuzele speciale care au sosit, spre școală. Nu fusesem crezut. M-au salvat de la un posibil linșaj martori oculari care confirmau tot ce spusesem. Neîncrederea a crescut atunci când am refuzat să merg cu ei la liceu. Trebuia să rămân la vagoanele care mai erau pe șine, pentru a recupera și proteja cazarmamentul și obiectele împrumutate la începutul vacanței din internatul școlii. Au plecat toți urgent spre liceu. Câțiva dintre cei mai vehemenți au revenit la Chitila după ce s-au convins că le-am spus adevărul. M-au ajutat să recuperez tot ce aveam pe inventar. În jurul orei 11 și 30 de minute am plecat și eu cu ei...

Constatarea finală că am fost binecuvântat de divinitate să trec peste încă o întâlnire cu moartea nu m-a bucurat deloc. Era a doua împrejurare în care am fost amenințat cu neființa. La 4 aprilie 1944 (aveam aproape 8 ani) a fost bombardată casa în care locuiam în comuna Militari (cartierul de astăzi cu același nume), pe Bulevardul Alexandru cel Bun, la numărul 77. Cele două camere în care trăiam împreună cu mama au fost rase de pe suprafața pământului. Dacă eram acasă, pieream categoric. Tata, care era pe front, ne asigurase într-o permisie că americanii nu vor bombarda niciodată Bucureștiul. În statistici ale vremii, a patra bombă a căzut pe casa noastră. A „supraviețuit" doar un borcan cu dulceață făcută de mama. Au urmat și alte întâlniri cu moartea, dar am scris acum despre marea catastrofă feroviară din iulie 1962.

...Relativ recent, m-am întâlnit cu elevi din clasa la care am fost diriginte, sărbătorind împreună împlinirea a 50 de ani de la absolvirea Liceului de Muzică Nr. 1 și 52 de ani de la înfruntarea atât de dramatică a morții. Magda, Paul, Denisa, Horia, Viorica, Duțu, Marcela, Ioana, Brighitte și colegi din alte clase au fost atunci cu mine. Aducerile aminte cu emoție ale „renașterii" noastre le-am scris acum pentru ei, pentru nepoții mei Maria și Cristian și pentru cei care cu zeci de ani în urmă mi-au susținut o oarecare notorietate. După alte decenii de obsedante gânduri proprii și de judecăți (?!) publice, am rupt tăcerea pe care mi-o impusesem încă de la începutul perioadei de tranziție, după decembrie 1989. Sper și rog să mi se scuze inconsecvența. Nu este exclusă și o mai amplă întoarcere în timp, prin mai multe aduceri aminte.

...Atunci, în iulie 1962, am aflat că există și că *poți găsi învierea, la întâlniri cu moartea.*

15,24 „Fiu al meu era mort și a revenit la viață etc": motivul bucuriei. A revenit la viață prin pocăință, convertindu-se. Tatăl nu se bucură pentru el însuși, ci pentru fiul său, care și-a redobândit viața.

15,25 „Fiul mai în vârstă se afla pe ogor": intră în scenă fiul mai mare, omul așezat, „fără probleme", destul de aspru tratat și de exegeți, și de artiști, poeți sau scriitori. Marele său „defect" ar fi cumințenia. În realitate, marele defect al fiului mai mare este *egoismul.* El a rămas acasă nu din dragoste pentru tatăl său, ci din interes personal (a căpătat cea mai mare parte din moștenire, o duce bine, nu-l interesează grijile altora). Acum nu se bucură de întoarcerea fratelui pentru că-și simte „poziția" amenințată: nu va mai fi singurul fiu, ci va avea un concurent și încă unul serios, după cum rezultă din bucuria tatălui. Tatăl a fost atât de nerăbdător să-l cinstească pe mezin, încât nici nu s-a gândit să trimită după fiul cel mare. Acesta are tot dreptul să se enerveze. El a trudit întreaga zi, iar când se întoarce acasă frânt de oboseală găsește o petrecere (la care n-a fost chemat) dată în cinstea unui „terchea-berchea". „A auzit muzică și jocuri": la fel cum tatăl îl văzuse pe mezin de la depărtare, fiul mai mare aude muzică de la depărtare. După uimire vine enervarea. Textul trebuie înțeles așa: „a auzit muzică și a văzut dansuri", dar Luca folosește același verb. Invitații jucau pe muzica instrumentelor.

15,28 „S-a mâniat și nu vroia să intre": unde să intre? În locul special amenajat pentru petrecere. Probabil un țarc în aer liber, din moment ce fratele mai mare a văzut totul de la distanță. Dar nu l-a văzut și pe fratele său, ori dacă l-a văzut nu l-a recunoscut. Află despre ce este vorba de la o slugă. În cele din urmă, tatăl iese afară și încearcă să-l aducă la petrecere. Tatăl alergase la mezin, acum vine și la celălalt fiu. El este „agentul de echilibru". Nu poate alege între cei doi fii. Îi iubește pe amândoi, nu poate renunța la niciunul. E *condamnat* să-i împace.

15,30 „Fiul acesta al tău": nu spune „fratele meu", ci „fiul acesta al tău", detașându-se de mezin. Ca și cum între el și mezin n-ar fi nicio legătură de rudenie. Reproșurile adresate tatălui pleacă de la premise negustorești. Fratele mai mare nu înțelege că tatăl nu poate renunța la iubirea pentru celălalt fiu, așa cum ai renunța la o bucată de pământ sau la o pungă cu bani. „Vițelul cel îngrășat": gelozia fratelui mai mare se abate și asupra vițelului cel îngrășat, amintit de trei ori în doar câteva versete. Dovadă că reprezenta o adevărată comoară la casa omului. Fiul cel mare a muncit și-a îngrășat vițelul, iar cel mic vine și-l mănâncă. Dacă s-ar fi simțit cu adevărat frate, s-ar fi bucurat de tăierea vițelului.

15,31 „Copile, tu întotdeauna ești cu mine și toate ale mele sunt ale tale...": este cea mai tulburătoare și frumoasă replică din literatura lumii și orice comentariu i-ar sărăci conținutul. O recitesc mereu ca pe o rugăciune de împăcare.

15,32 „E viu": tatăl reia replica de mai înainte, dar verbul e ușor diferit. Slujitorului îi spusese că „mezinul a revenit la viață", făcând aluzie la întoarcerea acasă; acum spune simplu și direct „e viu". Cum să nu te cuprindă bucuria când propriul tău copil, carne din carnea ta, suflet din sufletul tău, care murise pentru tine, a înviat? Parabola se termină cu această replică. Cum va fi reacționat fratele mai mare? Nu vom ști niciodată.



„Vămile Pământului”

Constanța VAIDA HALIȚĂ



Cu greu ar putea un tânăr de azi să-și reprezinte dificultățile care făceau *aproape imposibilă* o călătorie în Occident, înainte de 1990.

Încă din facultate, fermecați de cursurile de istoria artelor sau arhitecturii, alergam la bibliotecă și priveam ca pe niște cărți de povești albumele, puține la număr, unele cu imagini color, majoritatea alb-negru, încercând astfel să ne satisfacem dorința de a vedea aievea frumusețile despre care ne povesteau profesorii noștri, Richard Bordenache, Mac Constantinescu, Gheorghe Pătrașcu și alții. Textul era al lor și în sufletele noastre, în cărți erau imaginile, *de-adevăratelea* dintr-o altă lume. În anii aceia nu se putea ieși din „lagăr”. Doar visam și nici nu ne puneam problema unei schimbări, păsări născute în captivitate care nu știau să zboare. Din când în când, aflam despre câte un temerar care a trecut clandestin granița spre lumea apuseană, de obicei prin Iugoslavia, cu un regim socialist mai puțin restrictiv. Trecea Dunărea înot, dacă Dumnezeu îl ocrotea de gloanțele grănicerilor. Toate informațiile despre lumea de dincolo de „cortina de fier” se refereau la perioada de dinainte de război, provenind de la acei contemporani norocoși, care trecuseră dincolo și nu se mai întorseseră.

Se comunica sporadic cu câte un fost coleg sau rudă, prin scrisori, trimise eventual la diverse adrese, felicitări cu texte banale, pentru a nu suscita întrebări. Ilustratele erau folosite rar, fiindcă nu ajungeau la destinație, furate pe traseu sau din cutia postală. Refuzul lui Ceaușescu de a participa la invadarea Cehoslovaciei în 1968, la comanda Uniunii Sovietice, i-a adus acestuia un mare val de simpatie în Occident. Plimbat în caleașcă de aur, îmbătat de atenția care i se acorda, în tradiția „naivității” politicii occidentale, a mai slăbit lanțul supușilor. Cu invitație de la rude sau prieteni care se obligau, într-o „invitație oficială”, să te întrețină în timpul călătoriei, lăsând chezaș, eventual, un copil în țară, reușeai să faci o vizită dincolo de „cortină”. Chiar și așa, nu era ușor să obții pașaportul. După îndeplinirea formalităților, completarea formularelor de două-trei pagini, cu invitația atașată, așteptai cuminte să fii anunțat dacă și când poți să ieși.

La câțiva ani de la călătoriile la care mă voi referi, încrezătoare în măsurile de relaxare în domeniul circulației persoanelor convenite în urma Tratatului de la Helsinki (1975), am solicitat o viză de ieșire pentru o vizită în Țara Sfântă, împreună cu soacra mea. Persoană în vârstă și profund credincioasă, își dorea de mult acest pelerinaj. Am depus cererile, formularele și invitațiile oficiale primite din partea unei familii din Tel Aviv, rude cu vecinii de palier ai socrilor mei, familia Felix Pascal, bun și inimos profesor de matematică. Deși în călătoriile anterioare dovedisem că nu „defectez” și deși eram însoțită de o persoană octogenară, cererea noastră a fost respinsă. Helsinki, în pronunția franco-română „Hel-Sanchi”, nu mai funcționa. Se strânsese din nou șurubul. „Cuplul prezindețial” uitase de caleașca de aur și se orientase către stilul marilor carnavaluri grotești, cu mii de „oameni-plăcuțe” dresați pe stadioane să alcătuiască tablouri și lozinci de laudă la picioarele tribunei oficiale. Începea o nouă etapă, Epoca de Aur! Gustul măririi, al odelor, gândul stăpânirii a tot ce suflă în țară își afirmau prezența. Anii ’80 aveau să desăvârșească acest lucru. Controlul vieții, al gândirii, dorinței de puțină libertate, asociat cu lipsa hranei, a căldurii locuinței erau mijloacele de atingere a acestui scop.

Altădată, depusesem o cerere pentru obținerea pașaportului și a permisiunii de plecare în Belgia, cu speranța că hazardul are și el un rol în viață. Și astfel, primul meu contact cu lumea occidentală a fost Belgia, în 1967. O țară mică, frumoasă și primitoare, cu o istorie interesantă, descoperită în cartierele și monumentele medievale ale orașelor, care m-a cucerit de la început. Îmi cumpărasem încă din țară bilete de tren pentru câteva destinații care mă interesau: Bruges, Anvers, Gand, cu retur la Namur, unde stăteam. Făceam naveta zilnic, în timp ce soțul meu participa la Congresul de cibernetică, într-o delegație condusă de Manea Mănescu, împreună cu academicianul Constantin Bălăceanu, prof. Edmond Nicolau, prof. Sergiu Rudeanu și alții. Fiind prima ieșire într-o lume necunoscută până atunci, din această călătorie am rămas cu impresii și amintiri puternice, unele copleșitor de frumoase, altele neașteptate sau nepotrivite cu tabloul idilic pe care îl aveam despre un loc imaginat ca perfect. Nu mă refer la exemplarele de arhitectură gotică, catedrale și săli boltite în osatura arcelor frânte. Acestea confirmau doar ceea ce știam din cărți. Am fost mai degrabă marcată de întâmplări inedite pentru un călător din Est, banale pentru localnici.



Plaja de la Oestende, o întindere mare, rece și pustie, nu corespundea cu imaginea mea despre o plajă. La Mamaia nisipul era năpădit de o mulțime gălăgioasă, colorată, într-o continuă mișcare. La Oestende frumusețea pură a plajei, a cărei întindere părea fără margini, pierdută în apele argintii ale mării, până dincolo de orizont, îmi amintea povestea de dragoste neîmplinită din Buddenbrook-ul lui Thomas Mann de la malul Mării Nordului. Nicio urmă de pași pe nisipul sclipitor, nicio mișcare, în afara vântului subțire. Pe faleză, șirul de case dichisite și viu colorate din spatele meu, ca o cunună de sărbătoare veselă, îmi amintea că sunt între oameni.

Am ajuns la Bruges, târziu, într-o după-amiază, Am înnoptat acolo, într-o cameră ieftină de la mansarda unui hotel. Eram ca într-o casă de păpuși. O încăpere minusculă, patul cu lenjerie înflorată, un lavoar de porțelan, o oglindă într-un colț și toaleta pe culoarul de acces. Frumusețea locului ți-o oferea, ca o surpriză, vederea printr-o lucarnă. Eram la nivelul al patrulea și în jurul nostru erau clădiri mai joase. Acoperișurile de țiglă în nuanțe de roșu și cărămiziu reflectau lumina caldă și blândă a acelui amurg de toamnă.

Călătoria cu trenul mi-a rezervat și ea unele impresii de neconceput pentru mine, călător CFR. În primul rând, însuși trenul. Uși automate, curățenie desăvârșită, totul funcțional! Ne așezăm, eu și colega mea de călătorie, româncă, față în față, cu o măsuță între noi. Alături, o pereche de belgieni care vorbeau în franceză. Vine controlul biletelor și așez biletele noastre pe măsuță. Biletele arată diferit de cele autohtone, cu coperți de carton și sigla societății de transport din România. Belgianca se uită cu o curiozitate nedisimulată la bilet și spune: „Astea (adică noi) sunt dintr-o colonie sovietică!” Am simțit că mi-a năvălit sângele în cap. Așa suntem considerați?! Dacă da, din vina cui? Oare Occidentul nu are niciun amestec în acest târg? Ușurința acestei etichetări intră în limbajul curent al unui popor care, până mai ieri, avea colonii în Africa? Întrebări fără răspuns – și atunci și acum.

Altă zi, altă destinație. Ne-am trezit într-o gară din Olanda. Trecusem granița dintre cele două țări fără să ne dăm seama! Nu se făcuse controlul pașapoartelor. Am intrat în panică. Mă vedeam escortată la primul post de poliție. Lucrurile s-au rezolvat neașteptat de simplu. Un controlor ne-a arătat trenul cu care ne puteam întoarce imediat în Belgia. Mă gândeam la un episod analog trăit într-o țară din „lagărul socialist”. Ce interogatorii, ce declarații, ce suspiciuni! („– Aveți aparat de fotografiat? – Nu. – Dar dacă ați avea, ați fotografia gara?”) Cu emoții trec și acum, după atâția ani, prin controlul de pașapoarte. Mereu îmi pun problema dacă ceva nu e corect, dacă s-a strecurat vreo greșeală la transcrierea numelui, dacă detectorul de metal va semnala ceva. Asemenea spaime iraționale nu se îngroapă definitiv.

Bruxelles, capitala Belgiei, devenise pentru mine, atunci, capitala „capitalismului”. Cutreieram în lung și în lat. Splendori de arhitectură la tot pasul. Dantele de piatră și dantele de ață! Două întâlniri șocante: cartierul bijutierilor, cu sute de prăvălioare înghesuite, încărcate cu kilograme de aur, și cartierul comerțului cu „amor”, vizitat de noi către seară, când marfa se expunea în vitrină, „live”, la o lumină difuză!

Post-scriptum

Dragoș VAIDA



Nu, spaima nu se îngroapă definitiv, cel puțin pentru generația noastră, care, cu oricâtă cultură, cu oricâte experiențe, rămâne cu un reziduu de impresie că omul ajuns în libertate provine totuși dintr-o altă lume. Această impresie a sugerat titlul însemnării de față, care preia o expresie din Sfinții Părinți pentru o *trecere* ca aceea când sufletul ne este luat de îngeri sau de diavoli, după cum i-a fost viața de mai înainte. Ava Antonie în Pateric, referindu-se la „stăpânitorul puterilor văzduhului” (Efes. 2, 2), ne spune că „în aceasta stă puterea vrăjmașului: în a se război și a încerca să împiedice pe cei ce trec”.

Dar, revenind în preajma prezentului, îmi amintesc cum m-am întâlnit, după fatidicul an 1989, din întâmplare, cu generalul Romeo Popescu, la niște struguri, în Piața Amzei. I-am adus aminte cum mă chemase pe Nicolae Iorga, la Direcția de vize și pașapoarte pe care o conducea, cea mai de seamă direcție a Securității, pentru a mă înștiința că nu voi mai primi o viză de ieșire cu cineva din familie. I-am spus, la întâlnirea din libertate, că i-am arătat lui Bekir, șeful de cabinet al directorului general UNESCO, refuzul primit. UNESCO nu m-a apărat, nu eram dintre aceia pentru care exista un minim interes să se facă un protest. Nu eram ca prof. univ. Dumitru Chițoran, fost prorector al Universității București, care, ocrotit de cine știe cine și de ce, a ajuns funcționar la centrala UNESCO din Place de Fontenoy. Surprinzător pentru mine, generalul a acceptat dialogul. Deloc supărat, mi-a răspuns binevoitor, lucid și fatalist, că „ce poți face într-o țară de unde toată lumea dorea să plece?”...



Podul de reviste



Constantin Stere 150

Mihai Cimpoi şi demiurgia lui Constantin Stere

Theodor CODREANU

M-aş fi mirat dacă dintre coloanele criticii lui Mihai Cimpoi ar fi lipsit figura colosală a basarabeanului Constantin Stere. Împrejurarea ridicării acesteia a venit chiar în anul de graţie 2015, cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la naşterea scriitorului (n. 1 iunie 1865, în Ciripcău (1), ţinutul Soroca, m. la 26 iunie 1936, Bucov, judeţul Prahova). Ţinută sub obrocul cenzurii comuniste, opera lui Constantin Stere a început să fie reeditată, în România postbelică, abia din 1979 (*Scrieri; În preajma revoluţiei,* I-III, 1981, 1983, ediţii îngrijite de Z. Ornea), pentru ca abia după 1989 să se tindă către tipărirea întregii opere, atât la Chişinău, cât şi în Ţară (2).

Primul semn sub care se conturează abordarea operei lui Stere de către Mihai Cimpoi este *organicitatea*. Comparaţia cu Eminescu se impune încă din *Argument:* „Proza şi publicistica lui Stere formează *o unitate a operei*, ca şi în cazul lui Eminescu. El este pretutindeni un *om al adevărului*." (3)

După câte ştiu, este pentru prima oară când Mihai Cimpoi scrie o carte împreună cu alt autor: acad. Eugen Simion. Şi, probabil, nu e întâmplător, fiindcă între cei doi există afinităţi elective oglindite şi de o îndelungată prietenie, cimentată după 1989. Modelul complementarităţii dintre cei doi este sugerat chiar de Mihai Cimpoi în capitolul *O prietenie arhetipală: Stere şi Ibrăileanu.* Cum se vede, autorul porneşte şi aici de la arhetip spre a ajunge la ontologic. Contrastul dintre cele două temperamente este puternic: năvalnicul, demiurgicul Stere şi rafinatul, concentratul G. Ibrăileanu, întâlnindu-se ca „di-rectori" ai *Vieţii Româneşti:* „Cel dintâi vine de sub zodiile ruseşti ale narodnicismului, care îmbina pragmatic voinţa individuală cu voinţa maselor şi cu voinţa Providenţei, ca în cazul «geniului înfricoşător» Tolstoi (expresie a lui Stere), cel ce saluta modul mojicilor Carp şi Vlas de a ridica cu simplicitate şi uşor cel dintâi ciomag ce-i cade în mână şi trage cu el până ce în sufletul său simţul de obidă şi răzbunare nu va fi înlocuit de dispreţ şi milă. Cel de-al doilea va veni dintr-o sferă teoretică mai fină a poporanismului, intelectualizân-du-l, nuanţându-l ca doctrină pur literară (prin urmare, mai puţin ideologică) şi purtând – el însuşi – un ciomag de cireş cu care se revolta împotriva unor realităţi ostile de moment." (4) Cele două arme, transsubstanţiate în verb, sunt conduse, inevitabil, către matricea mitopo(i)eticii: „*Ciomagul de lemn* mujicesc-tolstoian-sterist şi *bastonul de cireş* intelectual-garabetian sunt două embleme arhetipale complementare. Proiectate pe fondul sufletesc al celor doi, apar ca însemne ontologice. Fiinţa rănită de răul social imediat, de «forţele oarbe ale naturii şi istoriei» a unuia şi celuilalt, se pune sub pavăza unui ideal şi a unei direcţiuni a spiritului: *poporanismul.* «Omul-vierme», profetizează Stere, e înlocuit de «omul-luptător», ştiinţa şi arta fiind două manifestaţiuni pur *omeneşti* şi *exclusiv* omeneşti, şi, deci, două arme de luptă în răscoala sângeroasă a omului simţitor şi cugetător împotriva Inconştientului în natură şi istorie." (5)

Demonstraţia criticului se face cu textele celor doi, întâlnirea lor finală soldându-se cu o complexă ontologizare a spiritului naţional. Nu întâmplător cea mai importantă revistă din prima jumătate a secolului trecut se va numi *Viaţa Românească* (urmată, tot simbolic, de *Gândirea* lui Nichifor Crainic). Nu înainte de trecerea celor doi prin tulburea gâlceavă dintre trup şi suflet, cum i-ar fi spus Dimitrie Cantemir: „«Bastonul de cireş» al criticului *Vieţii Româneşti* devine – prin transfer simbolic din arhetipalitate în realitate – o imagine a caracterului său paradoxal şi complex, a cărui timiditate şi delicateţe de fecioară se preschimbă în agresivitate, violenţă, corozivitate împinsă până la brutalitate, scriind parcă în biroul său nu cu cerneală, ci cu apă tare. El populează sfera hyperionică a ideilor şi din lumea sublimizată a literelor şi nu mai poate coborî în «cercul strâmt» al vieţii vulgare, nereuşind niciodată să voteze în timpul «epidemiilor electorale», ba pierzându-şi certificatul de alegător, ba venind la vot după încheierea scrutinului. / «Solitarului» i se asociază «combativul», pornirile războinice concretizându-le şi în somaţiuni adresate lui Stere: dacă se poticnea în vreo groapă, îşi punea ciomagul de cireş în colţul odăii şi îl apostrofa furios de ce nu se lasă ales primar, dacă se declanşa vreun scandal nocturn ce-i producea insomnie, îl implora jalnic să se facă prefect de poliţie, dacă se referea la accidentele din domeniul administraţiei publice, era somat să ia pe rând portofoliul Instrucţiunii Publice, al Domeniilor, al Comunicaţiilor, al Internelor, sau chiar Preşedinţia de Consiliu." (6)

Finalmente, disputa dintre cei doi prieteni va fi soluţionată prin înlocuirea doctrinei poporaniste cu *specificul naţional românesc,* sub semnul *esteticului* şi *ontologicului.* Stere considera că dacă Marea Unire nu va fi urmată de armonizarea spirituală a celor trei provincii româneşti, durabilitatea României Mari va fi pusă în primejdie: „Trebuie să unificăm mentalităţile disparate, să închegăm un tip de civilizaţie originală, specifică, din tenacitatea, vigoarea zoologică a Ardealului, din misticismul democratic al basarabeanului, din nota estetică, maleabilitatea şi uşoara superficialitate a elementelor regăţene." (7) Aceasta era şi convingerea tinerei generaţii coagulate în jurul revistei *Criterion*, exprimată prin vocea lui Mircea Vulcănescu, prima misiune a acestei generaţii fiind „*să asigure unitatea* sufletească a românilor": „Dacă tineretul acestei ţări nu reuşeşte ca, în această generaţie, să reducă idealurile omeneşti centrifugale ale Românilor din diferite colţuri ale ţării, într-un singur chip al *omului românesc,* în care să se recunoască Românii de pretutindeni, ca într-un bun al lor; dacă tipul omului rusesc, dostoievskian şi tolstoian al basarabenilor şi omul latino-kantian al ardelenilor nu reuşeşte să dea o sinteză vie cu omul bizantin din Vechiul Regat, sinteză în care tendinţele centrifugale să nu se mai regăsească decât ca ispite de universalizare ale aceluiaşi om al lui Eminescu şi al lui Creangă, – unitatea politică a acestui neam, care în clipa în care îşi dă mâinile nu se mai recunoaşte – mi se pare ameninţată./ Legând roadele unei adaptări inteligente, cu firul tradiţiilor noastre, ispitind sensul diferitelor straturi pe care le-a depus istoria în sufletul şi în structura civilizaţiei româneşti, de la vechiul suflet tracic şi până la cele din urmă înrâuriri constitutive, – această generaţie va trebui să descopere acea originalitate de configuraţie, de dozaj specific al influenţelor şi eficienţei lor, care defineste un suflet propriu." (8) Aşadar, generaţia care a realizat Unirea se întâlnea emulativ cu cea care se afirma strălucitor sub ochii lui Stere şi Ibrăileanu.

Dar să revin la întâlnirea dintre coautorii volumului *Viaţa ca un roman.* Aflându-se în alt context istoric, prietenia dintre Mihai Cimpoi şi Eugen Simion păstrează urmele unui similicontrast dintre noul intelectual al renaşterii basarabene, de anvergură stereiană, şi rafinamentul estetic valah, grefat pe un temperament al echilibrului şi delicateţii ibrăilene, angajat, simultan (probabil, cel mai activ academician român pe tărâmul reconstrucţiei culturale naţionale de după 1989), în proiecte demne de demiurgia lui Stere. Deşi *Viaţa ca un roman* se vrea focalizată asupra romancierului Stere (misiune îndeplinită, cu precădere, de studiul lui Eugen Simion), coautorul Mihai Cimpoi nu-şi putea îngădui să rateze organicitatea întregii opere, axându-se, în definitiv, pe dimensiunile doctrinarului, imposibil de separat de romancier. Eugen Simion insistă, cu precădere, asupra dilemei dacă uriaşul ciclu romanesc *În preajma revoluţiei* aparţine prozei de ficţiune sau celei memorialistice, problemă care a dat multă bătaie de cap criticilor, deşi Stere însuşi a subliniat că lumea operei în cauză aparţine ficţiunii, nu autobiograficului. (9) Eugen Simion consideră, pe bună dreptate, că disputa este caducă în postmodernitate, când delimitarea genurilor nu mai este prioritară. Diagnosticul pus este de *roman-memorii.* „S-a dovedit în atâtea rânduri – spune Eugen Simion – că şi memoriile fabulează sau, cum am văzut că spun spiritele mai radicale, memoriile mint… Important este, în astfel de cazuri, efectul acestei proze memorialistice trădate sau împlinite, esenţializate (prin ficţiune), deghizate, obiectivate, vizionare… cum vrem s-o numim. Efectul este în primele cinci cărţi extraordinar la lectură. Mai este de folos, în această situaţie, să ne întrebăm dacă autorul a trăit totul sau numai o parte din ceea ce scrie?" (10)

Incursiunea estetică a lui Eugen Simion se completează fericit cu cea a lui Mihai Cimpoi, care dedică un capitol evaluării critice a operei stereine de-a lungul timpului (*Receptarea critică: evaluări, aproximaţii, dileme, paradoxuri*), făcând, apoi, legătura cu vastul ciclu *În preajma revoluţiei,* dar din perspectivă auctorială (*Relaţia personaj – autor*) şi continuând cu abordarea doctrinarului poporanist, de identificat în roman (*Discursul romanesc ideologic*), dar şi în vasta-i publicistică. Urgenţa editorială a volumului nu i-a îngăduit, probabil, să se oprească şi asupra excepţionalului studiu *Social-democratism sau poporanism?*, publicat, în serial, în *Viaţa Românească* şi editat, în volum, abia prin ediţia lui Mihai Ungheanu din 1996.

Majoritatea covârşitoare a criticilor (cu o singură excepţie, observă Mihai Cimpoi: Şerban Cioculescu) a decretat totala nereuşită a romanului stereist începând cu al şaselea volum, *Ciubăreştii.* Mihai Cimpoi recurge la o revizuire critică de substanţă, valabilă pentru întreg ciclul, observând: „Sigur că putem pune la îndoială valoarea şi consistenţa epică a ultimelor romane ale lui Stere; de altfel, inegalitatea calităţii estetice a tuturor volumelor fiind de ordinul evidenţei." (11) Ceea ce ignoră criticii, în numele purismului estetic, este faptul că Stere creează o specie de *roman ideologic*, care, în realitate, se ridică deasupra *tezismului,* proiectând *ideologicul* în orizontul *ontologicului,* ceea ce schimbă radical lucrurile. Faptul îmi aminteşte de observaţia profundă a lui Albert Camus că *marii romancieri sunt romancieri filosofi, adică opusul scriitorilor cu teză.* Este şi cazul lui Constantin Stere. Mihai Cimpoi nu invocă argumentul lui Camus, în schimb, aduce în discuţie *estetica formativităţii* lui Luigi Pareyson, (12) consonantă cu *estetica încercării* lui Mihai Eminescu, e de adăugat. *Ideea,* în acest caz, nu se degradează în *tezism,* în ideologie, pur şi simplu, ci devine *nisus formativus,* arheul generator de viaţă, în sens eminescian, concretizându-se într-o adevărată *gramatică generativă,* ca să folosesc conceptul lui Noam Chomsky.

→



Această reinterpretare a prozei lui Stere mi se pare contribuția esențială a lui Mihai Cimpoi la exegeza operei demiurgului basarabean. Criticul poate cuprinde, astfel, la modul holistic, întreaga operă a lui Stere, demonstrându-i remarcabila organicitate. Voința ideologică (de forța celei schopenhaueriene și nietzschene), vizând ceea ce Stere credea că poate fi *revoluția mondială,* însă nicicum în sensul marxist-leninisto-troțkist, ci, în ultimă instanță, *poporanistă,* țintind către refacerea unității naționale românești, iată vârtejul colosal, vitalist, din care se nutrește Vania (Ion) Răutu, protagonistul romanului: „Or, și în acest caz se cere luată în considerație *intenția formativă* și – mai mult decât atât – strategia narativă a romancierului, pornind de la faptul esențial că întreg ciclul se structurează pe un *discurs ideologic*, care apare, în funcție de situații, în forme manifeste sau latente, în sugestii vagi sau accente puternice, ajungând până la turnura pamfletară finală.” (13)

Personajele stereiene, observă Mihai Cimpoi, nu urmează o ideologie învățată, însușită de la lideri partinici: „ei o trăiesc organic cu toată ființa. O au, prin urmare, sădită, ca să zicem așa, protoplasmatic. Orice vorbă, orice acțiune a lor stă sub zodia acestui determinism constrângător, ei fiind, cu un cuvânt al prozatorului, niște figuri *rigoriste*. Toate manifestările de natură psihică sunt marcate de un atare *rigorism determinist.* De aici devotamentul, fanatismul, maximalismul (necceptat totuși de Vania Răutu) și toate celelalte. Ei *gândesc* și deopotrivă trăiesc o astfel de *Idee,* ca pe un imperativ categoric, comparația apărând chiar în reflecțiile filosofice ale lui Vania.” (14) Gândirea personajelor nu este de tip raționalist, ci un *fatum,* un destin. Poate că se insinuează aici *dorința mimetică* (René Girard) prin intermediul manifestelor revoluționare (Mihai Cimpoi face trimitere la distingerile teoretice ale lui Bernard Valette privitor la *Educația sentimentală* a lui Flaubert), dar *imperativul categoric* sub dominația căruia stau eroii stereieni seamănă, mai degrabă, cu pasionalitatea sorbită din romanele cavalerești de către Don Quijote, neostoitul Cavaler al Tristei Figuri. Mai potrivită este trimiterea la personajele dostoievskiene, în spiritul interpretării bahtiene. Sau, pe o anumită latură, la *ochii mistuiți, halucinați lăuntric* ai personajelor camilpetresciene, care „au văzut idei”. Din acest punct de vedere, Mihai Cimpoi identifică în Vania Răutu *supraomul* lui Stere (15), însă unul înfrânt, o figură tragică: „Vania (Ion) Răutu este, prin urmare, o *figură tragică*, un ideolog înfrânt, de pe urma căruia rămân ideile despre viață, univers și lume și, bineînțeles, tabloul fenomenologic al unei epoci răsfrânte într-un suflet.” (16)

Înfrânt în planul ficțiunii artistice, Ion Răutu va fi însă biruitor în planul istoriei, redevenind uriașa personalitate numită Constantin Stere, chiar dacă, finalmente, el se va descoperi *marele singuratic,* marele înfrânt din cartea cu titlu oximoronic propus de Maria Teodorovici: *Constantin Stere: Victoria unui înfrânt.* Înfrânt ca doctrinar politic în România și marginalizat, dar ipostaziat în eroul politico-ideologic al Unirii Basarabiei cu patria-mamă, la 27 martie 1918. După romanul ciclic *În preajma revoluției,* reintegrarea Basarabiei în România Mare este a doua minune a demiurgului de la Ciripcău. Iar ca să punem lucrurile în ordinea lor firească, este *prima*.

Ni se va spune că Stere a fost, desigur, o personalitate de prim-plan în realizarea Marii Uniri, dar că, în ceea ce privește Basarabia, nu este *singurul,* adică Demiurgul reintegrării provinciei care a rămas o bucată ruptă de Ursul siberian din vechea Moldovă. Neîndoielnic. E vorba de atâtea personalități, în primul rând, de membrii Sfatului Țării, care au pus umărul la actul din 27 martie 1918. Totuși, rămâne un rest (cum ar zice Noica) fără de care minunea nu s-ar fi întâmplat, iar acel misterios rest aparține lui Constantin Stere. Mihai Cimpoi are meritul de a ne fi deschis ochii asupra lui.

Marea taină constă în puterea lui Stere de a ridica *ideologicul* la treapta *ontologicului.* Eșecul trăit de Vania (Ion) Răutu nu va mai fi repetat de creatorul său, cel puțin în contextul Primului Război Mondial. Și asta din pricina eminescianismului său de fond, biruitor la nivelul gândirii, tragic la nivelul existenței sale lumești. Mihai Cimpoi observă această congenialitate Stere-Eminescu privitor la *adevăr,* care e și principala cauză a ostilităților trezite printre neprieteni, adversari. El va fi etichetat în fel și chip ca și Eminescu, ne avertizează criticul: „Răspunzând acuzațiilor de «antisemitism», «burghez», șovinist și reacționar, marxist, cosmopolit și demagog, Constantin Stere accentuează că «dacă urmărirea *adevărului* (s.n.) e singurul scop vrednic de un publicist serios, acest scop nu se poate realiza fără o anumită cultură sufletească».” (17) Cultura sufletească este, în cazul său, la fel de diversă și de pregnantă ca la Eminescu, pusă integral în slujba adevărului: „*Adevărul* înseamnă, în concepția jurnalistului, parlamentarului, omului politic și omului de cultură Stere, fie esența fenomenului/procesului, fie cauza internă, fie evidența logică, fie consonanța cu firea *lucrurilor,* cu «bunul simț» (comun), fie concluziune (logică) dedusă din însăși starea de lucruri.” (18) Pentru Stere, adevărul este rațiunea oricărei gândiri, inclusiv a filosofiei, când visa, la Tobolsk, în 1897-1898, la un sistem filosofic: „Omul este un veșnic și neobosit *căutător al adevărului.*” Stere, subliniază Mihai Cimpoi, distingea între adevărul general, „ca veritate teoretică în știință” și „adevărul în relațiile dintre oameni”, temelie a dreptății. Atitudinea lui consona cu a lui Titu Maiorescu, dar, mai ales, cu a lui Eminescu, de unde și consubstanțialitatea lor ontologică. Chiar și tematic cei doi se întâlneau: „El nu se limitează la reacțiile de moment, concretizate în cronici scurte jurnaliere de întâmpinare, ci își organizează demersul în vaste proiecte ciclice, în seriale tematice, care cuprind eminesciene *studii asupra situației.*” Mai mult, „Ca și în cazul lui Eminescu, publicistica face corp comun cu opera capitală și cu nuvela *În voia valurilor,* demonstrând *unitatea* creației lui Stere cu universul gândirii sale.” (19) Stere i se prezintă criticului ca un veritabil *europenist,* ca și Eminescu. Ba chiar trăiește reminiscențe din „complexul Dinicu Golescu” (Adrian Marino) atunci când călătorește în Occident. Toate acestea l-au ajutat în cel mai important moment al istoriei moderne românești: Marea Unire. E clipa astrală când basarabenismul său se ridică și coboară în abisurile ontologice ale ființei românești. Faptul este surprins de Mihai Cimpoi în capitolul *Stere și lumea basarabeană.*



Este și experiența trăită de eroul său Vania (Ion) Răutu, *Omul-luptător* în contra *omului-vierme.* Are dreptate Mihai Cimpoi când observă și argumentează că Stere „a modificat profund politica internă a țării între 1900 și 1915”, începând, desigur, cu schimbarea mentalităților din Basarabia. Și din atare perspectivă Stere este cel mai eminescian gânditor și om politic nu numai pentru destinul acestei provincii în raport cu ocupantul rus, ci și cu vechiul regat al României, cu visul întregirii cu Transilvania. În 1906, Stere reușește un fapt remarcabil: unificarea celor patru grupări divergente ale mișcării democratice din Basarabia: grupul studenților moldoveni de la Dorpat, gruparea Ion Pelivan, cea a avocatului Emanuil Gavriliță și cea a boierilor din conducerea Zemstvei basarabene. Apoi, vine editarea ziarului *Basarabia*, alcătuirea gupului de tineri destinați să studieze în universitățile din țară, iar, ca rector la Universitatea din Iași, înlesnește burse pentru studenții basarabeni.

În vechiul regat domina linia politică a celuilalt titan, devenit emul al lui Stere, Nicolae Iorga, adept al alternativei întregirii cu Transilvania, lăsând la cheremul Rusiei, mai departe – Basarabia. Eminescu, făcând parte din Societatea Carpații care milita pentru Ardeal, a înțeles însă că adevărata cheie a realizării Daciei Mari este Basarabia. Această intuiție adâncă a destinului românesc o are și Stere. La începutul lui 1918, el revine la Chișinău, punându-și tot geniul de gânditor și orator în pregătirea actului de la 27 martie, crezând în forța divină a Logosului.

Între regățeni, el ajunsese a fi *singur împotriva tuturor,* fiind acuzat și de „trădare”, fapt pe care Pan Halippa îl va respinge cu indignare. În decembrie 1915, Stere se adresa Parlamentului: „Politica pe care dv. o sprijiniți duce la știrbirea idealului național, la renunțare. Atunci am dreptul să vorbesc cum vorbesc, eu singur împotriva tuturor, fiindcă, dlor, nu puteți, nu aveți dreptul să renunțați la mormintele strămoșilor noștri care zac peste Prut, dar nu aveți dreptul să renunțați și pentru generațiunile cari vor veni la viața românească în ținuturile de acolo. Da, unul singur, care se ridică în numele veșnicei ființe a neamului, are dreptate împotriva tuturor. Prin politica pe care o sprijiniți, nu numai că compromiteți viitorul acestui stat, făurindu-i lanțurile vasalității, dar nu veți reuși măcar să ștergeți și hotarele dintre noi și Ardeal, fiindcă nu veți putea ajunge pe această cale la dezmembrarea Austro-Ungariei. Dar, mai mult, sancționați pentru totdeauna un act de dureroasă și strigătoare nedreptate față de noi.”

Stere dovedea că românismul fără basarabenism este o iluzie a fricii de istoria națională. Eroul său Vania (Ion) Răutu o simte până în străfunduri: „România mă atrage, mă fascinează și, în același timp, îmi inspiră groaza necunoscutului! Dar poate, în orice nostalgie…, noi nu dorim patria reală, așa cum o cunoaștem, ci o patrie idealizată așa cum am vrea să fie. Și dorul se simte cu atât mai viu, cu cât mai greu poate fi găsită patria idealurilor tale.” Protagonistul trasează el însuși parcă drumul de la mit la ontologic care străbate critica lui Mihai Cimpoi: „Destinul lui Stere este unul *tipic basarabean,* cunoscând întreaga odisee fenomenologică a predestinării: înstrăinare, îndurare a «terorii istoriei», «*întoarcerea în Ithaka*», *direcționare mântuitoare pe drumul spre Centru.* El însumează o trăire plenară, la cota înaltă a eroismului, a pragurilor, limitelor, zidurilor, valorilor (noțiune-cheie steristă).” (20)

În 1931, într-un articol din nr. 13 al *Vieții Românești,* Mihai Ralea îi dădea dreptate, *împotriva tuturor,* lui Constantin Stere: „Prin acest canal al democrației și al dreptății a voit el să aducă și asimilarea sufletească completă a basarabenilor la totalitatea națiunei. Și aici stă aportul său cel mare la ideea națională. În timp ce alții voiau trunchierea idealului național, prin sacrificarea Basarabiei, C. Stere a urmărit idealul integral. Ca basarabean nu putea gândi altfel. Se uită prea ușor și se înțelege prea greu că C. Stere a fost, înainte de toate, basarabean.”

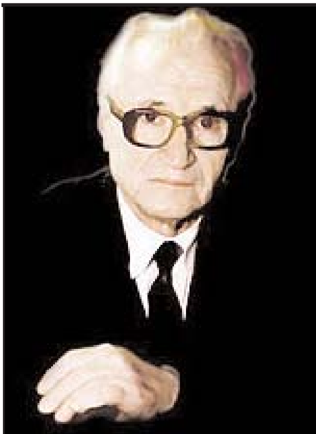
Fără *basarabenismul* lui Constantin Stere, cea mai năpăstuită provincie românească ar fi rămas gubernie sovietică, ceea ce, din nenorocire, va și deveni, în pofida poruncii lui Ion Antonescu de trecere a Prutului, „basarabenismul” aducându-i mareșalului condamnarea la moarte. Nu întâmplător Mihai Cimpoi invocă un dicton din tratatul medical al lui Ramazzino, datând de la 1700: *Qui patriam querit, mortem invenit* (Cine cată înspre patrie, dă peste moarte).

Însă o moarte a renasterii din propria cenușă, precum în Basarabia anilor 1988 – 1992, când geniul politic al lui Constantin Stere i-a redat demnitatea românească, nu însă și fricoșilor politruci ai „revoluției” de pe malurile Dâmboviței, lăsându-l încă o dată pe autorul lui Vania Răutu singur împotriva tuturor.

(Continuare la pag. 12)



Podul de reviste



Ninge la o margine de existență

Este titlul unui impresionant volum al scriitorului basarabean Victor Teleucă (19 ianuarie 1932, Cepeleuți-Hotin – 12 august 2002, Chișinău), apărut în 2015, în format electronic și tipărit, la tot mai activa Editură eLiteratura, București (www.eLiteratura.com.ro). Subtitlul explicitează și atrage atenția: *Poezii, reflecții și alte deziceri de sine.* Volumul de față este trimis în librăriile românești la numai un an după *Piramida singurătății* (Editura Detectiv, București), prima carte a lui Victor Teleucă publicată în România. Este de așteptat să mai apară și altele, acest „Nichita Stănescu al Basarabiei", reprezentant de frunte al generației '60, având o operă cu totul remarcabilă.

Ne asigură de acest lucru referințele critice adăugate volumului de la eLiteratura, studiul introductiv al lui Theodor Codreanu, mare promotor al poetului basarabean (*Recapitulare; Transmodernismul lui Victor Teleucă*), dar și acad. Mihai Cimpoi, în prefața *Victor Teleucă, lirosoful*, pe care, cu acordul autorului și editurii, o reluăm mai jos, alături de un „capitol" din carte, *„Redă-mi iubirea..." Argument*, invocat și de acad. M. Cimpoi în textul său. (Gh.P.)

„Redă-mi iubirea..." Argument

Onomatopeea nu e oare trecerea semnului natural al sunetului la fel de natural negândit de nimeni, dar produs de natură, în semnele articulate deja trecute prin spontaneitatea semilogică a unui discurs reprodus de om ori, mai curând, cu ajutorul lui ca un post retranslator către același spațiu-timp infinit? Nu e oare chemarea acestuia către întreg, în care scopul devine discursul către acest întreg care, în fond, există doar în strategia gândirii noastre?

Cuvântul numește o absență, o arată, propoziția, fraza o prezintă în complexitatea ei, deschizându-i calea către analiză, analiza fiindu-i școala de luminare a umbrelor și penumbrelor ce conțin în ele o logică aparte, deși pornită din cea clasică, dar separată de ea în aceeași tendință de separare?

Cuvintele onomatopeice par să fi apărut primele care au denunțat un fenomen natural.

Redă-mi iubirea, Doamne, și îți întorc credința,
redă-mi nemărginirea pe care mi-ai luat-o
din dreptul meu la viață ce astăzi se reduce
la umbra singulară ce-o port și n-o pot duce
și resemnat de formă în sens parasimpatic,
maturizarea-mi dulce de-același om sălbatic
s-o cotropesc din sfera de câmp și de substanță
s-o readuc la tine
pe alba ta balanță
ce-arată adevărul cum singură privirea
hipnotică o vede și-i știe convertirea;

redă-mi iubirea, Doamne, mai vreau să mă apropii
de tot ce nu-i al nostru cu ochii mei improprii
ce-și regăsesc delirul halucinant și-adult
ca pe-o relicvă-a vieții și-a morților demult
ce se-ndoiesc de tine
și de-ndoiala lor,
redă-mi iubirea, Doamne, durerile ce-o dor
ca într-un forum tandru de strigăt și scântei
să-mi prind nemărginirea și onomatopeea
cât mai conține sensul nonsensului abrupt,

să mă cobor prin tine
în ce e dedesubt
și ca Arghezi-odată, gonit dintr-o poveste,
să știu că n-a fost umbră și să urlu: Este!

Făclii pentru Dumnezeu

Voi, voi, cei care știți totul, ce fericire,
ce fericire, Doamne, ce fericire să știu
și eu, cel blestemat care încearcă să se
învârtă într-un cerc – fantoma puținului –

să știu la umbra pelinului înflorind toată
vara dintru care albinele adună nectarul amar
și ceara pentru făcliile ce vor înflori acum

și de Paști, sau, într-un fel, la căpătâiele
celor care prin lumina lor te renaști și cei
care pleacă să uite, să uite, să uite, să ui-

te drumu-ndărât, drumul, drumul spre ora și
fumul albastru
ce se urcă sfințit prin biserici,
în zilele când liliecii, cu ochi interiori,
emisferici visează prin clopotnițe vechi cu
picioarele-n sus,

am uitat, nu v-am spus,
nu m-am gândit niciodată că albinele, pe lân-
gă miere și ceară mereu

adună și-o ceară deosebită
din care se fac făclii numai pentru Dumnezeu.

Vin de undeva, dar nu știu unde mă duc. E o veșnică ducere în ispită. Construiesc lumi imaginare, modele pentru fapte care ar trebui să urmeze. La marginea acestei lumi, Dumnezeu, bătrân ca Moș Crăciun, merge descult peste apă și din tolba cusută cu fir auriu scoate pescăruși și-i seamănă prin văzduhul albastru, și pescărușii țipă și se fac mai albi decât albul. Aseară am visat mori de vânt cu aripile viscolite de făină măcinată din grâu pe care încă nu l-a semănat nimeni. Nu deschid ochii, că atunci se destramă imaginea visului până morile se vor troieni de făină și prețul la pâine se va îndura să mai scadă. Mai las să mai ningă. Îmi place căderea albă a ninsorii și toate se întâmplă dincolo de pleoapele ochilor cu ajutorul cărora, ca printr-un tunel, se poate intra în actualul actualizat în aici și acum.

Struguri dogoritori în alb, culoarea rece a non-preferinței. Stejarii, bătrâni trubaduri ai pădurilor, au ieșit din starea lor statornică și cântă la cobză melodii bătrânești de pe timpul lui Barbu Lăutarul care, și el, le-a învățat de la alții și le-a cântat altora în loc de niște descântece prilejuite de dreptunghiurile negre (nu pătrate) ale ferestrelor care deseară se vor lumina și am să descifrez bucuria semnelor în formă de umbre umblând prin dincolo de ferestre ca un alfabet necunoscut, pus în mișcare pentru a-și găsi adevăratele rosturi prin demersurile către cele patru dimensiuni ale dimensiunii primordiale.

În timpul acesta, copiii morți nebotezați îi piaptănă și orânduiesc barba albă și lungă a lui Dumnezeu care îmbătrânește împreună cu noi.

Doamne, cât de aproape ești de mine și cât de departe sunt eu de tine... Aproape că nici nu te văd și nici nu știu dacă ceea ce văd, abia ce văd, ești tu.

Știu că ești. De aceea nu te caut.
Te-aș găsi și pe urmă ce mă fac?
Ce să mai caut?



Victor Teleucă, lirosoful

Acad. Mihai CIMPOI

Prezentul volum este rodul unei întregi Vieți devenită Poezie. Și, bineînțeles, Filosofie. Din îngemănarea celor două apare Lirosofia, așa cum din teză și antiteză apare sinteza. Or, în cazul lui Teleucă, lirosoful, nu este potrivit să vorbim despre teză și antiteză, ci despre două teze care se îngână, se provoacă, se electrizează ca să se unească temeinic.

Cartea este cu adevărat o revelație prin substanța sa meditativă, prin felul ei spontan de a se structura, prin modul surprinzător de a se naște din ea însăși. Un nexus cauzal tainic leagă într-un tot întreg notațiile, impresiile, trăirile la simplul îndemn parcă de poveste: „Înșiră-te, mărgărite". E o meditație existențială continuă care se înșiră capricios, învălmășit, în formele progastice sau în acorduri armonioase clasiciste. Astfel se țese, printr-un flux scriptural necontenit, un Text lirosofic al Existenței. Notația seacă de gradul zero al limbajului poetic se învecinează cu formula fină sinestezică, muzicală, intens colorată și sonorizată, cu tentă expresionistă. Textualizarea se face după principiul circular al reiterării, al mișcărilor Eului spre Sine: „E o fugă de sine spre sine pe circumferința ecuatorială a sferei".

Toposul central e, firește, *existența*, cu tot câmpul ei categorial de a fi și de a nu fi, de a avea și lipsi, de a muri și a încerca de a nu muri, de a trece și a rămâne, de a sfârși și a ne-sfârși, de a vrea și a nu putea etc. E o gravitație în jurul Eului căutător de sensuri: „Trebuie să uit de eu. Eu este o născocire. Un atribut al aflării și, în același timp, al negăsirii în Univers. Această febrilă căutare mă convoacă mereu ca pe o absență, să-mi dau seama că sunt, nefiind, desigur. Sunt încercarea de a nu muri, dar nu eu, ci însăși încercarea, că este stăpâna mea de care țin și mă țin cum pomul se ține de umbra pe care el o provoacă să fie."

Cartea nu este o carte propriu-zisă, o culegere oarecare de poeme situate în mod tradițional unul după altul la voia întâmplării, ci un adevărat „Divan al gâlcevei", al „certurilor" Eului cu Sinele. Totul se înșiruie după principiul organic al fluxului continuu, al ieșirii infinite a unuia din altul, asemenea cutiilor chinezești, al dicteului automat care beneficiază de confesiunea ardentă venită din conștient, din cotidianul nemijlocit, din inconștientul blagian: „Oricum, e-o unică plăcere,/ plăcerea de-a trăi o revenire, o-naltă satisfacție me-/ reu, o revenire-a Eului spre Eu, un stol purtat de semnul unui zeu prin gol mereu,/ mereu, mereu – cocori devremi, cocori târ-/ zii pe care dusul îi domină să ceară faptului durerea de-a ști neisprăvirea unui/ drum de-acum, de-acum/ necunoscut de cunoscut/ făcut acum, acum de-acum, o regăsire-vamă,/ o scamă de seninuri care-i cheamă și-i/ poartă-ambiția și intuiția/ spre Marea Poartă a unui greu de explicat/ instantaneu când trece Styxul și revine din Cercul Plus în Cercul Minus..."

→



Sinceritatea rostirii



Acad. Nicolae DABIJA

Galina Martea își poartă locurile în care s-a născut, a crescut și a bătătorit cărările vieții prin lume.

Pentru ea poezia este o punte dintre Olanda, țara de adopție, și Republica Moldova, țara în care s-a născut.

Condeiul ei inteligent oscilează între eseu și vers, între articol de analiză și poem de dimensiune.

Pentru ea Basarabia e mai mult decât o țară, e o metaforă. Una a dorului, a rădăcinilor care dor, a sinelui, care numai dispersându-se devine complet.

Geografia autoarei e una unitară. Distanțele se aștern doar în inima ei.

Memoria conlucrează cu imaginația și amintirea cu visul.

Galina Martea nu cântă zăpezile de altădată, ci pe acelea care nu au căzut.

Ea are nostalgia lucrurilor care nu s-au întâmplat și amintirea evenimentelor care abia urmează să se producă.

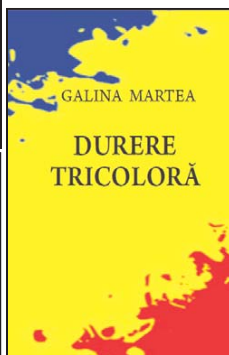
Dedublarea lumii în care trăiește, trecută prin purgatoriul versului, capătă aspecte de lumi coerente, care se completează și coexistă într-o simbioză perfectă.

Dorul pentru ea e „tricolor", Basarabia e „haină în durere tricoloră" („Prin haina în culori ce ard tristețea"), românii sunt un neam „cu sângele pe două maluri" („Te-ai născut să mori pe cruce răstignit"), izvorul identitar e „plin de lacrimi", autoarea având credința că „sufletul unei nații izvorât din lacrimi" se înalță mai ușor în tării.

Îndemnul ei „Basarabie, nu-ți vinde sufletul/ Basarabie, nu-ți vinde dorul, casa și hotarul" e unul al disperării menite să se transforme în scut.



Vreme („suspină vremea"), tăcere („tăceri de veacuri"), tristețe, ram, gol, durere, rază, fulger, zbor, soartă, dăruire, asfințit („amurg destrămat"), dragoste – sunt cuvintele-cheie din acest volum, elementele care au misiunea de a reconstitui prezentul trăirii. Poemele de rezistență națională (așa sunt ele) se împletesc cu poemele de dragoste, mai ales în partea a doua a cărții. „Cade frunză, toamna vine,/ Totul pare trist în jur,/ Foșnetul adună-n mine/ Liniștea ce vreau s-o fur."



Impresia pe care o lasă Galina Martea în poemele ei de dragoste e că ea nu și le scrie, ci și le caligrafiază. Autoarea reabilitează poezia feminină prin sensibilitatea, ingenuitatea sinonimă cu poezia însăși, la care se adaugă conștiința matură și luciditatea discursului poetic.

Ea vorbește simplu, ca un profesor ieșit în fața clasei, care dorește să se facă înțeles de auditoriu.

Mesajul ei e unul care impresionează prin sinceritatea rostirii, ea îi convinge pe alții prin convingerea proprie, dar și prin vigoarea limbajului.

Poezia ei este una a păcii și a neliniștii, a speranțelor și a durerilor, a zorilor de zi și a amurgurilor, a înrădăcinării și a exilului, a strigătului și a șoaptei: „Viața mea în poezie/ Nu aș vrea nimeni s-o știe".

Poeta are un timbru distinct, care o face să fie ea însăși în ceea ce scrie: eseu, poem, articol de atitudine, analiză.

Ca să înțelegi acest fel de poezie trebuie să o citești cu ochiul inimii. Atunci ți se arată motivul pentru care a scris-o autoarea: din nevoia de spovedanie. Din frica de singurătate. Din dorul de bunătate. Din necesitatea iluziei. Din încrederea în cuvinte.

Din toate acestea se naste și se alcătuiește poezia Galinei Martea.

Ea își edifică templul său poematic cu migală, ca o altă Ană a meșterului Manole, când meșterii întârzie să vină, ea sacrificându-se construcției ca să o facă să fie.

Galina MARTEA este o scriitoare, poetă, publicistă, doctor în științe economice, de naționalitate română din Basarabia. A publicat cinci cărți de versuri, patru monografii științifice, peste 100 de articole de economie, pedagogie, sociologie. În 2014, i-a apărut la Editura Pontos din Chișinău volumul *Durere tricoloră*, care a primit Premiul I, Secțiunea A, la Concursul de poezie „Alexandru Macedonski", organizat de Uniunea Scriitorilor Europeni, Filiala România, în iunie 2015. Prefața cărții este semnată de Nicolae Dabija; o reluăm aici, după *Literatura și Arta* din 24 iulie 2014. Celelalte patru volume de versuri: *În lumea mea* (1993), *Îngerii sufletului* (1995), *Acasă* (1996), *Orbul dintre ani* (2001)

CÂNTUL NEAMULUI

**Macină vremea un neam printre frunze,
Timpul dărâmă țărâna prin vânt,
Inima bate, mai curge prin buze,
Vorba latină, al patriei cânt.**

**Vremea grăbită prin brazdă s-avântă,
Apa curată își spală izvorul,
Ploaia coboară, mierla mai cântă,
Lumea trăiește cu chinul și dorul.**

**Frunzele cad, se topesc ca zăpada,
Altele cresc după iarnă timid,
Lumea de vise se pierde sub spada
Vremii buimace cu zborul rapid.**

**Lacrima curge, durerea se-nșală,
Cântecul maicii răsună-n fuior,
Clipele deapănă țara natală,
Codrul își scutură haina ușor.**

**Brazda se-nchină cuminte la față
Doina bătrână s-asculte cu drag,
Cântă copiii, balada se-naltă,
Vântul dezmiardă același meleag.**

**Macină vremea un neam printre frunze,
Inima bate cuminte, blajin,
Vorba latină se scurge prin buze
Pentru țărâna cu tristul destin.**

Versul se supune autoritar propriei curgeri, propriei ontologii a mișcării, iar limbajul se plăsmuiește din mers, nichitastănescieste, din cuvinte și necuvinte, din plinuri și goluri sonore, din legități și capricii ale rostirii care se vrea ea însăși rotunjită în sine.

E un emoționant Dialog al Poetului cu Poetul însuși, cu Poezia pe care „o demiurgește", după cum spune undeva, și în această autodemiurgire constă farmecul „cântecului de lebădă" al lui Victor Teleucă. E și un Dialog cu Poeții: cu Eminescu, atunci când e vorba de înfruntare a eternului cu eternitatea, cu Nichita Stănescu, când e vorba de „spontaneitatea semilogică", de „sensurile parasimpatice", cu Bacovia, când e vorba de atmosfera „hibernală", cu Ion Minulescu, atunci când e vorba de un eu care nu este eu, cu Arghezi, atunci când dialoghează cu Dumnezeu (...).



Totul până la urmă se închide în Cercul existențial, în întregul frământat al acestuia: „Totul vine și pleacă,/ pleacă și vine,/ cine vine, la cine, dar aici cercul/ se-nchide, depinde cine la cine, care,/ invers spus, e același depinde, cine/ la cine, unde-ne-unde-l cuprinde iarăși/ spre ieri-nicăieri..." Versurile se textualizează, se construiesc după formele piramidale platoniciene sau după logica aristotelică ce include un „nu" și un „da", se atmosferizează prin simple enunțuri ca „Noi singuri în fața singurătății noastre" sau ample descrieri de stări, tăceri, treceri (de la cauză la efect), de adâncuri vagi de senzație, de nastere de lumină, de „contraziceri mari", de curgeri ale „fluxului de memorie", de „preludii dintre coasă și gresii", de „crize de spunere", de goluri de Nimeni („absență nepersonalizată încă").

În meditațiile existențiale ale lui Victor Teleucă sunt atrași, ca puncte de reper, Platon și Aristotel, Noica și Hegel, Derrida, Arhimede și Buddha, Proust și Heraclit, Eminescu și Blaga. Text, intertext, hipotext, construcție și deconstrucție, discurs baroc, arborescent, manierist și notație lirică sau prozastică nepretențioasă, „gândire" și „răzgândire" (a)logică sau semilogică, gânduri în „stare curată" sau sofisticate, filosofante aranjate pe registre flotante ale meditației – iată farmecul poemelor „transfinite" ale lui Victor Teleucă ce se înscrie cu tot harul său „dialectic", lirosofic prin excelență, în contextul mitopo(i)eticii moderne și postmoderne.

(26 noiembrie 2002)

(Urmare din pag. 10)

Note

1.Victor Durnea, autorul *Tabelului cronologic* din volumul *Viața ca un roman* (2015), închinat lui Constantin Stere de către academicienii Eugen Simion și Mihai Cimpoi, indică drept loc de naștere Horodiștea lui Ion Druță. Eroarea este preluată din *Dicționarul general al literaturii române,* S/T, Editura Univers Enciclopedic, București, 2007, p. 433, Victor Durnea fiind coautor al articolului despre Stere. Eroarea este remediată de Mihai Cimpoi în capitolul *Stere și lumea basarabeană,* p. 119, dar nu și de Victor Durnea, p. 7.

2. Constantin Stere, *Preludiu. Pagini de presă,* Chișinău, 1989, ediție îngrijită de Vasile Badiu; Opere, 1-8, Chișinău, 1990-1991, ediție alcătuită de Vasile Badiu; *În viață, în literatură…*, Chișinău, 1991, același editor; *Social-democratism sau poporanism?*, Galați, 1996, ediție de Mihai Ungheanu, pref. de Ilie Bădescu; *Singur împotriva tuturor,* Chișinău, 1997, ediție îngrijită de Alina Ciobanu; *Constantin Stere: Victoria unui înfrânt,* Chișinău, 1997, ediție și bibliografie, Maria Teodorovici; *Opere,* I-II, *În preajma revoluției,* col. „Opere fundamentale", ediție de Victor Durnea, pref. de Eugen Simion, postfață de Mihai Cimpoi, București, 2010; *Publicistică,* I-III, ediție îngrijită de Victor Durnea, Iași, 2010, 2012, 2014.

3. Acad. Eugen Simion, acad. Mihai Cimpoi, *Viața ca un roman. Constantin Stere scriitorul,* Eseuri, Editura Gunivas, Chișinău, 2015, p. 6.

4. *Ibidem,* p. 111.

5. *Ibidem,* p. 112.

6. *Ibidem*, p. 113.

7. Valer Donea în dialog cu C. Stere, în *Adevărul literar și artistic*, an. XIV, nr. 784, 15 decembrie 1935, p. 3.

8. Mircea Vulcănescu, *Generație*, în *Criterion,* nr. 3/ 15 noiembrie – 1 decembrie 1934.

9. Vezi eseul lui Mihai Cimpoi *Relația personaj – autor*, în *Viața ca un roman*, pp. 90-95.

10. Eugen Simion, *Genurile biograficului,* I, ediția a II-a, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2008, p. 148. În *Viața ca un roman: Romanul memorialistic,* p. 65. Vezi și eseul lui Mihai Cimpoi din volumul colectiv comentat aici, *Romanul lui C. Stere în viziunea acad. Eugen Simion,* pp. 126-129.

11. Mihai Cimpoi, *op. cit.*, p. 96.

12. Luigi Pareyson, *Estetica. Teoria formativității,* ediția românească, București, 1977.

13. Mihai Cimpoi, *op. cit.*, p. 96.

14. *Ibidem*, p. 97.

15. *Ibidem*, p. 99.

16. *Ibidem*, p. 100.

17. *Ibidem*, p. 104.

18. *Ibidem*, p. 105.

19. *Ibidem*, p. 109.

20. *Ibidem*, p. 120.



Dialoguri esențiale



Acad. Solomon Marcus:
Trăiesc acum miracolul recunoașterii mele...

Raia ROGAC

Solomon Marcus s-a născut la 1 martie 1925, în orașul Bacău. Părinții săi au fost croitori. După absolvirea studiilor liceale în orașul natal, a urmat între 1945 și 1949 cursurile Facultății de Matematică din cadrul Universității din București, pe care a absolvit-o cu diplomă de merit. După aceasta, a predat ca profesor la Facultatea de Matematică a Universității din București, obținând ulterior titlurile de doctor în matematică și doctor docent, iar în 1991 devine profesor emerit al Facultății de Matematică.

Profesorul Solomon Marcus este autor a numeroase studii interdisciplinare, de cărți privind utilizarea matematicii în lingvistică, în analiza teatrală, în științele naturale și sociale s.a. A publicat peste 50 de volume în România, care au fost traduse în mai multe limbi din Europa și nu numai, aproximativ 400 de articole au fost publicate în reviste științifice de specialitate. Opera sa a fost citată de peste 1.000 de autori. Din 1993 devine membru corespondent, iar din anul 2001 membru titular al Academiei Române.

Domnule academician, regret foarte mult că din motive obiective n-am reușit să vă ascult conferința pe care ați susținut-o la Chișinău, la Casa Limbii Române, în schimb mă bucură și în același timp mă onorează faptul că ați acceptat să realizăm o convorbire de suflet… prin corespondență. Atâtea s-au scris despre dumneavoastră! Sper ca și acest dialog să fie la fel de interesant. Îmi spuneau martorii întâlnirilor domniei voastre din capitala Basarabiei, că pe Aleea Clasicilor v-ați împărtășit amintirile despre Mircea Eliade, amintiri care i-au impresionat pe toți. Să rămânem la acest capitol, doar că de data aceasta vă rog să vă amintiți de Bacovia, nume ales nu chiar întâmplător.

Bacovia, poetul care percepe lumea la nivel molecular, a intrat încă din adolescență în biografia mea, ploile bacoviene fac parte din modul meu de percepere a lumii. Sufăr pentru faptul că și el împărtășește drama lui Eminescu, a lui Arghezi, a lui Ion Barbu, de a nu-i putea arăta lumii, sunt prea puternic dependenți de limba română. Mai e și faptul legăturii personale a mamei mele, care locuia gard în gard cu adolescentul Bacovia, o amintire copleșitoare.

Vă rog să continuați și cu alte creionări despre personalități care v-au marcat într-un fel sau altul…

În cartea mea *Nevoia de oameni,* pe care am publicat-o în acest an la Editura Spandugino, evoc multe personalități care m-au marcat, începând cu mama mea, de la care am preluat capacitatea de a mă dedica unei misiuni, trecând prin marii mei mentori Miron Nicolescu, Gr.C. Moisil, Simion Stoilow, Dan Barbilian, Gheorghe Vrânceanu, ajungând la bunicul meu spiritual Dimitrie Pompeiu și la Vasile Ene, ultimul, din discipol mi-a devenit mentor, iată numai o parte a celor cărora le datorez ceea ce am realizat.

„Matematica are un potențial științific, are și unul artistic, are și unul filosofic, dar ea rămâne în concertul culturii o voce separată, inconfundabilă”, spuneați în discursul de recepție în Academia Română Singurătatea matematicianului, *afirmație care, la rând cu altele, este o adevărată declarație de dragoste, deși la început ați fost îndrăgostit de poezie… de exemplu, de* Sara pe deal *a lui Mihai Eminescu, care și mie îmi place mult de tot.*

Îndrăgostindu-mă de matematică, nu am trădat poezia, tocmai prin aceasta din urmă m-am apropiat de cea dintâi; tocmai numitorul lor comun – nevoia de ficțiune, de vis, de infinit – m-a hrănit și mă hrănește, dar ca să ajung la această înțelegere, a trebuit să mă lupt cu prejudecățile cultivate, ieri și azi, de școală.

Eu am crezut și cred în modele, dumneavoastră sunteți cel mai convingător model. Încă din copilărie ați aspirat să priviți tot mai departe și mai departe. Eu eram preocupată la acea vârstă de începuturi, îmi tot spuneam că dacă ceva are început, acel început trebuie și el să aibă început, și tot așa până mă lăsam convinsă în gând că omului îi este dat să știe cât trebuie să știe. Nu întâmplător se vorbește că acesta își exploatează creierul doar în proporție de cinci-zece la sută. Prin perseverență, unora le reușește poate mai mult, altora mai nimic. Dumneavoastră ați reușit mai mult, chiar dacă începutul n-a fost deloc promițător, situația școlară în clasa a doua o aveați mai proastă decât cea a lui Ion Minulescu, care a fost doar corigent la limba română. Dumneavoastră din repetenție, cu pas accelerat, ați ajuns la Academie.



Da, asa mi-a curs viața, de la repetenție la Academie, și trăiesc acum miracolul recunoașterii mele ca un academician între academicieni. Mergeți pe Google și formați «academicianul solomon marcus la începutul unei noi primăveri» și veți vedea ce s-a spus despre mine atunci când am împlinit 90 de ani. Desigur că la momente aniversare primim mai mult decât ni se cuvine, dar chiar dacă scădeți acest plus poate nemeritat, veți constata că tot rămâne foarte mult. Pentru confirmare, mergeți la numele meu pe Google scholar.

V-ați dedicat viața descoperirii, începând cu matematica. În paralel, ați abordat și teme de interes global și de anvergură din alte domenii. Eu mă chinui să găsesc explicația unui fenomen de ani de zile… Se spune că omenirea și-a pus pirostriile mii de ani în urmă, atunci de ce (comparativ) evoluția de ultimă oră (100 de ani) este uluitor de rapidă, nu întâmplător se spune că cele 24 de ore de zi/noapte s-au redus la 17. De la opaiț în cosmos, de la o simplă socotelniță (tablă cu bile) la calculatoare, roboți, avioane supersonice, stații nucleare, poate că cele din urmă mai bine se lăsau așteptate să fie descoperite. Cred că de multe ori la unele invenții ar trebui verificate nu doar modul de construire, dar și cel de deconstruire, mă gândesc în primul rând la armele atomice. Încă nu sunt aplicate bateriile solare pentru încălzirea locuințelor, în schimb armament de distrugere nu doar a omului, dar și a mediului – poftim, stă la dispoziția unor rău intenționate minți…

Omenirea a fost mereu în situația de a accepta sau nu o anumită schimbare, schimbarea sperie, incomodează. Trecerea de la oralitate la scriere, apariția tiparului, a trenurilor, a avioanelor, a energiei nucleare, a calculatorului, a internetului au fost întâmpinate cu rezerve, proteste, teamă. Recunoașterea lor ca a factor de progres a venit multă vreme după apariția lor. Dar accidentele de tren nu au oprit folosirea trenurilor, căderea unor avioane nu a oprit zborurile cu avionul, arma atomică nu a oprit folosirea energiei nucleare, latura negativă a calculatoarelor și a internetului nu oprește folosirea lor. Orice lucru bun nefolosit corespunzător poate deveni rău. Educația, inteligența, spiritul de răspundere trebuie să-și spună cuvântul. Noi trăim acum consecințele negative ale incapacității de a educa noile generații în folosirea corespunzătoare a internetului.

Părintele Stăniloae spunea că sufletul este cineva, iar trupul este ceva. Eu cred că armonia acestora e în directă legătură cu ceea ce se numește calitate. Calitatea omului, odată cu evoluția, a scăzut considerabil, sau poate greșesc. Uneori am impresia că omenirea se grăbește cu ritm cadențat spre operația… punct și de la capăt. Vă preocupă educația în mod deosebit, vă rog să ne prezentați câteva repere în context.

Sufletul e imponderabil, dar simptomele nevoilor sufletești ale oamenilor sunt vizibile în manifestările lor cotidiene și eu le-am urmărit în cazul copiiior și adolescenților. Nu mă refer la acele nevoi și drepturi de care se ocupă UNICEF sau organizația „Salvați copiii”, deși uneori e greu să faci separația dintre nevoile materiale și cele intelectuale, morale, spirituale. Într-un document pe care l-am publicat pe hotnews contributors.ro am distins zece nevoi de care educația ar trebui să țină seama, dar despre care nu prea se vorbește: nevoia de a da un sens vieții la nivel elementar, nevoia de împrospătare, nevoia de întrebare și de mirare, nevoia de îndoială și de suspiciune, nevoia de greșeală și de eșec, nevoia de joc, nevoia de identitate, nevoia de omenesc și de omenie, nevoia de cultură și nevoia de identitate. Putem adăuga și altele, cum ar fi nevoia de mișcare, nevoia (la o vârstă timpurie) de mobilitate continuă a atenției, nevoia de motivație instantanee a efortului ce i se cere, nevoia de iubire din partea partenerului. De aici rezultă o serie de drepturi pe care copilul nu prea le conștientizează și nu se pricepe să le dea expresie, să le revendice. Ar trebui ca adulții să preia această răspundere, dar acest lucru rar se întâmplă. În schimb, ce fac adulții? Iată ce citesc la șapte octombrie 2015, pe hotnews: Un studiu sociologic al organizației „Salvați copiii” constată că în România în șase din zece familii copiii sunt educați cu bătaia. Rezultatul: bântuie anxietatea, depresia, comportamentul agresiv, delincvența, abandonul școlar.

Domnul academician Gh. Păun, în mesajul de felicitare la sărbătorirea dumneavoastră de la Academie, vă citează astfel: „eu niciodată nu m-am plictisit”. Evident că la atâtea preocupări nu vă mai rămâne timp de plictiseală…

Da, nu mă plictisesc, deoarece reușesc să satisfac cele zece nevoi pe care le-am specificat și vă asigur că nici marele meu partener Gheorghe Păun nu are timp să se plictisească.

Plictiseala și superficialitatea sunt, cu părere de rău, maladii de care suferă astăzi în special un mare număr de reprezentanți ai tinerelor generații. Cum pot fi ele tratate?

Ar trebui să le tratăm tocmai pornind de la nevoile enumerate, dar deocamdată acest lucru nu prea se întâmplă.

În încheiere, aș vrea să știm care vă sunt prioritățile de viitor.

Acum mă ocup de identificarea aspectelor patologice din manualele școlare.

Va mulțumesc mult, vă doresc multă sănătate, bucurii și încă multe împliniri.



Acad. Dumitru Radu Popescu, 80



Lucian COSTACHE

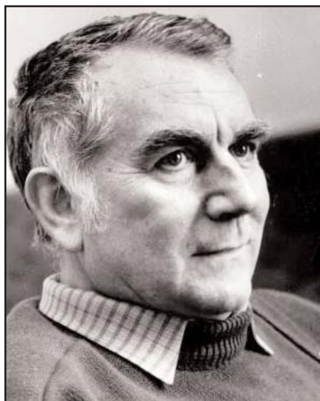
Prin anii '70, Dumitru Radu Popescu era deja un scriitor cunoscut şi subiect de studiu şi, deci, de examene la disciplina literatura română contemporană. Cu *Duios Anastasia trecea* pătrunsese deja în manualele şcolare, argumentând specia literară a nuvelei şi reprezentarea ei în literatura contemporană. Dincolo de formulările cu iz ideologic, nuvela era corect valorificată, cu observaţia unui univers epic distinct şi a încadrării ei într-o formulă epică nouă, chiar dacă aceasta era insuficient definită. Odată cu apariţia marilor sale romane, critica literară va distinge oarecari asemănări cu proza „discursului narativ" a lui William Faulkner, cu eposul lui Gabriel García Márquez sau Italo Calvino, „influenţat de simbolismul nuvelei" lui Ernest Hemingway, apropiat de stilul lui André Gide sau amintind de alţi mari scriitori ai modernităţii, Melville, Salinger, Aimatov, Şuşkin etc. Comparaţiile se fac şi cu Paul Goma, Marin Preda sau Camil Petrescu şi, prin asocieri neaşteptate, cu Mihail Sadoveanu. Toate comparaţiile sunt evident onorabile, dar, de fiecare dată, dincolo de caracteristici mai mult sau mai puţin asemănătoare, toată lumea constată noutatea scrisului lui Dumitru Radu Popescu, uneori „ciudată" prin particularităţi pe care fiecare încearcă să le stabilească fie şi parţial. Suma acestor interpretări, adesea de mare rafinament, sunt de fapt argumente în conturarea stilului inconfundabil al prozatorului.

Subsemnatul, student fiind la Facultatea de Filologie a Universităţii „Al.I. Cuza" din Iaşi, am ascultat primele pagini aparţinând scriitorului citite de doamna Noemi Bomher la seminarul al cărui titular de curs era profesorul, criticul şi istoricul literar Constantin Ciopraga. Apoi, în anul al patrulea, profesorul Ion Apetroaei ne-a dezlegat câteva dintre particularităţile acestui scriitor în plină afirmare pe vremea aceea, apropiindu-l de William Faulkner, acesta din urmă descoperit prin traduceri de criticii vremii şi de studenţii de la filologie prin interesantele cursuri ale profesorului Ion Constantinescu, care ni-l aducea mai aproape pe scriitorul român, descifrând pentru noi caracteristici ale prozei romancierului american. Alexandru Husar, profesorul de estetică, l-a citat între alţii şi pe D.R. Popescu, vorbindu-ne despre tendinţele romanului de după cel de-Al Doilea Război Mondial.

Am participat la o sesiune de referate ale studenţilor, cu un studiu despre proza *Derepe*-ului, cum îi spuneam şi noi pe atunci, aşa cum va consemna şi Alex. Ştefănescu în monumentala sa carte *Istoria Literaturii Române Contemporane (1941-2000).* Îl deosebeam astfel de *Depede*, adică de Dumitru Popescu-„Dumnezeu", intrând în acesl fel în argoul mediului literar studenţesc şi universitar. Am citit pentru redactarea lucrării multe dintre volumele de nuvele şi romane publicate până atunci de marele prozator. Nu mai păstrez textul, dar mai am încă diploma pe care am obţinut-o. Îmi mai aduc aminte că am încercat şi un interviu pe care ar fi urmat să-l public în revista *Cronica,* unde făceam practică, aşa cum se zicea, „în câmpul muncii". Sigur că acad. Dumitru Radu Popescu nu-şi mai aminteşte, dar „aranjasem", prin Liviu Leonte, profesorul îndrumător în practica redacţiei, o întâlnire cu ocazia unei anunţate vizite a scriitorului în capitala culturii române. N-a fost să fie! Aşa, aş fi avut astăzi orgoliul de a fi fost printre primii atraşi de personalitatea atât de complexă a domniei sale şi avantajul citării de către alţii. O întâmplare nefericită a familiei mele a făcut ca nici textul lucrării mele să nu fie publicat de revista ieşeană.

Despre Dumitru Radu Popescu, sărbătorit anul acesta la vârsta de 80 de ani, s-a scris foarte mult, articole şi monografii, citări în istorii literare mai ample sau sectoriale, prezenţe în studii critice de literatură contemporană, fiind practic imposibil, în astfel de lucrări, ca prezenţa sa să fie evitată. Referiri la viaţă şi operă, în articole de dicţionar, a fost întotdeauna o obligaţie, ţinând cont de volumul impresionant al activităţii sale literare, îndelungate şi atât de complexe, dar mai ales de valoarea sa pentru literatura română contemporană, pentru cultura română în general. De exemplu, *Dicţionarul biografic al literaturii române* al lui Aurel Sasu, apărut la Paralela 45 în 2006, atribuie autorului peste 45 de titluri, până în 2003, şi peste 65 de referinţe critice, până în 2002. Dumitru Micu, în articolul său din *Dicţionarul general al literaturii române, P/R,* Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti, 2006, completează activitatea scriitorului până la o dată mai apropiată. Bibliografia este însă mai vastă, nu numai prin diferenţa de la consemnarea ultimei referinţe critice în acest dicţionar, ci şi prin selecţia la care se supun autorii.

Nume mari ale criticii literare simt nevoia să scrie despre opera maestrului, privit ca originalitate şi complexitate, uneori complicată de conjuncturări de epocă: P. Georgescu, Virgil Ardeleanu, G. Dimisianu, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, Alex. Ştefănescu, Theodor Codreanu, Eugen Negrici, Mihai Drăgan, Ov.S. Crohmălniceanu, Ion Apetroaie, Constantin Ciopraga, Al. Husar, Valeriu Cristea, Dumitru Micu, Val Condurache, Mihai Ungheanu, C. Stănescu, Nicolae Balotă, Ştefania Stan, Liviu Petrescu, Mircea Zaciu, Ion Vlad, Mirela Marin, Mirela Roznoveanu, Mircea Muthu, Liviu Leonte, Magdalena Popescu, Al. Călinescu, Al. Andriescu, Ioana Pârvulescu, Gh. Buşoiu, Valentin Taşcu, Marian Popescu, Andreea Vlădescu Lupu, Sorin Crişan etc. Aproape că nu există revistă literară notabilă în paginile căreia să nu se găsească, în mai multe rânduri, referiri cuprinzătoare, cu analize dintre cele mai variate.



Redăm, pentru a marca o activitate scriitoricească de excepţie, nu numai prin volumul mare de opere literare, dar şi prin varietatea speciilor literare, de la eseu, proză scurtă, nuvele şi povestiri, romane, piese de teatru, până la scenarii de film şi articole, luări de poziţie dintre cele mai diferite, selectiv, din opera acad. Dumitru Radu Popescu. Aceasta cuprinde volume de proză: *Fuga,* 1958; *Fata de la miazăzi,* 1964; *Somnul pământului,* 1965; *Dor* (povestiri), 1966; *Umbrela de soare,* 1967; *Duios Anastasia trecea,* 1967; *Prea mic pentru un război aşa de mare,* 1969; *Ploaia albă,* 1971; *Căruţa cu mere,* 1974; *Leul albastru,* 1981; *Galaxia Grama,* 1984; *Truman Capote şi Nicolae Ţic,* 1995; *Complexul Ofeliei* (eseuri), 1998; *Actori la curtea prinţului Hamlet* (publicistică), 1999; *Dudul lui Shakespeare* (publicistică), 2000; *Puşca lui Caragiale,* 2003; *Săptămâna cu 1001 de nopţi,* 2004; *Ştefan cel Mare,* 2005; *Un elefant se legăna pe o pânză de păianjen,* 2007; *Diavolul aproximativ sau ora de metafizică,* 2008; *Epistola către englezi,* 2009; *Opere,* I, ş.u., 2010; romane: *Zilele săptămânii,* 1959; *Vara oltenilor,* 1964; *F,* 1969; *Vânătoarea regală,* 1973; *Cei doi din dreptul Ţebei,* 1973; *O bere pentru calul meu,* 1974; *Ploile de dincolo de vreme,* 1976; *Împăratul norilor,* 1976; *Viaţa şi opera lui Tiron B. I. Iepurele şchiop,* 1980; *Viaţa şi opera lui Tiron B. II. Podul de gheaţă,* 1982; *Oraşul îngerilor,* 1985; *Dumnezeu în bucătărie,* 1994; *Paolo şi Francesca şi al treisprezecelea apostol,* 1998; *Săptămâna de miere,* 1999; *Falca lui Cain,* 2001; *Nopţile săptămânii,* 2005; *Întoarcerea tatălui risipitor,* 2008; *Pastorul saşilor,* 2010; piese de teatru: *Mama* (debut ca dramaturg), 1960; *Vara imposibilei iubiri,* 1966; *Vis,* 1968; *Cezar, măscăriciul piraţilor,* 1968; *Aceşti îngeri trişti,* 1969; *Pisica în noaptea Anului Nou,* 1971; *Pasărea Shakespeare,* 1973; *Muntele,* 1977; *Studiu osteologic asupra scheletului unui cal dintr-un mormânt avar din Transilvania,* 1979; *Rezervaţia de pelicani,* 1983; *Paznicul de la depozitul de nisip,* 1984; *Piticul din grădina de vară,* 1973; *Moara de pulbere,* 1988; *Dalbul pribeag, Mormântul călăreţului avar, Mireasa cu gene false, O batistă în Dunăre, Rugăciune pentru un disk-jockey, Domnul Fluture şi doamna Fluture sau Paradisul,* 2006; scenarii de film: *Un surâs în plină vară,* 1963, regia Geo Saizescu; *Prea mic pentru un război atât de mare,* 1969, regia Radu Gabrea; *Păcală,* 1974, regia Geo Saizescu; *Duios Anastasia trecea,* 1979, regia Alexandru Tatos; *Vânătoarea de vulpi,* 1980, regia Mircea Danieliuc; *Fructe de pădure,* 1983, regia Alexandru Tatos; *Nelu,* 1988; *Rochia albă de dantelă,* 1989, regia Dan Piţa; *Turnul din Pisa,* 2002, regia Şerban Marinescu; *15,* 2005, regia Sergiu Nicolaescu; poeme: *Câinele de fosfor,* 1981; eseuri: *Virgule* (eseu), 1978.

Activitatea sa s-a manifestat în direcţii cultural-literare, în alte arte, dar şi sociale, instituţionale, obşteşti şi a fost încununată de premii şi distincţii: Premiul Cinematografiei pentru cel mai bun scenariu (1964), Premiul Uniunii Scriitorilor din România (1964, 1969, 1974, 1977, 1980), Premiul „I.L.Caragiale" al Academiei Române (1970), Marele Premiu al Concursului naţional de dramaturgie „Camil Petrescu" (1996). În anul 1997 este ales membru corespondent al Academiei Române, devenind din 2006 membru titular. Corector, apoi redactor la *Steaua,* din 1970 este redactor-şef la *Tribuna,* apoi redactor-sef la *Contemporanul* (din 1980) şi la *România literară* (1988-1989). Secretar al Asociaţiei Scriitorilor din Cluj, membru în Biroul Uniunii Scriitorilor, între 1981 şi 1989 a ocupat funcţia de Preşedinte al Uniunii Scriitorilor din România.

D.R. Popescu debutează în 1953, cu versuri, în *Crişana* (Oradea), colaborând susţinut, mai ales cu proză, la *Steaua* şi la numeroase alte periodice. În 1958 îi apare primul volum, *Fuga,* urmat, an de an, de noi culegeri de proză scurtă şi mai ales de multe romane şi piese de teatru (a publicat în revista *Steaua* piesa de teatru *Mama,* consemnând astfel debutul în dramaturgie, devenind ulterior cel mai prolific dramaturg al perioadei postbelice), precum şi de eseuri şi poezii. Devine, din 2006, director general al Editurii Academiei Române şi vicepreşedinte al Consiliului ştiinţific editorial. Prima referire la creaţia literară a lui Dumitru Radu Popescu îi aparţine lui P. Georgescu, în *Încercări critice,* II, 1958, după apariţia primului volum, cu nuvele şi povestiri, *Fuga,* la Bucureşti, în acelaşi an, semn că autorul atrage imediat interesul criticii. Trecând peste formulările de epocă specifice, se remarcă încă de la început că prozele scurte ale scriitorului au suflu epic şi că reţin fapte uşor nedesluşite şi destul de ciudate. Ne aflăm, dintr-un anumit punct de vedere, în aceeaşi situaţie cu primul volum al lui Marin Preda, *Întâlnirea din pământuri,* publicat cu zece ani mai înainte, în 1948, care produce critic o perspectivă de lectură diferită, cu întrebarea dacă întâmplările aparţin terifiantului sau dacă e vorba de un tip de naraţiune care funcţionează pe tehnica omisiunii. Nuanţele diferite de lectură, aparţinând lui Eugen Simion şi, respectiv, lui Nicolae Manolescu, nu sunt de fapt într-o polemică radicală, ambii critici sesizând un aspect distinct al primelor proze prediene. Pe de o parte, tehnica narativă şi, pe de alta, efectul ei, pentru că terifiantul este prezent până la finalul povestirilor (aceasta este starea produsă cititorului) şi devine aparentă, descifrând în final că efectul era dat de tehnica specială pe care o foloseşte Marin Preda.

Caracterul unor stări nedesluşite şi a unor evenimente încurcate în psihologii umane ciudate şi nesigure, greu interpretabile psihanalitic, va rămâne o componentă evidentă a scrisului lui D.R. Popescu, fie că e vorba de proză, de piesele de teatru sau de scenariile de film. Nu e vorba de o imprecizie auctorială, ci de surprinderea unor psihologii şi caractere în sine nesigure şi neconturate, ciudate tocmai prin imposibilitatea de încadrare strictă. Acesta e şi farmecul literaturii sale. Într-un mediu nesigur, alienat, caracterele, privite în sens clasic, sunt de neconceput.

→



Aniversare

Arta acestui autor stă tocmai în surprinderea unor psihologii alunecoase, fluide, care nu iau forma niciunui recipient știut. Ele se creează pe parcurs, în funcție de conjunctura socială, istorică și politică a unei epoci la fel de fluide și de imprecise. Nici funcționarul, nici țăranul sau muncitorul, nici activistul de partid, intelectualul sau purtătorul de uniformă nu încap într-un model așa cum îl găsim, rigid, în alte universuri literare. Singur osteanul, soldat sau grad superior, pare să aibă un ideal mai sigur, dar și acesta cunoaște un soi de automatism patriotic, de onoare venită mai mult din tradiție decât dintr-o conștiință clară și teoretică, filosofică. D.R. Popescu nu caută modele, pentru că de fapt ele nu există. Există tot atâtea varietăți câți indivizi există. Aceasta e una dintre particularitățile esențiale. Impresia că personalitatea unui personaj se varsă în personalitatea celorlalte, fără să se confunde, e precum tehnica desenului cu acuarele. Culorile trec unele în altele, dar conturulile rămân distincte. Fabula (trama) e în aceeași tehnică, de aici impresia făcută unor critici că faptele nu au întotdeauna o motivație, un început bine precizat sau cauzal și o finalitate fermă, fără ca acestea să fie considerate „păcate narative". O astfel de scriitură are nevoie de timp pentru a se delimita în mintea oricărui cititor și pentru a observa că e vorba de un rafinament narativ specific și original.

De la primul volum, cu semne embrionare, *in nuce,* și până la romanele bine cunoscute, unde suflul epic îl lasă pe autor să devină el însuși și unde aceste caracteristici devin evidente, autorul e același, cu perfecționare de stil și cu abundență de imaginație. Pentru cititorul de astăzi, prozele lui Dumitru Radu Popescu par dintr-o cu totul altă lume, foarte îndepărtată, deși strict cronologic nu sunt decât 30-40 de ani de istorie și viață socială. Realitățile, atâta cât ne lasă autorul să credem că e realitate, adesea doar una mentală, dinăuntrul personajelor, sunt pentru cititorul mai tânăr de astăzi de neînțeles, neîncadrabile în tipologiile cunoscute și, oricât apel s-ar face la caracterele clasice sau romantice, pentru a le lua în considerare pe cele antinomice, nimic nu se mai potrivește. Poate doar o încadrare barocă ar fi pe măsură, în sensul propriu al cuvântului, dar și în incongruența acestor caractere. O societate defectă și în continuă schimbare (citește: revoluție!) mai ales ideologică, cu faună în derivă și cu schimbare rapidă de regim social, de categorie socială, de urbanizare și pretenție de civilizare derizorie, de hibridare a caracteristicilor, oraș-sat, nu putea produce decât personaje de factura celor pe care se sprijină marele prozator. Numărul foarte mare de personaje pare să curgă într-unul singur, mulțimea care se amestecă până la confuzie. Ceva pare să le unească, dar nu ni se spune niciodată explicit ce, deși există peste tot contradicții, conflicte, animozități, răzbunări, excese, deteriorări. Există însă interese, motivate adesea supraindividual, în virtutea unei rațiuni nevăzute, dar puternice, dominatoare.

Studii mai vaste, monografii, aparțin de asemenea unor rafinați analiști, care surprind laturi inedite ale operei lui Dumitru Radu Popescu, fie că e vorba de proză, nuvele și romane, sau de diversitatea pieselor de teatru și a scenariilor cinematografice: Mirela Roznoveanu, *Dumitru Radu Popescu,* București, Editura Albatros, 1981, Valentin Tașcu, *Dincoace și dincolo de „F",* Cluj, Editura Dacia, 1981, Marian Popescu, *Chei pentru labirint,* București, Editura Cartea Românească, 1986, Andreea Vlădescu Lupu, *Dumitru Radu Popescu,* București, Editura Eminescu, 1987, Sorin Crișan, *Circul lumii la D.R. Popescu,* Cluj, Editura Dacia, 2002, Mirela Marin, *Antiutopia și utopia valorilor,* Editura Viitorul Românesc, București, 2003.

Dincolo de datele reci ale dicționarelor sau de interpretările întotdeauna obiective și infailibile(!) ale valorificatorilor operei lui D.R. Popescu, avem și o „biografie" mai caldă, a profesorului Gheorghe Bușoiu, în calitatea sa de „verișor", *bunica dinspre mamă a domniei sale fiind soră cu bunicul autorului* și, pe deasupra, „consătean", dar nu în satul Păușa din județul Bihor, unde se naște prozatorul la 19 august 1935, ci în satul Dănceu din județul Mehedinți, unde tatăl și mama sa au fost învățători (Traian și Maria Popescu, născută Bentea). Gh. Bușoi ne comunică și faptul că, o bucată de timp, Traian Popescu, fiind război, a predat, din lipsă de cadre calificate, și limba și literatura română și trebuie să-l credem pe cuvânt de vreme ce a fost și dascălul dumnealui. Ca pentru orice Dumitru, forma de alint fiind Mitică, și consătenii îi vor spune așa. Ca elev mai mare, Dumitru urmează Școala Normală „Iosif Vulcan" din Oradea, evident cu dorința de a urma cariera părinților. Să-l lăsăm pe același să povestească mai departe, cu plăcerea nu numai a unei mărturisiri, dar și a unor informații inedite: *Cu toate că se afla la studii foarte departe de casă, în timpul vacanțelor de vară venea la părinți. În acest context trebuie să afirm că cele mai îndepărtate amintiri pe care le am cu sărbătoritul, creator de viață literară, sunt cele legate de meciurile de fotbal pe care le încingeam, împreună și cu alți copii, pe un teren improvizat la marginea satului. Mulți dintre copiii cu care jucam fotbal erau din țigănie, care se găsea în imediata apropiere a terenului de joacă, dar absolut niciodată nu a existat vreun diferend sau vreo altercație legată de etnia din care aceștia proveneau. De reținut e faptul că sosirea lui Mitică era așteptată cu nerăbdare, deoarece, fiind orășean, știa fel de fel de fițe și driblinguri cu care ne uimea pe noi cei de la țară. Ne impresionau și informațiile pe care ni le dădea el despre meciuri adevărate ale unor echipe de fotbal orădene, despre mari fotbaliști, arbitri, antrenori, diverse cluburi etc. Ceea ce ni se părea ciudat nouă, copiilor din sat, era faptul că Mitică nu stătea la joacă prea mult timp, căci după vreo două-trei ore spăla putina, lăsându-ne pe noi, ceilalți, bătând mingea până ni se încețoșau ochii de foame. Aveam să aflu mai târziu secretul plecării lui neașteptate.* Bănuim că tânărul priceput la fotbal pleca mai repede de pe teren pentru că îl ardea alt foc, acela al cititului și, poate, al scrisului. Știm cu siguranță că se pregătea să devină student la Institutul Medico-Farmaceutic din Cluj (1953-1956): *Aici, la această instituție de învățământ superior a și reușit, dar, după trei ani, s-a retras și a intrat la Facultatea de Filologie, pe care a absolvit-o în anul 1961.*



Poate că nicăieri nu descifrăm mai bine personalitatea acad. Dumitru Radu Popescu ca în interviul Aureliei Stan, *Un scriitor cu o vastă arie creatoare,* prefațat de un citat al autorului: „Frâna în căutarea adevărului este iubirea". Întrebat de reporter dacă „mersul pe catalige este o formă de a stăpâni resorturile ascunse ale lumii", răspunsul este unul autoevaluativ, chiar dacă se lasă deschise oricare alte perspective: *Este o autometaforă, dacă vreți. Întâi a fost o realitate și pe urmă a devenit ceea ce vreți dvs. să fie. Întâi a fost o întâmplare din copilăria mea, un lucru obișnuit acest mers pe catalige al copiilor, și apoi, având nevoie de această privire a lumii de pe acoperișul ei, a căpătat acel aer al unei metafore despre care vorbeați.* Privitul acesta de sus a realității și cu o curiozitate crescută, cu deformările de perspectivă, ca orice privire care schimbă unghiul și distanțele măsurabile exact, e caracteristica esențială, evident rezumativă, a scrisului său. La urma urmei, e întotdeauna necesara privire subiectivă a oricărui artist original. Dacă nu auzi o altă muzică decât o aude fiecare, adică toată lumea, nu poți fi scriitor mare. Tocmai simțurile deformate de ochiul care vede altfel e măsura individualității, de care are atâta nevoie orice fel de artă. Amintirea copilăriei devine ușor, ușor mod de a privi lumea. De aici vin explicațiile unei lumi adesea bizare, cu interferări aproape cubiste, de parcă ar dori să surprindă într-o imagine unică, picturală, obiecte, personaje, relații, psihologii în mișcare, privite din toate unghiurile, în continuă transformare. Cine nu vede așa, e probabil în afara operei. Dislocările și interpretările parțiale, fragmentare, cum se practică acum în manualele școlare și prin obligații de metodă, sunt ineficiente pentru o artă care se cere privită și înțeleasă integral. Iată răspunsul coagulant al autorului; în comunele din Mehedinți, pe urmă la Sărmaș, în jurul Clujului și în mai multe localități, *pe vremuri, acum 150 de ani, în copilăria mea, se obișnuia să se meargă pe catalige. Nu mai spun că echipele de circ venite după război aveau niște catalige enorme. Poate că asta le dădea un farmec ciudat, că pot să facă ceea ce alții nu pot: să aibă niste picioare mai mari decât berzele, adică chiar să fie deasupra, până la acoperișul caselor. Deci, probabil de aici... Dar sigur este că și eu am mers pe niște catalige mai mici, nu neapărat din astea mari, de circ. Era o joacă. Dar la Sărmaș era un noroi atât de mare încât la un moment dat am impresia că oamenii mergeau pe aceste catalige ca să treacă de porțiuni mai grele, să evite noroiul.* (!)

Eugen Negrici îl surprinde pe autor într-un context general, în excepționala sa lucrare *Iluziile literaturii române* (Ed. Cartea Românească, 2008), în contextul unei literaturi excesiv ideologizate, care impunea, cel puțin ca intenție programatică și propagandistică, un anumit fel de scriere încadrabilă în ceea ce s-a numit „realismul socialist" și în impunerea unei tematici care să aibă în vedere realitățile politice, sociale, economice, în care psihologia redusă mai ales la reacții (la comportamentul exterior, de adaptabilitate) să nu înregistreze decât contrastele: susținătorii și rebelii. Eugen Negrici sesizează cu finețe că ceea ce putea părea oportunism literar-ideologic e în fapt o reacție a scriitorilor la ceea ce era impus pe linie de partid: *Într-o primă fază, fugind de simplitatea imbecilă a realismului socialist, scriitorii au ajuns să scrie, după 1960, o proză de „cazuri" cu personaje cu tare și „suceli", comportându-se bizar și imprevizibil. A fost vremea literaturii cu întâmplări ciudate și marginali decorativi care confirmau diversitatea spectaculoasă a vieții (de neconceput în realismul socialist). Puțin mai târziu, tot ca o reacție prelungită la puținătatea și previzibilitatea prozei anilor '50, a apărut interesul pentru psihologic, pentru complexitatea umană (în scrierile lui Nicolae Breban, Dumitru Radu Popescu, Nicolae Ciobanu și alții). Sunt înclinat să cred că această aversiune reziduală față de monopolul de partid al dreptății, de unicitatea adevărului, de unilateralitatea soluțiilor și manihеismul viziunii etice, a continuat să se manifeste până la Revoluție. Și că, într-un fel sau altul, prozatorii au simțit mereu nevoia să se îndepărteze de omul „literaturii noi" – alcătuit dintr-o schemă de reacții instinctuale. Altfel nu ne explicăm de ce sesizăm în cărțile lui D.R. Popescu (…) o repulsie evidentă și constantă față de orice tendință de înghețare într-o unică atitudine narativă* (p. 143). Asa se face că, prin contribuția unui relativ mare număr de scriitori, proza de dinainte de Revoluție *poate concura cu produsele anilor de libertate* (p. 113). Este citat, între alții, și D.R. Popescu, alături de Marin Preda, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Eugen Barbu, I.D. Sârbu, Ștefan Bănulescu, George Bălăiță, Mircea Ciobanu, M.H. Simionescu, Constantin Țoiu, Ștefan Agopian, Mircea Cărtărescu.

Un portret exemplar al sărbătoritului îl realizează Alex. Ștefănescu. Criticul surprinde o *privire de sfinx, […] un ambițios, dar unul enigmatic, nu-și declară intențiile. Nu are nimic de fanfaron. În rarele cazuri când nu-și încordează voința ca să obțină ceva greu de obținut, stă tăcut și dezorientat în mijlocul semenilor, contemplându-i cu o privire de un albastru rece. Muțenia impenetrabilă și fixitatea privirii îl fac să semene cu un sfinx. Voința ieșită din comun îl caracterizează și ca autor. Scrisul lui este o locomotivă, capabilă să spulbere orice obstacol. D.R. Popescu figurează în evidențele literaturii române contemporane cu zeci de cărți și sute de texte publicate în periodice, iar contribuția lui crește de la o zi la alta în progresie geometrică, spre spaima bibliografilor.* Referitor la operă, Alex. Ștefănescu reține, sintetic, *inventivitatea sadică* a autorului și *modul său de a-și „dezvolta" subiectele. Povestește nu ca un martor competent, ci ca o conștiință naivă, prezentând situații și reproducând dialoguri, într-un limbaj de extracție populară, fără să se lanseze în comentarii.* (*Istoria…*, pp. 555-560)

→

Ascultându-l pe Dumitru Radu Popescu



Maria Mona VÂLCEANU

Într-o seară de toamnă, în care culorile ruginii ale frunzelor păleau sub povara picăturilor de ploaie, l-am ascultat pe directorul Editurii Academiei Române vorbind *despre cuvinte,* subiect pe cât de generos, pe atât de dificil. Era o frumoasă seară organizată de Centrul Cultural în colaborare cu Filiala Uniunii Scriitorilor în cadrul Conferinţelor oraşului Piteşti, moderatorul evenimentului fiind Augustin Doman, redactorul-şef al revistei *Argeş*. Conferinţa a avut titlul sugestiv „Despre cuvinte", fiind de fapt un strălucit eseu comparativ despre fericire, viaţă, moarte, cu aplicaţie pe basmul cules de Petre Ispirescu, *Tinereţe fără bătrâneţe*.

Cu erudiţia-i incontestabilă, Dumitru Radu Popescu a afirmat că despre cuvinte se poate vorbi la nesfârşit, iar dacă ne gândim că *Luceafărul* este capodopera literaturii culte, putem face o aplicaţie pe o capodoperă folclorică, basmul amintit. Ca într-o epopee a condiţiei umane, căutarea vieţii fără sfârşit, ieşirea din timp se realizează printr-o comparaţie permanentă între eroul basmului ghidat de calul năzdrăvan şi rătăcitorul cavaler Don Quijote de la Mancha, celebra operă a lui Miguel de Cervantes. Eseul despre cuvinte devine astfel o patetică mărturie a eului creator asupra acestei teme, mister nedescifrat de pământeni, Marea Trecere. (*Opreşte trecerea. Stiu/ că unde nu e moarte, nu e nici iubire/ şi totuşi te rog/ Opreşte, Doamne, ceasornicul cu care ne măsori destrămarea,* la Lucian Blaga sau *Tu-mi ceri chiar nemurirea mea/ În schimb pe-o sărutare* la Eminescu).

Ipostaza suflet omenesc purtând în el nostalgia Paradisului este întruchipată în basm de Făt-Frumos. El nu este satisfăcut de realitatea munţilor, văilor, fiindcă într-o dimineaţă dispare din peisaj, întâlnind aerul paradisiac în ţara unde nu există sentimente, nu există nici bine, nici rău, ci o grădină în veşnică primăvară. Visul lui Făt-Frumos s-a împlinit, dar lipseşte bucuria de a trăi. În ţara visului său el descoperă că tot ce fusese în el omenesc dispăruse. În ţara *tinereţii fără bătrâneţe* sufletul său se uscase. Calul cunoştea drumul spre această ţară, dovadă că el mai fusese acolo. Făt-Frumos îşi atinge visul, spre deosebire de Don Quijote. În urma unei vânători, el constată că visul său era gol. Moartea ca o Divină comedie era mai bună decât o viaţă fără de moarte. Calul era uitat de moarte, pe Făt-Frumos moartea nu-l uitase, îl trezeşte cu o palmă şi îl face să simtă, murind, că este om. Încă din pântecul mamei sale Făt-Frumos se consideră liber. Captiv în graniţele dragostei părinteşti, va evada pentru împlinirea viselor. Lumea aceasta începe să se arate, într-o zi el pătrunde călare în acest spaţiu paradisiac. Aici memoria sa se stinge. Trecând dintr-un timp în altul, el pleacă din umbra morţii, dar îşi pierde identitatea. Constatând că trăieşte într-o fericire stearpă, Făt-Frumos se desparte, poate pentru totdeauna, de eternitatea vieţii, dă dovadă de un curaj extraordinar pentru a se întâlni cu sine însuşi. După secole fără număr el porneşte în căutarea neamului său şi a identităţii sale. Făt-Frumos avea o calitate extraordinară: era lipsit de păcat. Era atâta lumină în ţara fericirii, încât timpul curgea egal, toate vietăţile erau tinere. Nimeni nu se temea de enigmele întunericului. Nu existau lacrimi. Totuşi, într-o zi, după vânătoarea interzisă, apare memoria, care-i provoacă frământarea. Redescoperirea dorului, a memoriei, îl poartă spre ţara părinţilor săi, împărăţia oamenilor care ştiu să râdă şi să plângă. În împărăţia dorită nu mai exista decât moartea care-l aştepta să-i ia zilele, dându-i o răzbunătoare palmă.



Conferinţa se încheie cu un frumos joc al cuvintelor, despre texte, pretexte, viaţă, moarte, fericire, despre care a venit să vorbească la Piteşti D.R. Popescu. Urmează un dialog cu publicul, în care Vasile Ghiţescu subliniază ineditul acestui eseu faţă de alte interpretări ale basmului, mulţumindu-i că a venit să ne dăruiască asemenea clipe. Magda Grigore îşi manifestă interesul faţă de momentul când a fost scris acest text, eseu despre puterea cuvântului, eseu comparativ, cu umor, concluzia fiind că ţara condiţiei umane este cea mai potrivită omului. Poetul Mircea Bârsilă solicită clarificarea simbolului iepurelui, care poate fi un mesager. Nicolae Oprea, preşedintele Filialei Uniunii Scriitorilor, întreabă dacă nu s-a gândit la o carte de memorialistică, subliniind faptul că invitatul a acordat girul la foarte mulţi scriitori. D.R. Popescu răspunde acestor întrebări afirmând: „Întotdeauna m-am gândit nu la o singură variantă a unui text, fiecare cititor are dreptul să aibă o altă variantă. Am gândit în timp mai multe interpretări ale acestui basm, eu sunt bolnav şi de balada *Mioriţa*. Un scriitor trebuie să scrie în toate genurile. Merită să ai încredere în tineri şi să-i ajuţi. Cu tinerii trebuie să ai o mare grijă, să-i obligi să scrie. Nu cred că aş fi făcut bine dacă aş fi scris o carte de memorialistică, fiindcă acolo aş fi putut să păcătuiesc şi să spun adevărul..."

Silueta scriitorului domină audienţa rămasă într-o tăcere de sală de clasă când profesorul uimeşte cu adâncimea explicaţiei, picăturile de ploaie se scurg la fel de tăcute pe geamuri şi mă gândesc cât de poet este prozatorul-dramaturg-eseist, amintindu-mi titlurile-metaforă ale volumelor sale: *Aceşti îngeri trişti, Ploaia albă,* lirism temperat de umorul-ironie – *O bere pentru calul meu.*

Gândurile zboară, aş vrea să-l întreb dacă a scris şi poezie, dar parcă descifrându-mi întrebarea nerostită scriitorul confirmă: „Am scris poezie încă din liceu şi la cenaclul din Cluj am şi debutat. *Arca lui Cain* este un roman care începe cu o proză, continuă cu un act dintr-o piesă, iar la mijloc are 90 de poezii, e o încercare a mea de a scrie în toate genurile. Filmele pleacă de la două cazuri reale, *Prea mic pentru un război atât de mare* e povestea adevărată a unui copil care a fost pe front, iar *Duios Anastasia trecea* este inspirată dintr-o poveste cu partizani sârbi, despre o învăţătoare care a făcut un gest uluitor."

Parcă asemeni eroului din basm, ies şi eu din timp proiectându-mă în studenta din ultimul an al Facultăţii de Filologie, citind cu uimire pentru examenul de literatură contemporană *Vânătoarea regală,* descoperind cu uimire o scriitură inedită, în care fantasticul îşi dă mâna cu realismul alegoric, utilizând tehnici narative moderne. Acum îl însoţesc pe autor în această evadare în ţara tinereţii fără bătrâneţe, ţara creaţiei literare, unde timpul nu are putere şi unde cuvintele devin ziduri de apărare, ţară în care Dumitru Radu Popescu se întâlneşte cu sine însuşi.

Un *Dumitru Radu Popescu* *în luptă cu istoria* vede şi marele cărturar Theodor Codreanu într-o analiză mai largă, cuprinzând o trecere în revistă a importantelor exegeze privind opera prozator-dramaturgului-scenarist-eseist-poet (*Modele*, iunie 2014). Se fac referiri la încadrările naratologice ale scrisului autorului, de la *tehnica oglinzilor paralele* a lui Camil Petrescu (dar şi la Gide) la universul lui Faulkner, care va deveni constantă a criticii, „până la, inclusiv, *Istoria critică a literaturii române* a lui Nicolae Manolescu". Aşa se face că, de exemplu, *această tehnică compoziţională (mozaicare din nuvele şi povestiri cvasiindependente, cu un pluriperspectivism derutant), face lectura cărţilor lui D.R. Popescu extrem de dificilă, că romanul F are o construcţie triadică, mai apropiată de arhitectonica tradiţională, deşi în plină structură „corintică", şi de aceea, probabil, Nicolae Manolescu îl va considera cel mai bun roman al lui D.R. Popescu. […] Nicolae Manolescu insistă asupra consecinţei principale din pluriperspectivismul naraţiunii, anume relativismul, care va deveni loc comun în gândirea şi arta postmoderniste* (Theodor Codreanu, art. cit.). Este citat Dumitru Micu, care crede că, *deşi autorul a renunţat la „perspectiva naratorului unic", la „arhitectura sobră, severă, a romanelor lui Rebreanu", pe urmele lui André Gide, totuşi noul roman „e în tradiţia lui* Ion *şi a* Răscoalei *în mult mai mare măsură decât atâtea cărţi îndatorate direct lui Liviu Rebreanu sub aspectul construcţiei! Trăsătura de unire: realismul.* Apoi, Valeriu Cristea căruia cartea i se pare *un „conglomerat" alcătuit din „mai multe blocuri epice", oricare dintre ele putând lipsi „fără ca întregul să sufere".* Apoi, Ion Vlad, *cu cele mai semnificative pagini de analiză naratologică ale cărţilor lui D.R. Popescu, „culminând, din perspectivă diegetică modernistă, cu lucrarea Mirelei Marin", Antiutopia şi utopia valorilor,* autorul, Ion Vlad, analizând tradiţionalist, totuşi *considerând naraţiunile din romane ca spectacole influenţate de simbolismul nuvelei lui Ernest Hemingway* (Zăpezile de pe Kilimanjaro) *şi de „discursul narativ" al lui William Faulkner şi Gabriel García Márquez;* Val Condurache *are intuiţia că o nouă dimensiune adusă de romancierii şaizecişti este cinismul (pe care criticul nu-l aprofundează, din nefericire* – Nota: Th.C.). Într-adevăr, *cei mai viguroşi prozatori ai generaţiei,* continuă Theodor Codreanu, *îndeobşte Nicolae Breban, D.R. Popescu şi Paul Goma (Marin Preda însuşi va evolua la fel în* Cel mai iubit dintre pământeni), *vor crea romanul cinic, la care numai parţial poate fi valorificată categoria verosimilului. Dacă însă Breban şi Goma sunt cu mult mai anticalofili decât precursorii lor Liviu Rebreanu şi Camil Petrescu, D.R. Popescu va conserva, simultan, dimensiunea lirică, în ipostaza miraculosului:* „Din această confuzie a miraculosului şi realului se nasc cele mai frumoase pagini ale lui D.R. Popescu, cu atât mai frumoase cu cât, în niciun moment, nu avem certitudinea că personajele însele cred în miracolul relatat." Cu lămurirea: „Nu este vorba de încălcarea normelor verosimilului. – Val Condurache". (Apud Th. Codreanu, art. cit.)

Mai reţinem *umanismul viziunii artistice,* observat deopotrivă şi de Alex. Ştefănescu, dar şi remarca, esenţială, a demascării, prin întreaga creaţie a lui Dumitru Radu Popescu, *cu sarcina divulgării nedreptăţilor şi pedepsirii vinovaţilor care revine exclusiv fragilelor, ezitantelor, dar mereu lucidelor făpturi omeneşti.* Opinie întregită de acelaşi exeget, Theodor Codreanu: *Numai că nu doar un simplu reflex „raţionalist" îi împinge pe oameni către căutarea adevărului şi justiţiei, toate venind din firea umană insuflată de Creator în chipul de lut. De aici şi actul neostoit al memoriei arheice, ca reacţie la „teroarea istoriei", în sensul eliadesc al cuvântului,* de aici *lupta cu istoria* *căreia îi suntem toţi supuşi şi datori.*

Personal şi alături de revista *Curtea de la Argeş,* îi dorim sciitorului, academicianului Dumitru Radu Popescu viaţă lungă şi prosperă, operei domniei sale perenitate şi recunoştere.



Nevoia de românism



Armata s-a născut odată cu poporul

Nicolae MELINESCU

Armata este, din fericire, una dintre instituțiile cu profundă semnificație a valorilor naționale, depozitate în conștiința fiecărui român. În toate sondajele, armata se bucură de cea mai mare încredere din partea românilor. Este un statut câștigat cu eforturi enorme și cu numeroase sacrificii, atât în timpul misiunilor executate în teatrele de operațiuni, cât și prin misiunile executate pe teritoriul național în situații de urgență. Schimbarea de paradigmă internațională, modificarea sferelor de influență din timpul Războiului Rece, apariția unor situații a căror complexitate este dificil de controlat, au antrenat România într-o schemă de securitate globală foarte fluidă, condiționată de conflicte regionale, peste tot în lume.

Armata română a fost și a rămas un susținător și un valorificator al tradițiilor.

*Acestea au constituit temelia discuției cu Șeful Statului Major General al armatei române, **general-locotenent Nicolae-Ionel Ciucă.** L-am invitat la această analiză pe teme fundamentale privind interesul și identitatea națională, nu numai pentru funcția extrem de importantă pe care o deține, dar și pentru palmaresul profesional de excepție, din care este remarcabilă calitatea sa de prim comandant combatant în luptele de la Nassiria, Irak, în care soldații români au fost angajați, pentru apărarea podului peste Eufrat, și conducerea batalionului, cunoscut sub numele de „Scorpionii Roșii", remarcați de partenerii americani pentru modul surprinzător de adaptare a militarilor săi la imprevizibilul din teatrul de operații.*

Totul vine din istorie. Armata s-a născut odată cu poporul și este a românilor. Cred că nici nu este nevoie să facem eforturi foarte mari pentru ca în conștiința fiecărui român armata să ocupe rolul pe care și l-a definit de-a lungul timpului, ținând cont că încă de la primele mărturii ale existenței poporului român a fost nevoie să ne apărăm. Și atunci, într-un fel sau altul de organizare, reacția printr-o instituție, că s-a numit ea oaste, că s-a numit mai târziu armata României, cum este ea cunoscută astăzi în rândul populației civile, și-a făcut datoria de a-și apăra țara, de a apăra teritoriul, de a apăra tot ceea ce ține de ființa națională. În afară de toate aceste elemente de reper istoric, în armată se găsesc reprezentate toate categoriile societății românești. Militarii provin din toate mediile acestei țări, și de la sat, și de la comună, și de la oraș, și din capitală, de peste tot.

Este un motiv în plus pentru care ne situăm acolo unde ne situăm în percepția și în aprecierea poporului român. Mai mult decât atât, există oarecum și o distribuire uniformă pe întreg teritoriul național a structurilor militare și, ori de câte ori este nevoie, indiferent că a fost pace sau că a fost război, armata și-a făcut datoria, fie că a fost nevoie să participăm la activități pentru rezolvarea unor situații critice, de urgență, sau a fost nevoie să fim alături de urbe pentru o serie întreagă de evenimente de natură culturală, educațională. Am fost totdeauna la datorie.

Astea sunt, cred, suficiente motive pentru care putem să definim locul pe care îl ocupăm în tot ceea ce înseamnă aprecierea cetățenilor țării pentru instituția militară. Au existat și evenimente la care, cu adevărat, am participat demonstrând tot spectrul acesta al acțiunilor pentru care armata are capacitatea și disponibilitatea să-și angajeze personalul și echipamentele.

***În contextul mai larg al situației României** și al statutului său de membru al comunității transatlantice, identitatea națională a reprezentat atât un punct de plecare în organizarea unui act fundamental pentru securitatea țării, cât și concluzia majoră a tuturor prevederilor sale. Semnificațiile ample pe care le comportă caracterul central al interesului național au o valoare identitară foarte importantă pentru România și pentru partenerii din Alianța Nord-Atlantică. Șeful Statului Major General al Armatei amintea că strategia națională, în formularea aprobată de Parlament, începe cu o sintagmă cât se poate de bine definită: este strategia pentru o Românie puternică în Europa și în lume. Pentru militarii români, sublinia general-locotenent Nicolae-Ionel Ciucă, această componentă reprezintă doar un segment.*

Noi ne regăsim în acest angrenaj al tuturor instituțiilor care contribuie cu adevărat la transpunerea în practică a strategiei naționale de apărare. Prin valoarea noastră ca stat, avem un rol foarte bine determinat în ceea ce înseamnă manifestarea și reprezentarea interesului național în toate organismele și organizațiile în care suntem membri, fie că vorbim de Organizația Națiunilor Unite, de Alianța Nord-Atlantică, de Uniunea Europeană, de Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa, de parteneriatele strategice pe care le avem cu o serie întreagă de state. În fiecare dintre ele, armata are rolul ei în a contribui cu tot ce are la dispoziție, astfel încât să poată să îndeplinească această cerință, pentru că este o cerință. Pentru noi, strategia națională reprezintă fundamentul de la care pornim pentru ca, instituțional, să ne definim celelalte elemente de reper ale strategiei militare, astfel încât să putem să agregăm tot acest mecanism în ceea ce înseamnă sistemul de apărare, ordine publică și siguranță națională, în măsură să facă față și să îndeplinească obiectivele prevăzute de strategia națională de apărare.

***România a contribuit** în ultimele două decenii la numeroase operațiuni în care au fost implicate unități ale sale, începând cu zona limitrofă – Albania, Bosnia, Kosovo – și terminând cu teatre de operațiuni mai îndepărtate – Somalia, Angola, Afganistan, Irak și altele. Pe general-locotenentul Nicolae-Ionel Ciucă l-am întâlnit cu ani în urmă în Kosovo, la comanda unei unități încorporate în KFOR. Și atunci când avea calitatea de comandant, ca și acum, din înalta responsabilitate pe care o deține, șeful SMG a analizat contribuția românească, cu o valoare și experiență tot mai cuprinzătoare, contribuție care a evidențiat capacitatea României și a forțelor sale armate de a fi un protagonist temeinic angajat în mediul internațional, oriunde prezența și participarea sa a fost solicitată și apreciată.*

M-am bucurat că în timpul misiunii din Kosovo am putut să vă găzduim și să vă oferim condițiile ca să transmiteți relatări despre rolul pe care armata română l-a deținut în misiunile la care a participat. Primele misiuni în care am fost angajați au fost sub egida ONU, care presupuneau o inițiere în tot ceea ce avea să se desfășoare ulterior, o inițiere în sensul parcurgerii acestui drum de la simplu la complex. Misiunile ONU sunt foarte complexe, numai că gradul lor de periculozitate și nivelul la care este angajată instituția militară ca atribut cinetic nu este chiar atât de mare și de dezvoltat, pentru că sunt misiuni *non combat,* mai exact, sunt misiuni de menținere a păcii. Încă o dată, nu vreau în niciun fel să subestimez nivelul de pericol al fiecăreia dintre ele, dar partea aceasta de acțiune militară este mai puțin pregnantă în misiunile de menținere a păcii, deși în orice moment trebuie să fim foarte bine pregătiți și să avem reacție, pentru ca, atunci când este nevoie, să putem să folosim și acest vector de forță, astfel încât să ne îndeplinim misiunea pe baza mandatelor și a regulilor de angajare specifice fiecărei misiuni.

→

(Urmare din pag. 3)

***Și iată cum definea românitatea poetul și filosoful Jean Biès:** Sensul tradiției sau, mai degrabă, al „transmiterii" e, de asemenea, o noțiune care îmi este dragă și care se regăsește, în mod evident, în românitate. Un popor ieșit din păduri și din munți, din mari singurătăți, dintr-o natură sălbatică, este prin forța lucrurilor dotat cu o putere de evocare, cu un lirism, cu o bogăție folclorică de care sunt privați locuitorii câmpiilor și orașelor.*

Există încă la românii pe care am putut să-i întâlnesc o surprinzătoare disponibilitate pentru entuziasm și admirație, o căldură cordială, primitoare, o vigoare mentală care exista probabil și la noi, aceea a omului de secol XIX. Când te afli în compania unui român, care n-a fost denaturat de modernism, descoperi foarte repede în el arhetipul: incarnarea a ceea ce este dintotdeauna, principiul sacrului. În acest sens, mai ales prin intermediul lui Eliade, românitatea manifestă adevărata vocație a omului, aceea de a sanctifica lumea.

Iubesc, de asemenea, la acest popor arta cu care a știut să păstreze, integrându-le, miturile păgâne, proclamând în același timp „credința lui Abraham". Spre deosebire de Occident, exceptând aici poate doar creștinismul celtic, Ortodoxia românească, cu construcțiile ei de lemn pline de călură și minunatele ei picturi murale, în care transcendentul este așa de omenesc, fără a pierde însă nimic din dimensiunea lui divină, a știut să boteze arhaicul; vechile mituri sunt aici tot atâtea „bunevestiri". Este ceea ce a înțeles o Simone Weil în ale sale „intuiții precreștine" sau un Philip Sherrard. Creștinismul „cosmic" despre care Eliade a vorbit în colosala sa operă, relațiile dintre rugăciunea inimii și japa-yoga, studiate de părintele André Scrima, sunt două ilustrări a ceea ce vreau să spun. Românitatea vede în sacru valoarea supremă în care noțiunile de universalitate, de intuiție, de percepție sunt inseparabile, nu atât din punct de vedere intelectual, cât intuitiv. Moștenirea cea mai veche a umanității europene subzistă încă la acest popor în pofida tuturor obstacolelor: în orice român doarme un Zalmoxis…

Ce aș mai putea adăuga în finalul tuturor acestora? Am trăit atâta amar de vreme, deopotrivă în lumea cuvintelor și în lumea reală. Iar dacă mi-a trebuit atât de mult timp până a ajunge, dacă voi fi ajuns cu adevărat, la poezie, am avut nevoie de o viață ca să aflu că lumea reală, lumea oamenilor nu poate exista fără lumea cuvintelor: care o alcătuiesc, o exprimă și, cel mai extraordinar lucru, o și determină. Lumea oamenilor este așa cum le sunt folosite cuvintele! Ei bine, niciodată cuvintele n-au fost mai rău, mai ticălos folosite ca acum. Niciodată n-au fost mai golite de substanța, de sensul lor, de aura metafizică din care vin ca să ne spună și să dea seama dimpreună cu noi despre chipul universului, al vieții, al omului însuși. Nu știu dacă civilizației din care facem parte i-au mai rămas prea multe în afară de coaja cuvintelor, pe care va s-o mestece, ca pe chewing-gum-ul care i s-a lipit de suflet, până la sațietate, până când omului i se va face din nou dor de el și de cuvintele lui, cele adevărate. Până atunci, să ne rugăm ca măcar ea, poezia, să nu-și uite cuvintele sau să fie uitată de ele!



Nevoia de românism

Înainte de a acţiona în Afganistan, am fost şi într-o misiune de menţinere a păcii în anii 1996-1997, în Angola, şi am putut să vedem această gradualitate în tot ceea ce înseamnă angajarea forţelor armate ale României în astfel de misiuni. Ulterior, am ajuns la cele specifice din Balcanii de Vest şi apoi la Afganistan şi Irak. În fiecare dintre ele, România a avut un rol cât se poate de important şi nu cred că este lipsit de interes să menţionăm că, în misiunea din Irak, de exemplu, am participat de la bun început, până când s-a decis retragerea totală a efectivelor militare. În Afganistan suntem în continuare parte din structura de forţe care continuă misiunea şi anul viitor şi, ulterior, în funcţie de decizia politică. Nu este lipsit de relevantă să spunem că, în momentul de faţă, armata română în Afganistan reprezintă naţiunea aflată pe locul al patrulea pe palierul acesta al contribuţiei cu efective şi tehnică militară, ceea ce nu este un element minor şi nici nu este, practic, la îndemâna oricui o astfel de participare şi o astfel de contribuţie, ţinând cont de durată, ţinând cont de dificultatea acţiunilor la care am participat, ţinând cont de faptul că suntem foarte apreciaţi de către partenerii noştri de alianţă sau de către partenerii de coaliţie. În fiecare dintre misiuni, militarii români şi-au făcut datoria, astfel încât să poată cu adevărat să demonstreze că România nu este numai consumator, ci este un furnizor adevărat de securitate.

***Odată cu intrarea în NATO,** cariera militară pentru tinerii şi tinerele din România s-a redimensionat prin varietatea posibilităţilor de instruire şi specializare, prin paleta largă de misiuni în ţară şi în fara graniţelor. În măsura în care fiecare militar acumulează experienţă şi cunoştinţe, se poate perfecţiona în instituţii de prestigiu ale Alianţei sau ale unor parteneri din cadrul acesteia, pentru ca, odată dovedite capacităţile profesionale, să devină parte a unor structuri de înaltă responsabilitate şi acţiune. În aceste condiţii, fiecare militar român poartă cu sine spiritul naţional şi tradiţiile naţionale, care contribuie la identificarea sa personalizată în colectivele multinaţionale în care poate acţiona.*

Pentru fiecare dintre aceste misiuni la care am participat am executat o serie întreagă de activităţi care au contribuit la desăvârşirea pregătirii profesionale specifice pentru fiecare dintre ele. Nu cred că se pune în vreun fel problema să nu se ia în calcul manifestarea aceasta a identităţii naţionale, pentru că acolo, în timpul misiunii, în teatrul de operaţiuni, ne angajăm, în primul rând, cu dorinţa de a proba că suntem cel puţin la fel de buni precum partenerii tăi, ne ducem cu dorinţa de a demonstra că de-a lungul timpului am avut o serie întreagă de acumulări pe care le-am sedimentat foarte bine, transformându-le într-o experienţă care asigură încrederea în capacitatea acţională a Armatei României. I-am văzut pe militarii noştri purtând cu mândrie, atât pe umăr cât şi în piept, însemnul naţional, şi sunt convins că fiecare ostaş are în suflet simbolul tricolorului românesc. Fie şi numai pentru acest fapt, manifestarea aceasta de profesionalism şi de dorinţă de a reprezenta ţara este cu mult mai importantă decât oricare dintre cuvintele pe care aş putea să le folosesc acum ca să descriu această stare. Dar acest sentiment există fără niciun fel de discuţie şi nu pentru că o spun eu în calitate de şef al armatei, participant la aceste misiuni, ci pentru că la fel va răspunde oricare militar român.

***Tradiţia şi spiritualitatea românească** fac parte din structura intimă a fiecăruia, civil sau militar. Formele de manifestare diferă, până la urmă ele sunt izvorul de identitate naţională, care, pentru armată, înseamnă un vector de comportament foarte consistent.*

Exteriorizarea conştiinţei româneşti, a rolului şi a locului pe care cultura spirituală şi materială a poporului nostru îl ocupă, au constituit un proces bazat pe experinețe îndelungate, care coboară mult în istorie. Tocmai continuitatea acestei experienţe şi amploarea ei în dialogul şi confruntarea regională şi internaţională i-au dat românismului unicitatea şi caracterul constructiv, acest fenomen identitar nefiind îndreptat împotriva altor culturi şi tradiţii, ci tocmai spre afirmarea valorilor sale într-un context etnic şi cultural divers şi alternativ.

Vrând, nevrând, armata se întoarce la istorie, se întoarce la tradiţie, pentru că instituţia militară, prin dimensiunea ei existenţială, este un depozitar a tot ceea ce înseamnă simbolistică, a tot ceea ce înseamnă românism. M-aş rezuma să menţionez doar faptul că fiecare unitate păstrează cel mai de preţ simbol pe care poate să-l aibă o structură. Este vorba de drapelul de luptă, care reprezintă simbolul pentru care noi, cu adevărat, ne dăm viaţa. De-a lungul istoriei au existat o serie întreagă de evenimente, când, dacă drapelul de luptă a fost pierdut, unitatea s-a desfiinţat. Pe vremuri, o victorie îşi avea valoarea prin numărul de steaguri care erau cucerite de la inamic. Toate aceste chestiuni fac parte dintr-o tradiţie a identităţii, a simbolisticii identităţii naţionale şi militare, în acelaşi timp. Mai există un aspect care cred că face parte din tradiţie. Instituţia militară este, de regulă, o instituţe conservatoare. Nu este un conservatorism rigid, din punctul de vedere al ritmului de adaptare ne adaptăm cât



se poate de repede şi ne-am adaptat de fiecare dată atunci când a fost nevoie. Este vorba de un conservatorism a tot ceea ce înseamnă repere de valoare instituţională şi naţională. Personalitatea noastră colectivă şi individuală în dialogul cu partenerii şi aliaţii noştri contează foarte mult, pentru că, deşi nu am avut posibilitatea financiară să ne dotăm cu echipamente de ultimă generaţie, cum au alte armate, în schimb am participat la îndeplinirea unei serii întregi de misiuni, sau a aceloraşi misiuni ca partenerii noştri care au echipamente şi tehnică moderne. Am compensat de fiecare dată acest decalaj tehnologic prin creativitatea şi comportamentul nostru, al militarului român, care de fiecare dată a ştiut să se adapteze, a avut suficientă creativitate, astfel încât să găsească o soluţie pentru orice stare de dificultate în care s-a aflat la un moment dat.

***La începutul unei misiuni** multinaţionale, comandantul subunităţii sau unităţii româneşti execută transferul de autoritate, un act în baza căruia efectivul pe care-l conduce execută misiuni încredinţate de şeful structurii respective, care este de altă naţionalitate. Procedeul, aplicat în toate operaţiunile care implică militari din mai multe state aliate din cadrul NATO sau asociate, în cadrul ONU sau al OSCE, nu reprezintă şi o transferare a dreptului suveran de a transmite şi executa ordine care contravin strategiei şi interesului naţional al fiecărui component din forţa multinaţională de impunere şi menţinere a păcii sau de acţiune armată combatantă.*

Transferul de autoritate este foarte bine delimitat pe patru paliere, dar pe niciunul dintre ele nu se acordă autoritatea deplină. De fiecare dată când se realizează transferul de autoritate, autoritatea deplină îi rămâne naţiunii care a nominalizat structurile să participe la acţiuni multinaţionale. Acel comandant căruia i s-a transferat autoritatea în baza unui mandat are posibilitatea şi îi este permis să asigure un anume registru al ordinelor şi misiunilor pe care structura noastră poate să le execute într-un teatru de operaţiuni, dar nu oferă autoriatea deplină. Aceasta rămâne la nivelul autorităţii naţionale. Trupele noastre execută misiunea (primită de la comandantul străin, N.M.) în baza regulamentelor militare româneşti. Parte dintre ele sunt adaptate şi fac fără niciun fel de diferenţă obiectul standardelor pe care noi le-am agreat ca membru în Alianţa Nord-Atlantică sau o altă serie de prevederi care sunt specifice unei coaliţii pe care le agreăm din momentul în care ne-am exprimat intenţia de a fi parte din aceasta. Fiecărui comandant român îi este înmânat un document în care sunt înscrise foarte clar ce are şi ce nu are voie să execute. Pentru misiuni de nivel de mare unitate, mandatul vine de la cea mai înaltă autoritate politică.

Partea de industrie de apărare nu mai este de câtiva ani în competenţa Ministerului Apărării Naţionale, ea a fost transferată la Ministerul Industriei, iar în momentul de faţă singurele elemente comune sunt cele care, pe baza cerinţelor pe care noi le elaborăm, execută o serie întreagă de echipamente şi tehnică militară. Armata elaborează o documentaţie cu cerinţe operaţionale şi specificaţii tehnice pentru echipamentele de care este nevoie şi producătorii naţionali, de preferinţă ar trebui să fie producători români, realizează primul produs, prototipul, care, ulterior, în funcţie de calităţi şi de verificările practice, intră sau nu în producţie de serie.

Armata a fost, imediat după Revoluţie, instituţia care a acceptat fără niciun fel de echivoc controlul societăţii civile. În momentul de faţă acest proces se desfăşoară fără niciun fel de limitare. Prezenţa militară (străină, N.M.) pe teritoriul ţării s-a consolidat nu numai pentru exerciţii. Avem deja o experinetă cu o structură multinaţională într-un centru de excelentă aflat la Oradea. Odată cu decizia de a avea prima unitate de integrare a forţelor NATO la Bucureşti şi a Comandamentului de divizie multinaţională de Sud-Est, va urma ca într-o perioadă scurtă de timp să avem prezenţi în Bucureşti, pe teritoriul ţării, cu statut de rezidenţi, mai mulţi militari străini. Chestiunea aceasta se desfăşoară sub controlul şi autoritatea societăţii civile, a controlului civil asupra instituţiei militare.

***General-locotenent Nicolae-Ionel Ciucă** a completat descrierea acestei prezenţe cu activitatea militarilor români care acţionează în comandamentele şi structurile operaţionale NATO, în ţările cu care România a încheiat parteneriate strategice şi cu care dezvoltă proiecte comune în ţara noastră şi pe teritoriul partenerilor. O echipă condusă de un colonel român lucrează în cadrul Comandamentului Transformării de la Norfolk-Virginia, SUA, şi activitatea acesteia este foarte apreciată, potrivit şefului SMG. Misiunile nu seamănă între ele, chiar dacă se desfăşoară pe acelaşi teritoriu, pentru că, argumenta general-locotenent Nicolae-Ionel Ciucă, dinamica schimbă mediul de desfăşurare a operaţiunilor. Din experienţele precedente, din analiza exerciţiilor, au fost preluate elementele de normă şi de principiu, pentru evitarea rutinei şi stimularea creativităţii dezvoltate pe baza experienţei. În acest context, contribuţiile individuale şi de grup au definit specificul militarilor noştri în acţiunile comune din ţară alături de parteneri din afară şi pe parcursul misiunilor îndeplinite dincolo de graniţele naţionale.*

Semnificaţia românismului pentru noi se leagă de tot ce ţine de prezenţa noastră ca români acolo. Nu cred să fi existat vreodată un moment de ezitare în care să nu fim mândri că suntem români în astfel de misiuni. Niciodată! La fiecare activitate la care am participat, şi aici vorbesc în nume personal, am spus-o cu toată tăria că sunt din România şi că România este în măsură să îşi îndeplinească de fiecare dată orice misiune pe care şi-a asumat-o. Practic, conceptul de românism, atunci când discutăm de misiuni la care militarii noştri participă, nu se referă la persoane, la individul aflat în misiune, se referă la ţară, la România, exact la acest concept de a-ţi reprezenta identitatea mai presus decât orice altă valoare pe care o ai în minte, fie valorile personale, fie instituţionale sau de alt fel. Nu, acolo nu suntem nici persoană, nici instituţie, suntem români. Nevoia de românism este pentru totdeauna. În momentul în care ne-am pierdut identitatea, ce mai suntem? Ce am putea să mai fim? Există cineva care să găsească o altă cale prin care noi să fim ceea ce suntem? Nu cred, doar bunul Dumnezeu!



Cărţi şi autori



Viaţa şi moartea
„unui poet al cuvântului şi necuvântului”

Livia FUMURESCU

Cartea *Adevărul despre viaţa şi moartea lui Nichita Stănescu* (Editura Gens Latina, Alba Iulia, 2014) de Virgil Şerbu Cisteianu se înscrie în rândul preocupărilor menite să lumineze strălucirile operei prin trăirile scriitorului, fiindcă „arta e o rană transformată în lumină” (Braque).

Structura originală a acestui volum, un admirabil colaj al opiniilor, împleteşte vocile autorizate ale familiei cu opiniile specialiştilor, lăsând cititorului libertatea de a desprinde adevăruri care să demonteze zvonurile mistificatoare atât de controversate despre viaţa şi moartea poetului. În *Argument*, autorul motivează apariţia acestui volum documentat pornind de la afirmaţia acad. Eugen Simion, care aprecia că: „Ploieşteanu şi-a risipit viaţa, dar nu şi-a pierdut opera”. Despre opera lui Nichita Stănescu s-a scris mult, dar, în această carte, autorul se opreşte asupra primei propoziţii, punându-şi retoric întrebarea: „Dar, oare, la risipirea vieţii lui Nichita Stănescu nu a contribuit nimeni?” Iar lucrarea atât de necesară cunoaşterii adevărului se străduieşte să dea răspuns tocmai la această întrebare, valorificând informaţii şi afirmaţii de necontestat.

Referindu-se la volumul respectiv, Doru Popovici (comandor al Italiei) consideră această carte „o capodoperă”, fiindcă „sine ira et studio” aduce argumente care să demonteze „ura abisală” a detractorilor, care încearcă să minimalizeze valoarea operei prin anularea omului şi a evidenţelor.

Emoţionantă este „Scrisoarea de aniversare” semnată de Gabriela Melinescu, marea iubire a poetului, cu ocazia împlinirii „a şaptezeci şi cinci de ani în nemurire”. Răscolitoare este urarea iubitei „La mulţi ani în veşnicie, Nichita!” trimisă neantului prin care bântuie spiritul acestui „cântăreţ-gânditor... poet autentic” (Ion Dodu Bălan).

Structurat metodic în opt capitole, volumul cuprinde mărturisiri ale mamei şi surorii poetului, cele mai apropiate şi mai îndreptăţite fiinţe care-i cunoşteau personalitatea, aspiraţiile, sensibilităţile şi arderile spirituale din care a fost zămislită opera. Anumite mărturisiri ale lui Nichita făcute unui prieten, dar şi răspunsurile date la interviul studenţilor vin să lumineze drumul clarificărilor.

Precum piesele unui puzzle, adevărul despre viaţa şi moartea poetului se completează cu fiecare dintre cele cinci interviuri, asamblându-se în imagini edificatoare pentru dorinţa autorului acestei cărţi de a clarifica unele adevăruri învăluite tendenţios în vălurile derutante ale celor care aruncau umbre asupra omului, spre a diminua valoarea operei.

Încercând o sistematizare a informaţiilor furnizate de sora şi de mama poetului, atât în interviul realizat de Elisabeta Mondanos, cât şi de Ovidiu Suciu, descoperim aspecte interesante privitoare la relaţiile dintre membrii familiei Stănescu (drăgălăşenia copilului, a băiatului „frumos, cu ochi albaştri, dotat cu toate calităţile”, cu talent la desen, pictură, sculptură, cu talent muzical cultivat, bucurându-se de un mediu familial propice dezvoltării, manifestând dragoste faţă de sora sa mai mică, devenită confidentă şi ocrotitoare, arătând afecţiune şi generozitate faţă de mama sa, suferind şi fiind deturnat afectiv după decesul tatălui, de la care moştenise mândria etc.), dar şi calităţile poetului („avea un geniu al vorbirii, al comunicării... în toate domeniile – filosofie, religie, matematică”, vorbea frumos, avea de mic „spirit de observaţie extraordinar”, cunoştea *Biblia*, avea pasiune pentru istoria antică) şi informaţii despre „laboratorul creaţiei” (la început scria cu mâna, apoi la maşina de scris procurată de tatăl său). Din tinereţe, fusese admirat de fete pentru că avea „un farmec deosebit”, a iubit şi a fost iubit de multe femei, căutând stabilitate, dragoste familială, confortul psihic al creatorului, şi-ar fi dorit copii. Fluctuaţiile afective se justificau şi prin firea sa independentă, care nu suporta conduita posesivă a partenerelor. La el, „problemele sentimentale... aveau dimensiuni foarte mari”, fiindcă fugea de singurătate, simţind nevoia „să aibă prezenţa cuiva... nu putea să stea singur”. Deşi locuia în Piaţa Amzei, se regăsea frecvent în mijlocul familiei, unde se bucura de afecţiune şi de înţelegere.

Aflăm numele prietenilor adevăraţi, care i-au fost tot timpul aproape (pictorul Mihai Bandac, doctorii Donoiu şi Dăianu, Tomozei, Hagiu şi Pituţ „care i-au fost prieteni până la moarte”, Cezar Baltag, Condeescu etc.), dar şi oameni fără valoare, care „profitau de el”, de înţelegerea şi de bunătatea lui şi „l-au consumat”, reuniţi parcă „într-un complot al distrugerii”, încât nu mai avea timp pentru creaţie. În ultima perioadă, „a fost foarte chinuit. Nu a avut nici casă, nici mâncare...”, iar relaţia tensionată cu Dora nu-i era favorabilă, fiind dirijată de grupul lui Gogu Rădulescu, să-l convingă spre a fi „Ori cu ei şi dirijat de ei, ori deloc”. În dialogul cu sora poetului, Leonida Lari a insistat pe talentul şi pe frumuseţea poeziilor lui Nichita, dar şi pe demnitatea poetului, care „nu s-a înregimentat cu nimeni şi la nimic... în faţa nimănui nu s-a căciulit”, deşi i s-a propus „trocul disidenţei” în schimbul Premiului Nobel. În ciuda detractorilor de tot felul, „Nichita era ca Pasărea Phoenix – după o masă bună, o vorbă caldă – îşi revenea imediat şi căuta universul căruia îi era captiv – cartea scrisă”. A fost în străinătate, la Paris, în Italia, Suedia, Iugoslavia, Finlanda, Germania, dar se simţea mai bine doar acasă, în ţară, având un puternic sentiment patriotic. Încântat a fost de vizita în Basarabia şi de basarabeni, simţindu-i apropiaţi sufletului său deschis înspre oamenii de valoare. În perioadele lui bune, la lansările de carte de la Libăria Eminescu sau de la Libăria Sadoveanu se bucura de mult succes, având şi „farmecul oratoriei”.

Interviul realizat de Eugen Zainea dezvăluie disponibilităţile native plurivalente ale poetului, care avea „o scară a valorilor de mic”. Avea mulţi prieteni, juca fotbal şi volei, era preocupat de numismatică, de geografie şi de istorie. Căldura familei îi oferea posibilitatea de a-şi încărca bateriile sufleteşti când era prea obosit sau prea hărţuit de cei din jur şi de neajunsurile materiale cu care se confrunta. Locuia modest, tergiversându-se asigurarea condiţiilor de viaţă necesare creatorului de frumuseţi, deşi era apreciat şi foarte cunoscut în ţară şi peste hotare (i se acordase Premiul Herder). Generos, poetul nu refuza pe nimeni, având o „bunătate princiară”, citindu-le „textele” şi pronunţându-se asupra lor, încât „ucenicii îşi devoraseră maestrul”, furându-i timpul şi liniştea. Nichita avea „o plăcere extraordinară de a dărui, de a face pe altul să aibă bucurii mai mari decât a lui”. Poetul a fost foarte modest, în ciuda notorietăţii de care se bucura. Poate de aceea, caracterizarea de la Uniunea Scriitorilor ca răspuns la propunerea Academiei Regale Suedeze de a fi nominalizat pentru Premiul Nobel nu i-a fost favorabilă.

Moartea neaşteptată a poetului rămâne învăluită în mister. Deşi avusese temperatură şi nu voise să plece, s-a dus totuşi la nunta din Turnu-Severin ca naş, ca să cinstească mirii, după obicei. S-a reîntors într-un tren neîncălzit, a făcut congestie pulmonară, a ajuns la Spitalul de Urgenţă, unde a decedat, se pare, dintr-un stop cardiac. Sora şi mama sa nu au putut înţelege „enigma” acelei morţi suspecte.

Dacă primele patru interviuri prezintă aspecte interesante în viziunea mamei şi a surorii iubitului lor Nini, pe care unii le-ar putea suspecta de subiectivism, autorul cărţii furnizează cititorului şi informaţii prin excelenţă obiective, precum discuţia poetului cu Ilie Purcaru sau interviul inedit realizat de către un grup de studenţi ai profesorului George Cornea. În relatarea vizitei în Iugoslavia, printre detalii şi formulări picante, poetul formulează unele adevăruri care contribuie la completarea profilului său moral şi la cunoaşterea stării sale de sănătate („eu nu-mi reneg propriile... sentimente”; „Ilie, eu nu pot să dau afară din casă pe nimeni...”; „când mă supăr foarte tare, datorită bolii mele agravante de ficat, limba mi se inflamează” etc.). Modestia şi realismul poetului se desprind şi din auto-caracterizarea pe care şi-o face („...eu sunt un om foarte greşit alcătuit”). Si din povestea premiului „împărţit frăţeşte... transformat în diurna Uniunii Scriitorilor”, valorificat de cei din jur, ca şi din „povestea vilei” din Căderea Bastiliei, pe care a cedat-o, rezultă că Nichita dispreţuia arivismul, trăind „într-o nobilă boemă..., care i-a dat independenţă şi măreţia de Poet naţional” (Ion Dodu Bălan).

La întrebările studenţilor, Nichita Stănescu răspunde punctual cu aceeaşi modestie, convins că el nu poate fi numit „Corifeu al unei generaţii”, considerând că deasupra tuturor poeţilor este poezia populară, care are „o actualitate lingvistică nemărginită, aproape de nedepăşit”. De asemenea, este convins că nicio comparaţie între doi creatori de valori nu este posibilă, fiindcă „nimeni nu-şi poate schimba steaua cu nimeni”. Poetul recunoaşte că s-a bucurat „atât de laudă, cât şi de injurie, atât de articole obiective, cât şi de articole subiective. Este exact ce-şi poate dori un autor”. Provocat să precizeze relaţia dintre poezie şi filosofie, Nichita Stănescu consideră că „nu sunt suprapuse, pentru că dacă s-ar suprapune ar trebui să renunţăm sau la filosofie, sau la poezie...” În încheiere, poetul afirmă că „poezia la urma urmei este singurul sentiment care ne scuteşte de tristeţe”.

Printre interviuri, sunt intercalate aprecieri ale unor personalităţi (Ştefan Augustin Doinaş, Eugen Simion, Pavel Ţugui, Mihai Cimpoi, Marian Papahagi, Virgil Şerbu Cisteianu), care evidenţiază originalitatea operei şi valoarea poetului, care „clădeşte lumea cu sine, identificat în cântecul său” (Virgil Şerbu Cisteianu).

Fotografiile din cuprinsul cărţii aduc imaginea lui Nichita în diferite momente ale vieţii, fie cu membrii familiei, fie cu prietenii sau cu diverse personalităţi cu care s-a intersectat viaţa sa (Ion Frunzetti, Gheorghe Pituţ, Gheorghe Tomozei, Dumitru Fărcaş etc.).

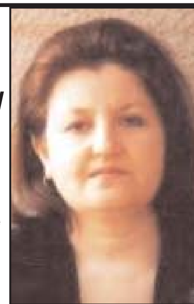
Originalitatea cărţii lui Virgil Şerbu Cisteianu constă şi în fragmentarea informaţiei prin citate sugestive, scrise bold, care atrag atenţia cititorului asupra unor aspecte esenţiale („A suferit din cauza unora din jurul lui”; „El aducea aşa o aură”; „Eu însumi n-am păreri literare” etc.). Aceeaşi preocupare pentru clarificarea etapelor interviurilor se dezvăluie şi prin alternanţa textelor scrise cu litere italice, bold sau normale.

Ingenios este ales citatul de pe ultima copertă, prin care Nichita Stănescu, privind de jos înspre portretul lui Eminescu, îi apreciază acestuia, cu profunzimea creatorului, frumuseţea şi valoarea poeziilor, născute dintr-un zbucium al trăirii: „Mulţi, foarte mulţi, ar dori să scrie măcar un singur vers ca Mihai Eminescu, dar nimeni, absolut nimeni n-ar accepta să trăiască măcar o singură clipă din viaţa Domniei Sale”. Remarcăm adânca înţelegere a relaţiei dintre operă şi autor.

În cumpăna gândirii cititorului, Virgil Şerbu Cisteianu alătură informaţiile obiective celor subiective, lăsându-ne să desprindem concluzii viabile, fără patimă şi fără interpretări tendenţioase. Se conturează adevărul că, adeseori, la umbra măreţiei artiştilor apreciaţi, se cuibăresc cei care-l macină spre interesul lor mărunt, sperând într-o reflectare asupra lor a nimbului aurit al valorilor eterne.



Sacrificiul – romanul Marii Uniri



Monica DUȘAN

Mihail Diaconescu este autorul unor creații epice, științifice și teoretice monumentale. De aceea, Irineu Popa, Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei, l-a numit „titanul", iar Nicolae Georgescu, eminent eminescolog, critic și istoric literar, i-a spus „magul de la Vulturești". A fost comparat în mod repetat cu cele mai importante personalități ale culturii române. A fost comparat și cu marii prozatori ai lumii. Părintele Dumitru Stăniloae a scris că, datorită celui ce ne-a dăruit *Sacrificiul*, în cultura noastră începe o nouă epocă și că Mihail Diaconescu este „cel mai reprezentativ scriitor al spiritualității românești, începător al scrisului nostru viitor".

Dintre romanele lui Mihail Diaconescu, *Sacrificiul* îndeplinește cel mai bine această condiție a monumentalității. Este un roman frescă. Un roman epopee. *Un roman total!*

Sublimul, ca trăire intensă, transfiguratoare, a frumuseții epice, ca revelație a unor realități evidente, dar totodată misterioase, apte să sugereze ideile de măreție și de transcendență, se degajă puternic din paginile acestui roman. De aceea, pentru exeget este greu să limiteze într-un anumit număr de afirmații și de pagini realitatea artistică a acestui roman, generatoare de noi perspective în actul percepției estetice și al trăirilor noastre sufletești.

Sacrificiul ne ajută să înțelegem motivele pentru care influența activă a cărților și ideilor lui Mihail Diaconescu în cultura română de azi crește constant în intensitate și capacitate de cuprindere.

În *Sacrificiul* este condensată toată evoluția de romancier, estetician, teolog, istoric și teoretician literar a lui Mihail Diaconescu. Construcția polifonică a epicii sale apare aici cu un important spor de claritate și putere de atracție artistică. Paginile cutremurătoare din acest roman-capodoperă nu pot fi uitate.

Sacrificiul ne amintește de faptul că în romanele lui Mihail Diaconescu găsim idei filosofice, atitudini morale, principii teoretico-estetice, experiențe epice anterioare, atitudini poetice de o mare varietate. Pe toate însă romancierul le-a amalgamat și le-a transformat în ceva cu totul nou. Experiențele epice anterioare ne apar astfel ca o *pregătire evolutivă* a artei sale, manifestate acum impetuos și plenar.

Se află în acest roman o concepție teoretico-estetică riguroasă și cuprinzătoare, obiectivată în pagini de neuitat, un imens și copleșitor efort documentar și constructiv, o aspirație atotputernică spre perfecțiune, monumental și transcendență, o artă narativă care ne cucerește definitiv.

Sacrificiul este o creație patetică, misterioasă și copleșitoare. Limbajul epic al scriitorului nu are nimic comun cu arta altor autori de romane istorice, sociale sau psihologice. Pe măsură ce înaintăm în lectura romanului, înțelegem mai bine motivele pentru care autorul său este un mare artist al formei epice, echilibrate, cuprinzătoare, solide, maiestuoase.

Marea Unire, proclamată solemn și definitiv la 1 Decembrie 1918, este momentul culminant al istoriei de două ori milenare a românilor de pretutindeni. Romanul monumental și patetic *Sacrificiul* evocă acest moment sublim sub latura sa eroică, tragică și spirituală.

După ce a încheiat lectura romanului, un istoric de mare autoritate ca Florin Constantiniu a scris aceste cuvinte memorabile: „Marea Unire și-a aflat în Mihail Diaconescu un evocator la nivelul marii ei însemnătăți".

Într-adevăr, așa cum Marea Unire este un moment culminant în istoria românilor, și romanul *Sacrificiul* este un moment de vârf în evoluția literaturii noastre. Caracterul infinit al ideii de frumusețe sublimă, inepuizabilă în exegezele literare sau teoretice, apare puternic evidențiat în paginile memorabile ale acestui roman.

Criticii și istoricii literari au scris că *Sacrificiul* este o capodoperă epică. Ca de obicei, și în acest roman documentarea istorică a autorului este impresionantă, fapt remarcat de altfel de majoritatea criticilor săi. Este, de asemenea, un roman puternic marcat de variate simboluri. Mai precis – ideologia literară simbolistă este evidențiată de numeroase tablouri, scene, personaje, relații și conflicte.

Mihail Diaconescu cuprinde în cele peste 700 de pagini ale romanului amplele demersuri diplomatice ale intelectualilor din Ardeal și ale liderilor Partidului Național Român, întreprinse atât în țară cât și la Budapesta sau Viena, precum și desfășurarea Primului Război Mondial, care va duce la prăbușirea Imperiului Austro-Ungar. Acest război este urmărit pe mai multe planuri, prin intermediul celor două personaje principale: dr. Nicolae Bolcaș și Romulus Brad, primul – luptător în armata austro-ungară, iar celălalt – în armata română. Dr. Nicolae Bolcaș va fi unul dintre personajele *jertfă* ale romanului.



Realizarea Marii Uniri este, între altele, rezultatul unor eforturi de mare amploare ale diplomației și întregii societăți românești. Aceste eforturi începute de deputații români din Parlamentul maghiar împreună cu alți intelectuali, încă înainte de declanșarea războiului, sunt urmărite minuțios în roman.



Panorama evenimentelor care au precedat Primul Război Mondial, până la Marea Unire și chiar după aceea, este deosebit de amplă. Mihail Diaconescu evocă epic situația mizeră a românilor din Ardeal înainte de război. Odată cu înglobarea românilor în statul maghiar, în 1867, aceștia își pierd treptat din drepturi, ajungând în perioada la care ne referim să fie tot mai năpăstuiți. Astfel, deputații români din parlamentul budapestan sunt reduși de la 80, câți ar fi îndreptățit numărul de locuitori, la numai 5. Sălbatica și deliranta politică de maghiarizare forțată este tot mai dură. Școlile românești sunt închise una după alta. Procesele intentate românilor se înmulțesc.

Pentru salvarea ființei noastre naționale a fost fondat Partidul Național Român, care-i avea în fruntea lui pe Iuliu Maniu și Alexandru Vaida Voievod. Liderii acestui partid socotesc că cea mai bună soluție pentru români ar fi federalizarea imperiului, după modelul american. Acest proiect, teoretizat de sociologul și politologul Aurel C. Popovici în lucrarea sa *Statele Unite ale Austriei Mari* (*Die Vereinigten Staaten von Gross-Österreich*, Leipzig, 1906), este îmbrățișat de arhiducele Franz Ferdinand, moștenitorul tronului. Cauza românească mai era susținută la Viena și de adepții răposatului Karl Lueger, strălucit om politic, personalitate de înaltă ținută civică și morală, prieten bun al lui Vaida Voievod și președinte al Partidului Social Creștin Austriac.

În roman sunt surprinse numeroase planuri de acțiune, de conflicte și tratative, cu ecouri și implicații la București, Budapesta, Berlin, Praga, Sinaia, Sarajevo, Sibiu, Iași, Varșovia, Belgrad, Beiuș, Oradea, Arad, Alba Iulia.

Odată cu începerea războiului, jertfele românilor sunt imense, iar sfâșierea pe care aceștia o trăiesc este de nesuportat. Ei sunt mereu în prima linie, de-a lungul tranșeelor, în focul bătăliilor, zi de zi, luni, chiar ani de zile, așa cum este cazul lui Nicolae Bolcaș. Românii sunt uciși de plumbii inamicului, de boli, foame și frig, dar și de trupele maghiare de represalii care reprimau cu cruzime orice ezitare, încercare de dezertare sau nesupunere.

Pagini epice cutremurătoare evocă lumea întunecată și infernală a tranșeelor, suprasaturate de soldați cu fețe livide sau pământii, de adăposturi construite cu greu, dar care nu servesc la nimic atunci când obuzele spulberă totul, de noroaie cleioase și de cadavre în putrefacție, neridicate și neîngropate cu lunile. Amestecul de iad, amenințare permanentă, noroaie și cloacă face din soldații primelor linii niște apariții livide și stranii. Niște stafii.

Cei scăpați totuși din ghearele războiului, ajunși la ai lor, în satele de prin Ardeal, sunt omorâți în bătătura casei de bandele criminale formate din rămășițele nelegiuite ale armatei maghiare, care nu se pot împăca cu ideea destrămării imperiului și nici nu pot înțelege că au pierdut deja pământul românesc și fostele proprietăți de aici.

Pe fondul descompunerii imperiului, în Ardeal, mai precis la Oradea și Arad, românii se pregătesc să proclame uniunea definitivă cu țara.

Acțiunile politice se desfășoară concomitent cu cele militare. Se creează un Comitet Național al Românilor din Transilvania și un Senat Militar Român la Viena. Acestea vor constitui comandamentul politic al românilor. Va fi sfințit în fiecare unitate steagul tricolor al Regatului României. Românii vor ține legătura cu republicanii austrieci.

La Arad au loc negocieri între reprezentanții Comitetului Național Român Central și delegații guvernului maghiar. Ștefan Cicio-Pop, Vasile Goldiș, Iosif Jumanca, Enea Garpini și Ioan Fluераș compuneau delegația română care era însoțită de un număr însemnat de reprezentanți ai unor consilii naționale comitatense.

Delegația maghiară era compusă din ministrul sociolog Oszkar Jaszi, profesorul Somlo Bodog, Sandor Vincze, Dezso Bokanyi.

Conferința de la Arad a eșuat, deoarece românii susțineau *ruperea totală* de statul maghiar. De aceea, se va organiza în continuare o vastă acțiune politică plebiscitară. Marea Adunare Națională va fi întrunită la Alba Iulia, „orașul încoronării lui Mihai Viteazul și al morții de martir a lui Horia". Începe prin orașe și sate organizarea de adunări pentru alegerea delegaților la această adunare. Acești delegați vor proclama Marea Unire în ziua sfântă de 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia.

După trei sute de ani de la prima Unire a Principatelor sub Mihai Viteazul, visul de veacuri al românilor se realizează. Iată cum apare în romanul lui Mihail Diaconescu acest moment decisiv din istoria națională: „Adunarea Națională – rosti el solemn și în clipele acelea liniștea părea încremenită – a tuturor românilor din Transilvania, Banat, Țara Ungurească adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 1 decembrie, decretează unirea acestor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii, cu România.

Nu reuși să continue. Sala întreagă răspunse printr-un tunet de aplauze prelungite. Emoția oamenilor, exaltarea și bucuria echivalau cu un cutremur sufletesc prelungit. (…)

Afară, în aerul înghețat, traversat rar de fulguiri liniștite, entuziasmul participanților care așteptau hotărârea era și mai puternic. Valurile aclamațiilor cutreierau mulțimea. Se auzea uneori *Trăiască Unirea cu România! Trăiască România Mare!* Dar apoi totul se pierdea în huietul acela imens, legănat între sala delegaților și mulțime, între cer și pământ, într-o revenire continuă din ce în ce mai puternică."

Sacrificiul este un roman în care se continuă, cu mijloace oferite de arta epică, ideea de unire a tuturor românilor. Ideea este prezentă, de asemenea, în *Călătoria spre zei* și în romanul *Speranța*, dar abia în *Sacrificiul* unirea apare ca o înfăptuire istorică definitivă.

→



Cărți și autori

După milenii de zbateri și tânjiri, de asupriri și sacrificii știute sau neștiute, românii își împlinesc dorința arzătoare de unire.

Savantul istoric Florin Constantiniu („Un roman despre Marea Unire, istorie și literatură”, *Flacăra*, 3 februarie 1989, pag. 14) a caracterizat în mod adecvat acest roman-capodoperă, una dintre cele mai importante realizări ale literaturii române și europene:

„*Sacrificiul* este, din acest punct de vedere, un roman exemplar. Mihail Diaconescu este un investigator arhiatent, care știe apoi să reconstituie cu rigoare evenimentele, dar și să le adauge savoarea, tensiunea dramatică și culoarea create de harul său literar.”

Subliniem în mod deosebit, și nu întâmplător, concluzia categorică a reputatului savant istoric: „Marea Unire și-a aflat în Mihail Diaconescu un evocator la nivelul marii ei însemnătăți”.

Și în romanul *Sacrificiul,* ca de altfel în majoritatea romanelor diaconesciene, apare ideea teologico-dogmatică și teologico-morală a „jertfei care zidește”. Ea ne amintește, desigur, de *Legenda meșterului Manole* din locurile unde a copilărit și s-a format sufletește romancierul Mihail Diaconescu. Cu această idee, cititorul ia contact încă din titlul romanului. Jertfele din acest roman sunt multiple și au loc pe mai multe planuri. În primul rând, o mare jertfă este adusă chiar de națiunea română trăitoare în Ardeal în lupta ei pentru Unire. Cei jertfiți sunt din cele mai diverse categorii sociale: țărani, preoți, învățători, meșteșugari, orășeni, militari, oameni politici, comercianți, intelectuali. Țăranii și-au adus jertfa lor ca simpli soldați omorâți în confruntările războiului, de multe ori uciși ca dezertori. Cei din România s-au jertfit pentru eliberarea pământului ocupat de armatele Puterilor Centrale. Mai apoi, țăranii reîntorși acasă au fost uciși de bandele Armatei Roșii maghiare, alături de preoții și învățătorii lor.

Intelectualii își asumă sacrificiul în deplină cunoștință de cauză. Ei sunt convinși că jertfa lor va sta drept temelie pentru mult visata „construcție” a Marii Uniri. Între intelectualii jertfiți pentru înfăptuirea Unirii un loc aparte ocupă dr. Ioan Ciurdariu-Ciordaș și dr. Nicolae Bolcaș.

Ei au o înaltă conștiință a datoriei. Și, pentru că în orice act de conștiință găsim, după cum ne spune teologia, vocea lui Dumnezeu în om, ei sunt neliniștiți și perfecționiști, dedicați unor înalte idealuri sociale, naționale, patriotice și morale. Mai ales morale. În aspirațiile lor metafizice, ei trec de la condiționat la necondiționat și etern. Pentru că datoria morală are caracter necondiționat. Libertatea este înțeleasă de ei ca supunere necondiționată la legea morală și la idealul înalt al eliberării naționale a românilor de sub opresiunea imperială străină. Naționalismul lor este altruist și puternic spiritualizat. Pentru ei, relația vie între credința în valorile spiritului, între rațiune și idealul libertății este tot atât de firească precum aerul pe care îl respiră. Constrângerile exterioare îi pot zdrobi, dar nu-i înfrâng.

Acaparanta problemă a misterului existențial nu lipsește din preocupările lor. De aceea, și ei trec uneori de la stările contemplative la raționamentele metafizice. Sunt fascinați de cauza primă și de evoluția finală a fenomenelor, a faptelor de viață, în general, și a celor istorice și politice, în special. Ei visează la o reorganizare politică și spirituală a României lor multiubite, dar și a lumii întregi. Înalte idealuri irenice, filantropice, în sens creștin, și melioriste, susțin visările lor.

Dr. Nicolae Bolcas îi explică lui Romulus Brad, care alege contemplația în locul acțiunii, că fiecare trebuie să-și urmărească propriul ideal cu dăruire și tenacitate, utilizând toate mijloacele pe care le are la îndemână: intelectul, știința, experiența de viață, relațiile sociale, voința, fapta și dorința. Dar tot el mai spune că pentru realizarea idealului este neapărat nevoie de „putere de sacrificiu”.

Dr. Nicolae Bolcaș este pe deplin conștient de sacrificiul pe care trebuie să-l facă. De aceea el nu pregetă să-și pună toate forțele și abilitățile în serviciul marelui ideal al neamului său: Unirea.

Alături de dr. Ioan Ciurdariu-Ciordaș, el realizează o devotată muncă de apărare în diferite procese ale românilor și o asiduă activitate politică desfășurată la Budapesta, Viena, Praga, precum și la Oradea, Arad, Beiuș.

În timpul războiului, dr. Nicolae Bolcaș, ajuns comandant de companie pe frontul italian, îl înfruntă cu demnitate și curaj, punându-și viața în pericol, pe generalul baron Ioan Boieriu, român din Ardeal, unul dintre cei mai importanți strategi ai armatei imperiale habsburgice.

Cu un maxim de sinceritate și curaj, Bolcaș îi descrie în amănunt generalului ceea ce soldații români aflați în prima linie, unii de la începutul războiului, simțeau la momentul respectiv. Simțămintele acestea nu erau deloc o binecuvântare la adresa conducerii imperiale a armatei și în special cu privire la comandanții maghiari. Si totuși, cu riscul de a fi deferit tribunalului militar, Bolcaș nu ezită să spună adevărul. Bolcaș este un autentic naționalist român și o personalitate morală.

Reîntors de pe front, acceptă imediat o nouă misiune diplomatică și se reîntoarce la Budapesta, într-o capitală aflată în haos, disperare, derută generală și mizerie cruntă.

Nicolae Bolcaș își sacrifică de astă dată iubirea, pe Laura, care îl asteptase mereu, ca o altă Penelopă. Îi asteptase, răvășită de durere și neliniște, revenirea din capitalele Imperiului, iar apoi, plină de speranță și încredere, întoarcerea de pe front. Bucuria ei este însă de scurtă durată, deoarece Nicolae pleacă în scurt timp de lângă ea.

Iată ce spune despre jertfa acestora criticul și istoricul literar Theodor Codreanu, din monografia căruia (*Mihail Diaconescu – Fenomenologia epică a istoriei românești,* Editura AGER-Economistul, București, 2005, cap. „Utopiile politice ca instrumente de dominare și drama sfâșierii lăuntrice”), de o excepțională valoare științifică, am citat și până acum ample pasaje: „Calea de ajungere *acolo*, la izbăvire, este *sacrificiul,* pe care Nicolae Bolcaș, Laura sau Ioan Ciurdariu-Ciordaș și-l asumă în deplină cunoștință de cauză, reînnoind mitul sacrificial al meșterului Manole. Cuplul Nicolae – Laura reface, în chip original, drama tragică a cuplului mitic Manole – Ana. De astă dată, Biserica de zidit este România Mare. Nicolae o sacrifică pe Laura, într-o dragoste niciodată împlinită, din pricina lungilor sale călătorii de emisar al cauzei românești în imperiu.”

Laura va fi ucisă de criminalii din banda lui Werboczy, mărind astfel sacrificiul pe care dr. Nicolae Bolcaș este mereu pregătit să-l facă.

De altfel, în scurt timp, dr. Nicolae Bolcaș împreună cu dr. Ioan Ciurdariu-Ciordaș, vor aduce un sacrificiu suprem pe altarul unirii: propria viață. Asasinarea lor în numele unui imperiu mort, dar mai ales al urii și al unor criminale fantasme antiromânești, ne cutremură.

Moartea lor în Vinerea Patimilor, înainte de Înviere, potențează ideea de sacrificiu, făcând legătura cu jertfa unică și izbăvitoare a Mântuitorului Isus Hristos pe cruce. Teologia dogmatică ortodoxă arată că există o relație de nezdruncinat între jertfă și răscumpărare. Cei doi, înainte de a fi omorâți, suportă o tortură fizică, fiind stâlciți în bătaie de neoamenii lui Werboczy.

Înainte de moarte, ideea de sacrificiu este mai clară ca oricând în mintea lui Nicolae Bolcas. El se gândește la toate ororile lumii în care i-a fost dat să trăiască. El ajunge să-i compătimească pe călăi, să le înțeleagă firea sălbatică și, probabil, să-i ierte.

„Eliberat de ceea ce este durere personală, subiectivă, sacrificiul devine în oameni o trăire continuă a speranței. Un sacrificiu conștient, pe deplin asumat, este o retrăire a tuturor speranțelor lumii. Înțelese, de asemenea, că puterea de a te dărui pentru alții este un dar minunat, o harismă. Prin sacrificiu, închisoarea strâmbă a egoismelor strict personale se sfărâmă. Sufletul poate comunica mai intens ca oricând cu lărgimea infinită a vieții, imprimându-i o nouă ordine, mai bună, mai înaltă, mai conformă cu ceea ce este omenesc în om.”

O înțelegere asemănătoare a sacrificiului o au și alți eroi ai romanelor lui Mihail Diaconescu. Sacrificiul este autentic dacă în urma lui o comunitate renaște din propria cenușă.

De aceea, așa cum s-a spus, Marea Unire evocată epic de Mihail Diaconescu nu este numai o monumentală și sublimă epopee națională, ci și una *sacrificială*.

Lacrima Anei



Alexandru Jebeleanu s-a născut la 7 octombrie 1923, în Șipet, Timiș, și a murit la 28 aprilie 1996, în București). Liceul la Timișoara, Facultatea de Filologie a Universității din Timișoara (1959). A debutat în revista *Universul literar,* în 1941, și în volum în 1945 cu *Oglinzi sonore.* Secretar al Filialei Timișoara a USR de la înființare, 1948, până în 1969. Redactor-șef la *Scrisul bănățean* (din 1964, *Orizont*) din 1949 până în 1971. Din 1972, redactor, apoi director al Editurii Facla, Timișoara.

Dintre volumele publicate: *Oglinzi sonore* (volum colectiv, 1945), *Certitudini* (1958), *Frumuseți simple* (1962), *Nostalgii solare* (1965), *Divagații și simetrii* (1969), *Transparențe* (1972), *Peregrinări terestre* (1975), *Surâsul Meduzei* (1979), *Forma clară a inimii* (1982), *Viziunile lui Narcis* (1985), *Linia azură a lucrurilor* (1986), *Arhitecturi de cristal* (1989), *Magnolii de octombrie* (1994), *Sonete de dragoste* (1996).

Ecou de baladă

...Și sufla un vânt,
Un vânt pe pământ,
Paltini că-ndoia,
Brazi că despoia,
Munții răsturna,
Iară pe Ana
Nici c-o înturna!
Ea mereu venia...
Mănăstirea Argeșului

Dreaptă, curajoasă, spre care bărbat se ducea?
Unde plecase femeia-nălucă? Spre care-mplinire?
Unde-i șerpuiește drumul: spre-o părelnică stea?
Spre tărâmuri de jar? Ce potrivnică, ne'nduplecată iubire!

Nimic n-o întoarce: furtuna sau gândul,
Un clopot smintit, un vultur, o creangă.
Cine-o stârnește, dreaptă, să meargă,
Să-nconjure cu pasul pământul?

Spre care bărbat năzuiește-aburoasa, suava ființă?
Ce țărmuri abrupte, ce ziduri surpate o cheamă?
Și n-o pot opri nici apa, nici vântul, nici târzia căință.

I-s ochii cremene, i-s nările gata de-mbrățișare,
Coapsele joacă. Tăcerea s-anină pe geană,
Prin inimă-i trec șoptiri legendare.

(Din volumul *Divagații și simetrii*, Editura pentru Literatură, București, 1969.)

Inspirație pe malul Argeșului

Mă trag și eu din Meșterul Manole.
Ce azi zidesc, cu plângere, se surpă,
Colosul meu nu poate să-și ajungă
Desăvârșirea-augustelor cupole.

Eu – ucenicul, meșterul, alesul –
Mistria simt cum dibuie incertă,
Ridic, dărâm, cald, zidul din legendă
Și-osârdia mea monumentează versul.

Iubita-mi n-o zidesc la temelie,
Ci visul meu, poemul mi-l înalț
Avid și jubilând în poezie!

Sclipește templul cu-auritul smalț...
Și meșterul, cioplind aripi de lemn,
Pândește-o stea cu cercănatul semn.

(Din volumul *Arhitecturi de cristal*, Editura Facla, Timișoara, 1989.)

Un mod de a simți în limba română



Ion C. ȘTEFAN

Volumul despre care încerc să scriu, cu o oarecare întârziere, se intitulează *Vă las rănile mele* și este semnat de Florian Copcea, un român aflat la hotarul dintre Banat și Serbia. A fost tipărit în anul 2013, la Editura Tibiscus din Uzdin, având pe coperta a IV-a o substanțială consemnare, scrisă de academicianul Mihai Cimpoi, din Chișinău, din care extrag un paragraf:

„Florian Copcea… rămâne poetul lumilor paralele, încântat de valorile reale și virtuale și, în special, de cele ale dragostei, care îi inspiră versuri memorabile. Nu pot să nu remarc capcanele pe care ni le întinde în poemele acestei cărți, dezvoltând pe trunchiul lor liric alte ramuri, alte poeme, care, decriptate, trădează configurația unui poem original."

Este vorba, deci, de o carte de versuri, alcătuită într-o expresivă limbă românească, realizată cu talent și dăruire, tipărită în țara vecină, după ce autorul a obținut Premiul „Petru Cârdu", la Festivalul Internațional de Poezie „Drumuri de spice", ediția a XX-a, 2013, din Republica Serbia. La începutul cărții își mai exprimă părerile admirative scriitori și critici literari precum Valeriu Stancu, Adrian Dinu Rachieru și Constantin Bărboi.

Suficiente motive pentru a încerca o firească admirație în fața unui poet de excepție, cu astfel de cărți de vizită. Mai mult încă: mă impresionează și imaginea lui Isus Hristos pe cruce, de pe prima copertă, sub care titlul *Vă las rănile mele* prinde o semnificație nouă, conducându-mi gândul mult mai departe, spre o simbioză între credință și talent, către un preludiu între jertfa religioasă și cea umană, simțire a unor poeți care trăiesc în jurul graniței comune, considerându-și uneori soarta ca o abatere greu acceptată de la forma firească a existenței.

Nu știu dacă la toate acestea s-a gândit, în elaborarea cărții sale, domnul Florian Copcea, dar îl felicit pentru faptul că mie mi-a sugerat impresiile respective, pe care vi le-am împărtășit, ca o reflectare a unei opere realizate asupra sufletului unui cititor pasionat de frumos și încântat de-o astfel de reușită.

Pe domnul Florian Copcea l-am cunoscut la câteva manifestări culturale de la Curtea de Argeș, îndeosebi la reuniunea „Podului de Reviste" – o reușită manifestare desfășurată cu participarea academicianului Nicolae Dabija, de la Chișinău, și cu participarea a încă peste o duzină de reviste, din țară și din vecinătate, unind astfel români de pretutindeni, care răspund la multe dintre dorințele noastre, încercând să facem o comuniune a tuturor intelectualilor de spirit, ca într-o nouă „Dacie literară", urmând exemplul înțelept, de la 1840, al lui Mihail Kogălniceanu, pentru o cooperare spirituală temeinică.

Schimbul de reviste și cărți constituie unul dintre mijloacele necesare unei bune colaborări.

Astfel, am avut prilejul să-i cunosc acest reușit volum și domnului Florian Copcea: „Cât de firesc este să ai ceva de spus când oase de/ îngeri îmi devin cuvintele înstrăinate de lumina/ pe care muritorii o folosesc pentru acoperirea/ prea-ascunsului gol cosmic" (*Inima noastră pentru tristețe este făcută*).



Așa se exprimă poetul, încercând să găsească și răspunsuri întrebărilor mele de mai înainte. Cuvintele sale lirice devin păsări care zboară pe aripile timpului, dincolo de granițe și naționalități, reunindu-ne artistic, pentru totdeauna: „Desigur, timpul slujește doar ochilor și mâinilor/ tale, gura nicicând în odihnă nu va tăcea,/ visătorule, și odată cu venirea culesului va/ lua forma păsărilor strigate și reale" (*Dintr-o margine solzoasă de metaforă, poetul*).

Înaltele sentimente ale unui artist, aflat la hotarele dintre două țări prietene, răsună solemn și metaforic: „Nu-s vrednic, azi, să îngraș pământul cu o bucurie/ a ochiului care duce lipsa unui plâns hrănit cu/ nesomn, ocrotindu-ți casa, zeiță, trecătorul meu trup/ domnește peste lume și neamuri, stăpânindu-le" (*Trecătorul meu trup domnește peste lume*).

Câteva întrebări însă mai rămân, fiindcă viața nu poate fi trăită invers, la parametrii pe care i-am fi dorit: „Cum ai putea să întorci viața în sens invers/ așa cum ai face dacă cineva ți-ar cere cu/ degetul de aur să rotești înapoi limbile/ ceasornicului fără trecut, etern?" (*Poezia vindecă doar plânsetul poetului*).

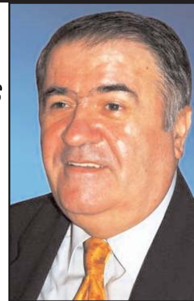
Și atunci, gândurile lui se îndreaptă, ca o rugăciune lirică, rostită cu simțurile inimii și crezul sufletului, către Dumnezeu. „Am spus: îl simt și-l văd pe Dumnezeu în orice/ lucru și ființă, iar dacă voi mai credeți rostirea/ doar o simplă ficțiune, înseamnă că nu mai existați.// Nu știu: am avea pace dacă moartea ar fi alungată/ din trup, silită să învârtească înapoi roata timpului?" (*Am avea pace dacă moartea ar fi alungată*).

Timpul visării pare nesfârșit, deși căutările noastre sunt limitate: „Dar cum e să cauți timpul pe care nu l-ai isprăvit de/ trăit, încă visul de a trece peste tot ce mai rău în lume/ ți s-a prezis?" (*Cum să cauți timpul pe care nu l-ai isprăvit*).

Statornică rămâne speranța în triumful artei, pe care autorul ne-o transmite ca pe-un crez poetic: „Voi care veți voi să credeți că niciodată n-am existat:/ mergeți în direcția istoriei și spuneți cum trebuie să ne/ păzim de furia lui Odiseu cel întrupat în cuvânt, cum/ trebuie în pietrele răutății să închidem un arbore/ alb, despuiat de fulger// Și va trebui să clădiți ceasuri din aripile păsărilor,/ uite-așa lăsați slovele acestea amestecate cu moarte/ precum varul cu nisipul să vă bucure cu spornice tăceri/ auzul!" (*Cuvintele mele erau pătate de sânge*).

Acesta este mesajul de frățietate al poetului filosof, profesor la facultatea de suflete nobile, predând simțământul unitar al românilor, care participă cu talentul și cultura lor pe acest Pod de Reviste al unității și statorniciei românilor de pretutindeni, străjuit de făcliile sufletelor noastre, reunite prin dor de neam și credință în Dumnezeu.

Domn, Domn să-nălțăm!



Mihai SPORIȘ

Domnește-mă, Doamne! este ruga unui domneștean, domnitor peste ale oamenilor și cele ale Lui Dumnezeu-Cuvântul, după cum ne spune Ioan, evanghelistul. Dumnezeu se pogoară în noi și, fii ai Lui fiind, purtăm în numele primit domnescul. George Baciu a adunat picurul condensat în cerul frunții sale și l-a închegat cu rațiunea – recele său gândit, în faptul așezării celor mișcătoare, ușoare și grele! – l-a pus în forme de poeme pe răbojul încrustat pentru măsură și memorie. Din celarul, amirosind a cetină și cer, am primit, fără ca autorul să fi premeditat întâlnirea cu mine, cititorul (fără să bănuiască posibila contaminare cu picurușul său!), teșcoava rotundă cu acatiste și rugăciune pentru domnirea noastră peste cele ale Tatălui nostru, și noi, cititorii contaminați, asumându-ne ruga.

Din poemul care dă titlul cărții – apărută la Editura Tiparg, Pitești, 2014 – se desprinde cerința supremă a libertății: „...lasă-mă singur în boaba de rouă,/ alături de fată și floarea de măr!" Parcă văd jumătățile sărutului brâncușian, androgin, pe sub pomii înfloriți, gata să-și asume păcatul, pentru „un alt adevăr". Sugestia sărutului apare și în formula „...cu tinele-n mine, pe mine mă (să) schimb..." (*Mă umple fiorul*). Dezintegrarea întregului este țipăt, durere, ca o nocivă reacție de fisiune nucleară, în care *alfabetul cărnii* se destramă cu memoria întregului în fărâme, cum ar susține holistica. Imperativ în cerere este în ruga „Fă-mă Doamne!" Omul se simte domnit numai în libertatea sa absolută, care poate fi și cuvântul slobozit: *psalm de hoinar pe care să-l cânte copiii din flori*. Cutezând poemele sale, *cu picur* de gând, George Baciu se arată în locul hărăzit să-i fie grădină cu flori, la Domnești, moștenind fără voie pe... baciul, o investiție de încredere confirmată deplin. Autorul geometrizează cu triunghiuri dreptunghice (*O parte din mine!*). Trece cu... pastelul prin anotimpuri. Cântă iubirea, uneori, strigându-și mut tăcerile. Își amintește de *coasta dudului* și, din *poartă* (urdiniș între planurile-tărâmuri!), definește sentimentul matern: „...pântecul, singurul pământ pe care-aș vrea să-l curg în lacrimă", ori dorul de tată, într-o coloană nesfârșită, urcând neamul spre cer: „...tata, cu umbra bunicului de mână, urca dealul..." Cortină între lumi își pune pleoapa, peste un ochi cu lăuntru și afară, cu noapte și zi, cu anotimpuri și lacrimi în toate stările de agregare a sentimentelor de cristal, ori fluide ca vremea cu valuri și culori (*Ai venit; În ochiul meu*). *Ana* îi este izvor sufletului pârâiaș, confirmând că înzidirea viului în cele de trebuință va dăinui rostul și rostirea.

Gânduri picurate sunt 45 de... *povești pitice.* Sub provocarea îndemnului cartezian, *cogito ergo sum*, George Baciu gândește și se mărturisește. Ne propune definiții, uneori, cu certitudinea celor constatate, devine sentențios. Formele au determinismul spațio-temporal al stărilor. Locul... locului este așezat cu prepoziții într-un timp personal al trăirii. Epicul, evident, are înstrunarea lirei acolo unde metafora scurtează benefic mesajul în conjuncția autorului cu... muza disponibilă.

Se observă – cum altfel la un intelectual autentic?! – iubirea pentru poezia bună, a clasicilor, atunci când constați că muza poate fi disponibilă tuturor poeților. Remarc aici doar pe Lucian Blaga (ca un omagiu adus, la cei 120 de ani de la nastere, în acest an, 2015!) care își are în aceeași Ana o personificare a muzei și ne va fi dat... *Izvorul nopții.* George Baciu spune, la ceasul muzei sale, în povestea nr. 18: „Ce frumoasă ești iubito/ semeni cu pământul/ pitit în buzele pârâului/ ce cade trist din ochii Anei". În stare de grație, poetul-cugetător vibrează și ne propune acordul rezonanței. În multe momente am fost prins, fără scăpare, de glasul sirenelor și nu m-am putut desprinde ușor din învăluirea lor inefabilă. Scăpat din îmbrățișare, m-am dus cu gândul la cel ce mi-a dăruit frumoasa carte cu coperte de cer azurit, fără nori. Îl cunoșteam târcolit de Clio, apoi moșnean al Munteniei, cu domitorii Basarabi emblematici și, mai ales, un cetățean responsabil al baștinii sale domneștene și mi se părea caducă ruga sa către Domnul... Citindu-i poemele, am înțeles că domnirea adevărată este atunci când te simți împlinit prin slujirea frumosului în folosul aproapelui, pentru că domn nu ești pentru tine, ci pentru cei peste care te reverși de deasupra, cu încuviințarea Celui de Sus. Primind darul domneșteanului, aproapele nostru întru multe iubiri, m-am simțit la rându-mi domnit de respectul său și pentru acest fapt... Domnului, Domnului îi mulțumim că i-a dat duhul creației.



Cărţi şi autori



Un mare arhitect: Ion D. Berindey

Marie-Jeanne VASILOIU

Iubesc Bucureştiul. Aici m-am născut şi am crescut. Aici trăiesc, în acest oraş, pe cât de hulit, pe atât de adorat, ale cărui cartiere le-am bătut cu piciorul în cruciş şi-n curmeziş, din Văcăreşti până în Herăstrău şi din Obor până în Cotroceni.

În copilărie, adesea plictisită să parcurg zilnic lunga stradă a Icoanei până la Şcoala Centrală – pe vremea aceea, Liceul de Fete nr. 10 şi apoi Liceul „Zoia Kosmodemianskaia" – unde învăţam, o coteam ba pe Aurel Vlaicu, ba pe Drobeta, ba pe Dumbrava Roşie, dar preferatul meu, cu adevărat, era Bulevardul Dacia. Motivul? Clădirile lui majestuoase îmi încântau ochii încă neştiutori în ale arhitecturii. Unde mai pui că, de aici, puteam intra în Parcul Ioanid! Câte plimbări în fapt de seară, câte rătăciri fără ţintă, pe sub ramurile teilor înfloriţi, însoţită de câte o nocturnă de Chopin, care ajungea până la mine, prin ferestre deschise, unde fluturau perdele diafane! De multe ori, atrasă ca o gâză de lumina discretă din case, mă opream câteva clipe, ascultam şi priveam, fermecată de toată frumuseţea din jur.

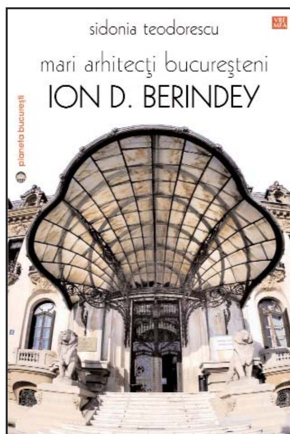
Pe atunci, Bulevardul Dacia începea din Calea Dorobanţi şi se termina la intersecţia străzilor Icoanei, Alecu Russo şi Gemeni, acolo unde, la cotitură, tramvaiul 16 încetinea din cauza curbei prea strânse şi unde coboram din mers, asemenea eroinei din *Accidentul* lui Mihail Sebastian (dar, slavă Domnului, fără să mă accidentez!).

Crescând, privirile mi-au devenit mai pătrunzătoare, am început să-mi dau seama de eleganţa clădirilor, să le apreciez armonia liniilor şi a volumelor, să le admir ornamentele, să recunosc stilurile arhitecturale, care, însumate, îi confereau cartierului meu o atmosferă aparte.

Am făcut această introducere sub impresia lăsată de volumul arhitectei Sidonia Teodorescu *Mari arhitecţi bucureşteni: Ion D. Berindey,* apărut la Editura Vremea, în colecţia Planeta Bucureşti (Bucureşti, 2014).

Dincolo de excepţionala sa valoare ştiinţifică şi istorică, volumul este un minunat produs al artei grafice (artă în cel mai pur sens al cuvântului!), pe care oricine poate fi mândru să-l aibă în bibliotecă.

Rod al unor îndelungaţi ani de cercetare prin biblioteci, muzee, arhive de stat şi colecţii particulare, *Volumul de faţă a fost alcătuit, cu o deosebită dăruire, de un om de aceeaşi profesie cu cel căruia i se schiţează viaţa şi activitatea. Arhitecta Sidonia Teodorescu a reconstituit o „viaţă de om", cu minuţie şi mai ales cu o adevărată pasiune. Un mare arhitect român a fost rechemat la viaţă, după aproape un veac de la dispariţia sa, care s-a produs subit, când el era încă în plină putere creatoare şi când se afla aproape de încheierea realizării unuia din marile proiecte ale vieţii sale: Palatul Administrativ, astăzi Palatul Culturii, ridicat pe locul vechii curţi domneşti a Moldovei.*



Ion D. Berindey, al cărui tată a fost la rândul său tot arhitect şi om de cultură, a îmbinat în personalitatea sa trăsături diferite. A fost un constructor în înţelesul cel mai bun al termenului, un specialist în arhitectură format cu specialiştii Franţei din



penultimul deceniu al secolului al XIX-lea, precis şi învăţat, dar a fost totodată un artist, talentat şi în acelaşi timp pasionat de ceea ce realiza. Nu pot să-mi stăpânesc mândria de nepot, nu numai în faţa realizărilor sale, care şi astăzi au reuşit să stea mărturie a înzestrării, ci şi a dăruirii pe care a arătat-o faţă de obiectul muncii sale, până la cele mai mici detalii. (*op. cit., Cuvânt înainte* de acad. Dan Berindei, preşedinte de Onoare al Secţiei de Istorie şi Arheologie a Academiei Române).

În decursul prodigioasei sale cariere, Ion D. Berindey – care spunea că „dacă muzica este arhitectura sunetelor, arhitectura este muzica spaţiului" – a proiectat numeroase reşedinţe pentru familiile de vază din societatea românească (multe dintre ele în cartierul meu, pe străzile amintite în paragraful introductiv), rămase ca nişte adevărate puncte de reper în Bucureşti, dar şi în Craiova, Constanţa, Floreşti (jud. Prahova), Padea (jud. Dolj) etc., fiind binecunoscute sau recent descoperite în urma cercetării efectuate de arh. Sidonia Teodorescu (dintre cele din urmă, reşedinţele bucureştene Nicolae Titulescu, Gh. Stoicescu, Eliza Zănescu, Sever Pleniceanu, Alexandru Zamfirescu, casele Daniel Patrulius şi Dumitru T. Apostol – azi, sediul Bibliotecii Metropolitane Bucureşti, filiala „Ion Creangă"). Alături de acestea, putem enumera impozante edificii publice: în Iaşi, Palatul Justiţiei, Administrativ şi al Poştei (actualul Palat al Culturii), iar în Bucureşti Palatul Sindicatului Ziariştilor (azi, Teatrul Foarte Mic), Leagănul Sfânta Ecaterina (azi, Centrul de Prevenire şi Consiliere Antidrog al sectorului 1), Azilul Regina Elisabeta (azi, sediu al Institutului de Gerontologie şi Geriatrie „Ana Aslan"), Corpul Avocaţilor (anexă a Palatului de Justiţie), Hipodromul de la Băneasa (demolat în 1956, pentru a lăsa loc Casei Scânteii).

Este demn de semnalat faptul că numeroase foste reşedinţe particulare au devenit sediile unor ambasade sau chiar muzee (Palatul Cantacuzino, azi, Muzeul Enescu). Acest amănunt spune totul despre eleganţa şi frumuseţea interioarelor, precum şi despre monumentalitatea clădirilor.

O menţiune aparte pentru Biserica din Miroşi, judeţul Argeş. Ctitorie boierească, având hramurile „Sf. Nicolae", „Sf. Constantin şi Elena" şi „Sfinţii Apostoli Petru şi Pavel", aceasta a fost ridicată, în 1908, de Elena Macca (născută Bălăceanu), verisoară cu mama arhitectului, Ana (născută Slătineanu).

„La intrare, biserica are două rânduri de uşi duble, unele spre exterior din fier forjat, încadrate într-un portal din piatră, unde arhitectul a folosit arcul trilobat specific arhitecturii naţionale, iar cele dinspre interior, masive, din lemn de stejar bogat decorat. De altfel, fierul forjat, folosit la porţi, balustrade, copertine, sere, împrejmuiri, reprezintă o marcă a arhitecturii concepute de Ion D. Berindey, vădind influenţa curentului Art Nouveau în creaţia sa." (*op. cit.*, p. 162).

Monografia închinată arhitectului Ion D. Berindey este realizată cu acribie, cu respect şi dragoste pentru creaţia şi viaţa acestui valoros înaintaş: *O viaţă de om, aşa cum a fost, şi mai ales opera pe care a putut s-o înfăptuiască cel în cauză ne-au fost prezentate cu o seriozitate, o competenţă şi un neabătut ataşament care merită evidenţiere şi elogii, ca şi întreaga lucrare de „reconstituire".* (*op. cit., Cuvânt înainte* de acad. Dan Berindei)

Lucrarea, de o mare complexitate, îl înfăţişează pe Ion D. Berindey în contextul social al vremii sale, aducând alături de el, în prim-plan, personalităţi pe care acesta le-a cunoscut şi evenimentele de seamă la care a participat.

Cu privire la realizarea grafică a volumului, orice laudă i-am aduce ar fi palidă. Rar se poate vedea o carte atât de bogată în fotografii de epocă şi actuale, în documente, planuri şi desene (prezentate în facsimil). Practic, acestea nu lipsesc din nicio pagină.

Azi, trecând iar pe străzile copilăriei, privesc cu ochi noi minunatele construcţii – declarate, de acum, monumente istorice sau arhitectonice –, mă opresc în faţa lor şi citesc tăbliţele care le spun, în câteva scurte rânduri, povestea. Azi ştiu cui să-i trimit, peste timp, mulţumiri pentru binecuvântata moştenire pe care ne-a lăsat-o.

Dar nu pot să nu mă gândesc, totodată, cu nespusă tristeţe, la atâtea alte clădiri de patrimoniu lăsate de izbelişte, în care vremea şi-a înfipt colţii, despuindu-le de podoabe sau doborându-le cu totul.

Cum este posibil să fim atât de nerecunoscători, atât de nepăsători faţă de strădania, faţă de generozitatea generaţiilor anterioare, care au muncit cu entuziasm şi dăruire la o operă pe care şi-au dorit-o nepieritoare?

Ce ar trebui să se întâmple ca să ne deşteptăm şi să oprim distrugerea unui patrimoniu atât de bogat şi nobil?

Poate că tocmai volumul de faţă să constituie un răspuns! Pentru că este *o lucrare strict necesară în aceste zile de atac masiv asupra patrimoniului monumental al oraşului* [oricare ar fi acesta, n.n.], *ameninţat cu pierderea documentelor sale construite, ferestre către viaţa antecesorilor noştri, mereu deschise, unice în autenticitatea lor. Cu pierderea rădăcinilor care îl susţin în speranţele sale de dezvoltare viitoare.*

O carte de citit, de recitit şi de ţinut minte.

(Ed. Vremea)

Desen de Nicolae (Cucu) Ureche





Dorin N. Uritescu sau... metronomul spiritului creator



Dan LUPESCU

Eugen Simion, Ion Dodu Bălan, Gh. Bulgăr, Cristian Livescu, Valeria Guţu-Romalo, Grigore Brâncuş, Mioara Avram, Florica Dumitrescu, Rodica Zafiu, George Pruteanu, N. Mihăescu sunt doar o parte dintre personalităţile de prim-plan ale literaturii şi limbii române care au scris despre zecile de volume publicate, în ritm frenetic, de metronom, de Dorin N. Uritescu, licenţiat în litere (1970) şi istorie-filosofie (1978), doctor în filologie al Universităţii din Bucureşti (1981).

Aşchie de pandur (născut nu în Oltenia lui Tudor Vladimirescu, ci în inima Transilvaniei, în Vinerea-Cugir, judeţul Alba) şi os domnesc (din stirpea Crăişorului Munţilor Apuseni: Avram Iancu), Dorin N. Uritescu, pedagog înnăscut şi cercetător tenace, se vădeşte, în zecile de cărţi publicate, un spirit creator în ale cărui linii de forţă descifrăm cu uşurinţă inteligenţa, temeritatea şi dorinţa de a învăţa permanent, de a-şi extinde, pas cu pas, arealul aspiraţiilor sale ştiinţifice, de a descoperi şi comenta faţete noi ale subiectelor abordate, studiate şi analizate cu fineţe şi aplomb.

Metodic, foarte conştiincios şi eficient în toate demersurile sale, el a debutat acum aproape trei decenii cu un volum frapant prin multitudinea elementelor inedite, girat de Editura Stiinţifică şi Enciclopedică: *Aspecte ortografice controversate* (1986), în care, afirmă apreciativ specialiştii, a fundamentat ştiinţific reconsiderarea omofoniilor în ortografia limbii române, a introdus concepte noi, din perspectivă ortografică (precum *contradicţia în adaos, pedantismul, analogia improprie*…).

Cele două volume publicate în 1992, *Cuvinte cu dificultate de scriere în limba română,* îl atestă ca prim cercetător într-un domeniu extrem de sensibil, jalonat de *teme noi,* inventate chiar de el, ca *importanţa epistemologică a ortografiei şi valoarea ei stilistică.* În 1993, Dorin N. Uritescu îşi şochează elevii, studenţii şi colegii-profesori de română printr-o altă apariţie editorială, dinamică, energizantă, scânteietoare: *De la chioşcari la vesternizare. Mic dicţionar de termeni actuali,* care îl consacră, dincolo de orice îndoială, ca analist riguros al *inovaţiilor lexicale,* mulat pe un spirit ludic, care intră atât de profund în consonanţă cu subiectul investigat încât cititorul se înscrie, fără să-şi dea seama, într-un joc interactiv captivant. Volumul *Noutăţi în ortografie* (1995) îi aduce recunoaşterea de prim teoretician al unor figuri de stil precum *arhaismul ortografic* şi *echivocul ortografic.* Autor de monografii privind pleonasmul, contradicţia în adaos, degradarea unităţilor frazeologice, promotor al limbii române corecte, cu ferme contribuţii la extirparea greşelilor de exprimare (2001, 2002), Dorin N. Uritescu a publicat cinci *dicţionare: …explicativ de pleonasme efective* (2006), *…de contradicţii în adaos efective* (2006), *…explicativ de folosire improprie a termenilor* (2008), *…de cuvinte şi sensuri noi* (2009), *…explicativ de forme şi sensuri greşite ale unor expresii şi locuţiuni consacrate* (2009) – veritabile studii de referinţă.

Văzând lumina acestei lumi într-o zodie aflată sub semnul inventivităţii şi fanteziei bine temperate, Vărsătorul, altoite pe capacitatea de analiză şi sinteză, Dorin N. Uritescu nu s-a lăsat mai prejos nici în domeniul istoriei literare, criticii şi teoriei literare, arie în care, din 2009 până în prezent, a publicat şase volume incitante. Acestora li se adaugă trei culegeri de versuri originale: *Pe Rio Costa* (*Balade erotice*), *Cântece de logodnă, Rugi şi porunci.*

În prefaţa volumului *Portretul la criticii literari români* (Ed. RawexComs, 2015), Eugen Simion afirmă că acest studiu „este o bună lucrare de analiză literară cu clasificări dintre cele mai curajoase, inedite, ale speciei portret, din perspectiva extinderii sensului conceptului numit". După ce face o incursiune captivantă, dar deosebit de succintă, de la vechea critică impresionistă („decisă să dovedească faptul că, printre muzele care inspiră artele, se află şi o muză a criticii literare: a zecea muză"), care a dat o mare strălucire artei portretului – până la noua critică postbelică (aceasta l-a eliminat, multe decenii portretul rămânând ostracizat), Eugen Simion exemplifică la modul foarte convingător prin Nicolae Iorga – un rafinat portretist („aşa cum se arată în carte", punctează ex-presedintele Academiei Române) şi Eugen Lovinescu: indiscutabil, maestrul portretului critic la noi („*Figurinele* sale sunt unice capodopere ale genului" – portrete *in aqua forte,* care au provocat reacţii disproporţionate în viaţa noastră literară, din partea lui Camil Petrescu şi a lui George Călinescu, care afirmă că „portretul este fiul maliţiei", îi face un portret memorabil lui Mateiu Caragiale, iar despre Ion Creangă lansează imaginea „bivolul de geniu", care scrie în bojdeuca sa îmbrăcat într-o cămaşă lungă şi largă, scăldat în sudori…, imagine devenită „bun de manual şcolar").

Eugen Simion reliefează că, în genere, criticul român este „un bun portretist, iar acest fapt se vede şi în studiul d-lui Dorin N. Uritescu", pentru a sublinia, apoi, foarte clar: „…Această tradiţie nu s-a pierdut şi, după valul structuralist şi semiotic, criticul român redescoperă plăcerea de a fantaza în jurul unei personalităţi. (…) Şcoala formalistă n-a eliminat integral portretul critic, dovadă studiul *Barthes despre Michelet…* şi chiar autoportretul structuralist din *Roland Barthes despre Roland Barthes.*"



Ajuns la a doua ediţie, volumul (cu titlu, parcă, prea ostentativ specios şi, paradoxal!, şcolăresc) *Pentru o lectură adevărată şi o percepere corectă a temei* este decodificat de Dora Lazăr (în revista *Pro Saeculum,* nr. 97-98/ sept. 2014) în următorii termeni: „Absolut neaşteptată este interpretarea poeziei *Plumb.* (…) Pornind de la sensul cuvântului care desemnează *creionul, cuiul de plumb cu care se scrie pe tăbliţe de ardezie,* în şcolile noastre până târziu, Dorin Uritescu combate ideea că tema poeziei ar fi *moartea,* şi oferă interpretarea conform căreia tema o reprezintă *imposibilitatea comunicării* (…), consumată ca o criză nevrotică a autorului, determinată de întârzierea COMUNICĂRII acestuia cu publicul, prin creaţia sa" (n.n., întârzierea tipăririi volumului de poeme ale lui George Bacovia, deja cules, cu litere de plumb, tipar înalt, conform tehnologiei de imprimare anterioare apariţiei tehnicii offset!).

Romanul *Răscoala,* una dintre cele trei capodopere ale lui Liviu Rebreanu, este abordat de Dorin N. Uritescu dintr-o perspectivă absolut nouă, în temeiul unei documentări extrem de atente şi al unor conexiuni relevante. Hermeneutul literar Dorin N. Uritescu susţine – cu probe irefragabile – că adevărata temă a romanului *Răscoala* nu vizează orizontul social (starea jalnică a ţăranilor), ci pe cel naţional: „atentat la securitatea naţională a ţării, iniţiat de o putere străină". Mesajul operei „este de natură justiţiară: RĂSCOALA din raţiuni colective (naţionale) este un mijloc justificat moral şi juridic". „Călăreţii pe cai albi" care străbăteau satele, cu misiuni provocatoare, agitatorice, nu reprezintă „ficţiuni literare, cu scop estetic", ci „transfigurări artistice ale unei realităţi indubitabile, imixtiunea prin agenţi profesionişti ai puterilor străine". Acum, după 1989, când s-au deschis arhivele, ştim că răzmeriţele din 1907 – provocate de agenţi ai ohranei ţariste – nu s-au potolit decât în urma scrisorii oficiale trimise de Regele Carol I al României Împăratului de la Viena.

Autoare a studiului fundamental *Istoria stilisticii româneşti* (Ed. Ştiinţifică, 1988), prof. univ. Ileana Oancea se exprimă astfel despre volumul *Noutăţi stilistice* (2015): „…Subliniez *originalitatea pregnantă* a unora dintre studiile oferite, ceea ce justifică titlul, o veritabilă emblemă unificatoare: *Noutăţi stilistice.* (…) O altă secţiune, la fel de interesantă, din nou cu elemente de noutate stilistică, este cea privind *antonomaza, creaţie lexico-stilistică şi stilistică,* anterior autorul realizând *unica monografie a antonomazei* în limba română. Profesorul Dorin Uritescu ştie să descifreze acele semne care dau savoare unei exprimări ce poartă pecetea dinamismului spiritului contemporan, confruntat cu o lume în mişcare, derutantă şi adesea contradictorie, reflectată în presă în special, sectorul cel mai supus unui anumit tip de creativitate lingvistică."

Volumul cel mai proaspăt – sprinten ca un rustem oltenesc – editat de Dorin N. Uritescu are un titlu „deprimant" prin obsesia (ştiinţifică!) de a oferi, încă de pe prima copertă, toate elementele vizate: *Structura variată, natura expresivă şi valoarea artistică a PAMFLETULUI* (Bucureşti, Ed. RawexComs, 2015).

La capătul lecturii, ni s-a consolidat convingerea că Dorin N. Uritescu continuă să se manifeste – inspirat – ca un copil teribil printre spirite academice. El este, în străfundurile personalităţii sale, un om al baricadelor Limbii şi Literaturii Române, aşa cum a fost, în Decembrie 1989, alături de Dan Iosif şi Dumitru Mazilu, un răspopit Gavroche al Baricadei de la Intercontinental Bucureşti. Copiii baricadelor, chemaţi, trimişi ori veniţi din proprie iniţiativă, sunt, se ştie, uşor de manipulat, chiar de propriile lor aspiraţii, ţinte, vedenii, voci – dinlăuntru –, dar şi de profesioniştii acestui domeniu de maximă subtilitate, în care (pentru a oferi un singur exemplu) mesajele subliminale, induse de meseriaşi, ocupă, încă din antichitate, rolul de prim-balerină hipnotizantă.

Lăudabile întrutotul, dăruirea, eforturile şi harurile creatoare ale domnului profesor Dorin N. Uritescu ne pun în faţa mai multor evidenţe:

1. Obsedat de modelele fascinante (strivitoare?) ale erudiţilor şi enciclopediştilor români de talie europeană şi mondială, precum Dimitrie Cantemir, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Nicolae Iorga, Mircea Eliade, el răstoarnă datele ecuaţiei, pare să renunţe la viziunea din perspectiva timpului şi la aceea de ansamblu, pentru a se concentra (cu minuţiozitate şi răbdare de neurochirurg) asupra analizelor infinitezimale, de fineţea celestă a celor din domeniul cuantic.

2. Abilităţile sale sunt atât de bine cultivate şi strunite încât preferă să renunţe la panoramarea „codrilor" seculari, în favoarea copacilor, pe care, însă, îi „sare" instantaneu, cantonându-si bucuria analizei la nivelul ramurilor, al frunzelor, al efectelor teribile ale luminii (solare şi spirituale) pe nervurile acestora, pentru a coborî, a se adânci apoi, îndelung, asupra disecţiei în profunzime a ţesuturilor, a decantării şi degustării clorofilei şi a realizării ecografiei fiecărei celule vii, fiecărei molecule.

3. Om de carte şi profesor de certă vocaţie pedagogică, autor a zeci de volume, care însumează mii de pagini, Dorin N. Uritescu stăpâneşte resorturile ştiinţei şi artei de a nu cădea în „atomizarea" studiilor sale (deloc clorotice, dimpotrivă!), în care acribia documentării, arguţia argumentaţiei, sagacitatea conexiunilor şi judecăţilor de valoare inedite sunt peremptorii şi salutare.

4. Dorin N. Uritescu are inspiraţia divină a iconarilor adevăraţi, care ştiu că postirea, ascultarea şi rugăciunea continuă se cuvine a fi conjugate permanent cu linia sigură a desenului, cu expresivitatea chipului şi a privirii, cu armonia, echilibrul şi vibraţia cromatică sau cu transparenţa aureolei din foiţă de aur de 24 de carate, cu lumina Mântuitorului Isus, a Fecioarei Maria, a sfinţilor…, dar şi cu tainicul zvâcnet viu al veşmintelor de purpură ori de un albastru cosmic – fără a uita ansamblul, integrarea perfectă în Ansamblu, Armonia Întregului…

→



Cărți și autori



Poetica unui romantic modernist: Ioan Baba

Florian COPCEA

În peisajul literar românesc din Republica Serbia, Ioan Baba face o notă aparte. Definind poezia drept renaștere, el s-a impus, eliberat de complexele unor modele clasiciza(n)te, ca un „vehicul" care imprimă o accelerare a discursului poetic, orientat spre principiile și valorile (in)sondabile ale unei noi paradigme. Îndepărtarea de poetica nonmodernistă a însemnat pentru Ioan Baba conectarea la literatura occidentală caracterizată printr-o pluralitate de metafizici relativizante, în măsură, totuși, să deconstruiască fluctuant-ludicele tradiții ale instrumentelor de comunicare artistică a eului și a lumii. Chiar dacă „detradiționalizarea", în sensul enunțat de Gilles Lipotvesky și Sebastien Charles în *Les temps hypermodernes*, a pierdut din „vechea lor intensitate instituantă", ea a operat la Ioan Baba o „hibridare" a codurilor poetice și a nodulilor de tensiune capabili să dezvolte capacitatea limbajului de a-și „conserva" sensul. Glisarea între tradițiile contextuale eliberatorii și realitățile antientropice demonstrează impardonabila credință a lui Ioan Baba, indiferent de riscurile ce decurg din evadarea dintr-un evident dirijism caduc, că a scrie poezie înseamnă a privi dincolo de „marginea" fracturistă a ființei concrete dominată de paradoxuri formale.

În *Adevăruri bandajate* (Ed. Libertatea, Panciova, 2013) Ioan Baba recontextualizează direcția literaturii române din spațiul unei culturi în care modernismul poetic, să zicem, până aici, de sorginte bizantină, tributar unui imagism consacrat de Radu Flora și Vasko Popa, a produs o desfigurare a „jocurilor de limbaj", cum spune pe tonul caracteristic, neodogmatic, Wittgenstein. Dezvoltând o idee mai veche a cărturarului Mihai Cimpoi, modernismul presupune/impune o poezie de limbaj, „travaliu" care ilustrează în cel mai firesc mod despicarea în patru a lucrurilor care în „tăcerea universului miroseau a floare". Motivul florii la Ioan Baba îți dă sentimentul golului, îți accentuează tristețea mai ales atunci când „Liniștea timpului a fost spartă/ De o intemperie/ Cu o mulțime de urlete distonante/ Câinii lătrau la zidurile vărgate/ Începea un drum mai ghimpos/ Și m-am trezit de frica iadului" (*De frica iadului*).

Temperament liric, de explozie, Ioan Baba este un recuperator de mituri despre care nu poți emite judecăți decât raportându-te deopotrivă la real, la imaginar și la metafizic. El nu neagă utopia trecutului care, crede, asemenea lui William Faulkner, „past is never dead" și că ne „trebuie timp/ să zburăm peste abis" (*În abis*), ci cultură, în comuniune cu absolutul, cu misterul adică: „O iarnă de cuvinte fierbinți/ A fost aprinsă dinadins/ E greu să navighezi/ împotriva curentului// Dar cum nimic nu e gratuit/ Intri impunător în salonul bărbierului/ Care rade mustața/ Celui ce atârnă pe zidul opus/ Plătești această banală realitate vânătorească/ Cu bani grei/ Și ieși din oglindă" (*Ieșirea din oglindă*).

Pentru a reconstrui canonul estetic, prea repede abandonat, căruia i-a supraviețuit „fără risipă de cuvinte" (Flaubert), Ioan Baba s-a dedat la experimentarea „unei poezii cu teză" (secondându-l în această direcție pe Ioan Flora), pentru a încărca de sens, prin mularea „fiorului galvanic" al existenței umane, întrucât – nota pe undeva Ezra Pound, modernismul literar „este în mod fundamental construit pe o tradiție dată, pe care o altoiește, pentru a o reînnoi". Spre edificare, iată această meditație ușor suprapusă de alte „voci" etnice a cărei cheie ne deschide ochii asupra sindromului esopic al alienării de sine: „Poetul își călește cuvintele ca fierarul/ Ce-i potcovește numai/ Pe cei care nu se potcovesc singuri// Întrebarea bizară este/ Dacă poet-potcovarul/ Se potcovește pe sine sau nu// Dacă se potcovește/ Deduc că nu face parte/ Din herghelia celor care nu se potcovesc// De vreme ce nu se potcovește/ Atunci face parte/ Din mulțimea/ Celor care nu se potcovesc singuri// Atunci ce mai sunt eu/ Călindu-mi singur poemele/ Între sens și non-sens// Ciudată enunțare/ Și când spun una/ Și când spun alta/ Eu mint și nu mint deloc/ Așa este// Și-atunci la ce aș mai sta/ Degeaba la coadă/ La potcovit" (*Așa este viceversa*).

Ioan Baba se detașează de plutonul generației sale tocmai datorită faptului că are conștiința fondului arhetipal și atribuie actului poetic valențe christice care îi permit să „citească sosirea și-nălțarea": „În jocul cosmic un cap de porumbel/ Întreb de ce fuge de sfera-nflăcărată/ Ca pana de gâscă/ Ce persistă sub norii plumburii/ Care plâng ca meduzele peste lanuri de maci cornuți// În jocul cosmic/ Ne antrenăm inteligența/ Întruchipată în stadii ecologice și etnologice/ Iar în triunghi Omul, Timpul și Cosmosul/ Și fiecare privește unul către celălalt" (*Preludiu imaginar*). Saturația de oniric subliniează o vădită aplecare a poetului către „orientări filosofante puse sub zodia doctrinei zen" (Mihai Cimpoi), cu „efect homeo-patetic" (Adrian Dinu Rachieru), modernismul însemnând pentru el o posibilitate de „reînchegare" a unui univers care se adaugă altui univers, guvernat de înțelesuri și simboluri din care radiază frumusețea „zeulogică". În planul poeticii, Ioan Baba formulează, prin tehnica așezării în oglindă, un discurs de esență heideggeriană despre „fantasmagorie" și, pe cale de consecință, oferind o proiecție cosmică ciclică asupra „râului vieții din văzul nostru": „De o roată aridicată pe un pilon imaginar/ În univers atârnă un carusel, ultra-modern/ Sub o singură besmetică umbrelă/ Cu sacrificii inutile/ Sângerând/ Istoria se clatină-n infern// Adio Dragă Adio Viața mea sortită/ Eu nu mai izbutesc să măsluiesc realul/ Din interiorul casei ca să fac lumină// (…)/ Aici la mine în Balcani/ Caruselul vremii ne-ncearcă fragil echilibrul/ Non-sensul ne oferă anunțuri mortuale/ Cadavre în furnale/ Statui orizontale…" (*Icoana din Balcani*).

Să revenim. Modernismul lui Ioan Baba, cu irizări stilistice adesea calofile, conține un puternic complex al cuvântului, incapacitatea acestuia de a decodifica modelogramele pe care ni le propune pentru a pune ordine în haotismul perceptibil în logosul dezvoltat între realitate și ficțiune. Lumile descoperite în *Adevăruri bandajate* sunt contrafăcute, viziunile – bucolice, supraîncărcate de melancolii, de ironii și neliniști sau miteme suficient de bine „puse în operă" care sugerează trecerea poetului din realitatea derizorie în vis, locul unde vocea auctorială tinde să subsumeze avatarurile ființei. Poemul *Principiul roții* dezvăluie mecanismele unei sensibilități adânci, foarte aproape de linia paroxismului, care ne determină să-i dăm dreptate lui Ezra Pound când a concluzionat că „arta este fluidul care circulă între mințile oamenilor": „…Alunecând în interior/ Paharul se umple cu vorbe colorate/ Cuvintele storc impresii lichide// Rămâne valabil principiul roții/ Toți urmând calea înaintașilor…" Și în această vaskopopeană *Cutie de rezonanță* se restaurează sub ochii noștri un anti-univers, o ne-lume, care îl califică pe poet drept un histrion al existenței, hotărât să readucă poezia de la lirismul desubiectivizat la condiția literalității adică: „…Era o vreme (i)rațională/ În care se păstrau/ Doar valorile de ultimă modă// În anvelopa timpului cenușă/ În condiții vitrege/ Cutia nu s-a dezmembrat// Tânjind după nițel aer și lumină/ Cântecul înaripat/ Zgârâie acum piatra// (…)/ Vocea-năbușită și redusă la tăcere/ Provoacă întrebări externe/ Suplinind perenitatea și schimbarea fețelor/ Când vor începe lucrările de restaurare…" Încercarea lui Ioan Baba de a verosimiliza „scriitura albă" care implică (explică Mariana Dan în *Construcția și deconstrucția canonului identitar,* Ed. Libertatea, Panciova, 2010) „logicul" din punct de vedere gramatical și „alogicul" din punct de vedere semantic, despre care vorbise mai înainte și Friedrick Hugo, se soldează cu o infuzie de livresc, cu o realitate simbolică istoricizată: „Pe cer s-a profilat un vultur/ A evadat apoi din imagine/ A apărut femeia// S-a înscris pe fundalul orizontului/ Precum un curcubeu// Din parfumul culorilor/ A coborât în real/ Două umbre/ Și-ntre ele doar aerul" (*Inscripție*).

E adevărat, asemenea lui Lucian Blaga, poetul voievodean ajunge la concluzia că nu se poate evada din spațiul-labirint decât transferând criza poeziei spre un alt timp. El refuză să accepte imaginația de mimes în favoarea imaginației imaginative, cum s-ar grăbi să concluzioneze, la rându-i, Gaston Bochelard. De altfel, himericul cultivat în volumul analizat îl apropie pe Ioan Baba de spațiul fictiv al existenței. Dacă, de pildă, Blaga exprimă latura fantastică a realului, Ioan Baba pune în mișcare inversă mecanismul de seducție al fanteziei. Se pare că jocul acesta desfășurat contrapunctic pe contrasens îl avantajează în dezavuarea prezentului haotic. Ficțiunea, prin urmare, este obsesia care asigură legătura dintre imaginație și celălalt timp, cel care crește, fluidic, în interiorul unui mister poetic. Cu toate acestea, poetul nu a lăsat în afara universului său particular decât niște țevi de trestie peste care clipa își târăște lasciv ecourile. Ce ajunge la urechile noastre, și de aici în ungherele ființei, nu este altceva decât strigătul gândurilor sale: „Dintr-un punct ce crește în inele/ Cuvântul magic/ Învergat cu o mantie hristiană/ Navighează-n timp/ Pe râul circular spre-o altă vreme/ Iar Eul-Tu se transfigurează/ Din cerc în cerc în Eul-Noi/ urcând în forma lui, supremă…" (*Spirala cercului*).

Îndată ce intră în rolul de orfevru, poetul își depune masca resemnării, dintr-o perspectivă pe care doar o bănuim, la garderobă și, rupând discursul poetic, se lasă atras de inverosimilitatea unui realism descriptiv: „…Un Fluture alinat/ Vede și simte lucrurile/ Dintr-un inel de copac/ Ridică întrebarea-n frunză// Cine-i umbra veche/ Ceasul cu ritmul oprit/ Povara din adevărul denaturat// Cade în formă de literă oarbă și surdă/ obscură/ Nu și mută/ Exprimându-și revolta" (*Imposibilul*).

Cele enumerate mai sus sunt doar câteva dintre virtuțile cărților lui Dorin N. Uritescu, în care întâlnim lumină, vibrație spirituală, dar și o undă anume de hieratism specific iconostasului (din lemn suav de tei sau de tisă, sculptat cu belșug de motive vegetale), sau frescelor magice, cu valențe de unicat, din monastirile Voievodului Martir Constantin Brâncoveanu, din nordul Olteniei și de la Sâmbăta (Țara Făgărașului), sau ale lui Ștefan cel Mare și Sfânt, postbizantine, din Bucovina și din Moldova de Sus. Cu sau fără voia autorului, sunt, toate, cărți ezoterice, ale căror tâlcuri profunde rămân, aproape exclusiv, la îndemâna inițiaților. Așadar, spirite înguste, puțin cultivate, ignobile, ne-iubitoare de spirit românesc, FERIȚI-VĂ! Cărțile scrise de Dorin N. Uritescu, intuindu-vă ignoranța, vă pot fi atât de nocive, letale chiar, încât vă… mușcă, vă… mănâncă. („Săriți că ne mănâncă pe toți!" era strigătul ultim dintr-o butadă…)

Dorin N. Uritescu infuzează operelor sale – fie ele din domeniul istoriei literare, criticii și teoriei literare, fie din acela al hermeneuticii tematice, stilistice, expresive a Limbii Române – filonul aurifer, mereu fraged, numit nu geniu, ci *ingenium ingens.*



Sodoma și Gomora de Jean Giraudoux, criza morală a cuplului



Marian MIHĂESCU

Izvorâtă din ***problematica existențialistă*** a epocii în care Jean Giraudoux a trăit, sfârșitul secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea, dar tratată *umanist, criza morală a cuplului* este tema ultimei sale drame, *Sodoma și Gomora* (1943), jucată pentru prima dată la Teatrul Hébertot pe 11 octombrie, cu numai câteva luni înainte de moartea autorului. Adept al armoniei și al echilibrului uman în celelalte piese (*Siegfried, Sfârșitul lui Siegfried* – ambele din 1928, *Războiul Troiei nu va avea loc* – 1935, *Cântarea cântărilor* – 1938 s.a.), Jean Giraudoux avea să înscrie în ultima sa piesă *avertismentul alienării cuplului,* al pierderii fericirii prin îndepărtarea de dragoste, asimilarea absurdului provocat de chinul frământărilor existențiale. Iar acest avertisment cu rădăcini biblice în povestea tristă a cetăților antice de la Marea Moartă, Sodoma și Gomora (*Facerea,* cap. 19), este pentru noi, cei de după mai mult de 4.000 de ani, același avertisment, de-a pururi valabil: îndepărtarea de normele morale ale conviețuirii este factorul distructiv al lumii, iar alienarea familiei, începând cu cea a cuplului, este primul pas al dezastrului.

Drama *Sodoma și Gomora* are două acte.

Primul act debutează cu un *Preludiu* care fixează cadrul mistic al sfârșitului de lume prevestit de profeți, „unul dintre sfârșiturile lumii! Cel mai deplorabil!”, cum anunță Arhanghelul, deși Grădinarul mai speră în existența unor cupluri morale, cum ar fi Jean și Lia, Samson și Dalila, care ar putea salva de la pieire cele două cetăți. Toți îngerii cerului au poruncă de a găsi măcar un cuplu armonios, dar Samson și Dalila sunt plecați din cetate, iar Jean și Lia, cuplul ideal al cetății, sunt atinși și ei de criza existențială a conștiinței de sine, fiecare fiind preocupat de statutul său individual: ea trebuie să poarte în pântecul său un prunc, el este absorbit de meseria lui; fiecare își secretă propriul său adevăr, empatia este fisurată și, odată cu ea, dragostea care i-a unit.

Femeile și bărbații apar separați, problemele lor par a nu mai fi comune: „Văzuți de sus, e imposibil de văzut această femeie la sud și acest bărbat la nord, nemaiinteresându-se unul de altul tot mai mult pe zi ce trece. Toată zestrea cuplului, defecte sau calități, bărbații și femeile și le împart cu lăcomie ca bijuteriile sau mobilele în preziua divorțului. Această natură de neîmpărțit, aceste admirații și aceste dezgusturi de neîmpărțit, ei și le împart. Plăcerile, amintirile, obiectele dobândesc un sex și nu mai există plăceri comune, memorie comună, flori comune. Răul a dobândit un sex. Acesta este sfârșitul lumii.”

Scena întâi le prezintă pe femei: Lia și Ruth, spionate de îngerii cerului, dezbat înstrăinarea de soții lor. Lia vede calitățile soțului ei în alți bărbați: „Vocea lui adevărată își are acum lăcașul în gura lui Pierre. Adevărata lui privire este în ochiul lui André. Adevărata lui mână s-a așezat în încheietura mâinii unchiului meu. /.../ Ieri, după luni de zile, am auzit din nou adevăratul lui râs, acel râs care suna a libertate, am alergat; era un sclav...” Iar Ruth vede în calitățile soțului ei monotonia vieții: „Totul este neschimbat. Credeam că va împrumuta vocea tuturor vocilor care merită să fie auzite, culoarea tuturor culorilor care merită să fie privite. /.../ Mi s-a născut, în seara nunții, din prima mea îmbrățișare, acest pitic gigant, acest vorbitor mut și cu el totul perseverează într-o identitate groaznică.” Ambele conștientizează criza. Ce să facă: să-i părăsească? să-i ucidă? Poate că mai există a treia soluție: schimbarea soților!

Scena a doua îi adaugă pe bărbați: Jean și Jacques, soții Liei și Ruth, cochetează nu cu propriile lor soții, ci invers. O simplă dezbatere despre vreme e prilej de dizarmonie între Lia și Jean, între Ruth și Jacques; în schimb, devine prilej al opiniilor comune ale Liei cu Jacques, ale lui Jean cu Ruth. Când îngerul păzitor este invocat să le judece dezbaterea, fiecare membru al cuplului își definește singurătatea. Iar Îngerul dă dreptate Liei, cea care simte cu adevărat cum plutește în aer „vremea îngrozitoare a Sodomei”. Îngerul conchide: „O, Doamne, iată cuplul omenesc: un bărbat care e soțul tuturor nevestelor celorlalți, o femeie care e soția tuturor bărbaților celorlalte cupluri.”

Dar în sufletul Liei în locul lui Jean e un gol pe care nu l-ar putea umple cu Jacques, căci el n-ar fi decât „bărbatul nopții”. Lia încearcă să se salveze iubindu-l pe Înger, adică absolutul. Acesta simte însă ispita femeii, nu cedează ispitei, lăsând-o pe Lia în însoțirea lui Jacques și pe Ruth în însoțirea lui Jean.

Experiența imorală a ***falsului cuplu*** este subliniată în Actul al II-lea. În fața iminentului sfârșit de lume, Ruth înțelege fapta imorală, consumată „fără taina lui Dumnezeu” și explică lui Jean marea greșeală a trădării lui: „soții nu-și dau decât ceea ce ei sunt cu adevărat. De aceea, schimbul a fost pentru voi doi, care sunteți mari, un calcul fără profit. Lia este fără ascunzișuri, generoasă; ea nu i-a putut da lui Jacques decât minciuna, disprețul. La fel ca tine, care ești puternic și blând, și nu mi-ai dat decât slăbiciunea și brutalitatea. /.../ Cheam-o pe Lia, Jean, salvează-ne!”

Îngerii cerului, bărbații și femeile din cetate sunt cu toții în alertă.

Se arată Samson și Dalila, despre care se știa că sunt un cuplu perfect, ar putea salva cetatea. Dar cine este Samson? Cine este Dalila? Pe Samson ni-l descrie chiar Dalila, așa cum l-a cunoscut, dar mai ales cum a avut grijă să și-l păstreze: „Un bărbat reprezintă înainte de toate puterea. /.../ Eu l-am ales pe cel mai prost, vreau să spun pe cel mai simplu. Un bărbat inteligent este un judecător care te confruntă cu toate celelalte femei și mai ales cu toate femeile care ai fost pe rând. Este spionul amintirilor, sentinela viitorului. Sub ochii lui, fiecare femeie se simte vinovată, vinovată că trăiește. Sub ochii lui Samson mă simt de platină.” Iar din această alegere, înțelegem cine este Dalila: este imaginea esențială a egocentrismului, făcând din bărbatul ei o simplă jucărie.

Toate femeile, entuziasmate la ivirea acestui cuplu salvator, devin dintr-o dată dezamăgite, văd în Dalila semnul pierzaniei, iar în Samson robul Dalilei.

Ultima nădejde rămâne tot în cuplul Lia-Jean. Un singur cuplu adevărat ar salva Sodoma. Dar absurdul strecurat în stereotipia cuplului este intuit cu disperare de Lia: „De ce această fisură s-a insinuat dintr-odată în fericirea noastră? De ce mă cert cu singurul om care-mi oferă înțelegerea lui, de ce-l urăsc pe singurul om pe care-l iubesc, de ce mă depărtez de singurul om pentru care nu am aversiune?” Iar fetele îl împing pe Jean spre Lia, unul către celălalt, le unesc trupurile și mâinile. Chiar și Îngerul încearcă să-i salveze, explicând Liei că Dumnezeu i-a privit când s-au sărutat prima oară și că i-ar mai putea privi și acum când s-ar săruta pentru împăcare, iar lumea toată ar putea fi astfel salvată. Ultralucidă, Lia nu acceptă compromisul: cum oare să-l iubească pe Jean cu întreruperi, doar ca să-l păcălească pe Dumnezeu?

Oricât a încercat Îngerul să-i împace, oricâtă tiradă despre minunea cuplului, creație experimentală a lui Dumnezeu pentru a verifica intimitatea și statornicia omului, nu o poate îndupleca pe Lia, căci vai! ea iubește iubirea în sine, esența iubirii, pe Îngerul însuși l-ar putea iubi, dar Îngerul este Absolutul intangibil.

Sfârșitul piesei este apoteotic: de o parte bărbații, de altă parte femeile, cu toții așteaptă sfârșitul iminent al lumii.

„Unde sunt bărbații?”, se întreabă Ruth.

„Nu mai există bărbați, iubită Ruth. De aceea aerul este ușor, tu ești ușoară. Bărbații au fost smulși din sufletul nostru. Este cadoul nostru pentru Sfârșitul lumii.” este răspunsul metafizic al Liei, alinându-le pe toate femeile eliberate, de acum, de toate grijile lor domestice.

„Unde sunt femeile?”, se întreabă Jacques.

„Nu vor mai exista niciodată femei pentru noi, Jacques. Totul va fi ușor ca în copilăria noastră, pur ca în acele zile când ne-am cunoscut aruncând cu pietricele în Marea Moartă.” este răspunsul metafizic al lui Jean, împăcându-i pe toți bărbații reveniți la candoarea copilăriei.

Iar strigătul lor peste lumea în prăbușire sugerează esența femeii, esența bărbatului:

„Lia: Aici nu suntem decât o femeie. Singura femeie.”

„Jean: Aici suntem mii de bărbați, milioane de bărbați.”

„Vocea lui Jean: Iertare, cerule! Ce noapte!”

„Vocea Liei: Mulțumim, cerule! Ce zori!”

Orice sfârșit de lume e o moarte aparentă. Bărbatul care moare este *sămânța* ce intră în somnul germinativ, iar femeia este glia germinativă, eterna *mater mundi.*

Ioan Baba reabilitează, neîndoielnic, o formulă magică (necesară poeților) prin care invie „golul” în care realul devine ireal. Această nouă ipostază poetică a sa, de Creator, ne dă senzația sinestezică a existenței unui timp pe care nu-l vedem decât atunci când clipele capătă dimensiuni, părând astfel mici efigii heraldice, destrămate în imperiul oniricului unde se concentrează virtuțile cuvintelor care, la Ioan Baba, deschid mereu ferestre spre oglinzile îndreptate spre inima cititorului, aprinzând un foc celest între suflet și cosmos: „Ducându-mă și venind/ Spre și dinspre/ Pendula ceasului/ Apusă timpul/ Inima Picură” (*Inima picură*) și: „Ce stare istovitoare/ Când te atacă ființele fără scrupul/ Pe universul lor/ Se perindă cuvintele dezrădăcinate// Fiind condiționat de simț/ Efortul nu e de prisos// În cadrul final/ Se aureolează straturile/ Se-ntrezăreau lucrurile/ Începi să alegi vrăjmașii/ Cotul tău apare-n gândul lor/ Continui să visezi muzică” (*Coșmar*).

Acest mod discret de a orienta cititorul spre fantezia *creatorului,* face parte din „strategia” celui din urmă de a diviniza cuvântul. Ioan Baba nu dă semne că și-ar căuta cuvintele. Deși l-am putea învinovăți de un oarecare manierism, el nu construiește sub tirania lor. De la Jorge Luis Borges avem această magică observație de care, se pare, a fost marcat și poetul nostru: „singurul mod de a găsi cuvântul potrivit este să nu-l cauți”. Așa se explică de ce manierismul său înseamnă pe de o parte lipsă de constrângere prozodică, iar pe de altă parte baroc, adică dominația ideii, fără însă să fim martori la respingerea celor două „forme din Renașterea ultimă” (Hauser).

Ioan Baba, așadar, stăpânește bine elementele poetice cu ajutorul cărora dă viață „lucrurilor umane”, întrucât, cum a intuit Gerardo Diego, poezia pură este tot ceea ce rămâne în poem după ce a fost eliminat tot ceea ce nu-i poezie. Impactul poetului cu aceste contradictorii „rețete” prin care stările ființei (fericire, tristețe, resemnare și însigurare) provoacă în artă cutremure profunde, „generează trăire retorică” (Mihai Cimpoi): „Când cerul râde/ Își înfășoară mătasea albastră/ Râul curge/ Râul curge// Toți peștii din mine atunci pleacă/ În râul unde-o zână – O fată/ Trăiește-mpreună cu scoicile din apă// Pe insula unde iubirea s-a aprins/ Se întoarce iarăși fata/ Viețuiesc peștii/ Și zâmbește zâna/ În jocu-i cu apa și nisipul din mine// Atunci vântul îi sărută sânii/ Atunci toate sălciile din mine cântă” (*Insula iubirii*) sau din *În urechea timpului:* „Ecoul din firea noastră/ A renunțat la țipăt” (*În surdină*) și: „Când ți se astupă urechile,/ Sunetul pătrunde din inimă” (*Surdină*).

Datorită aparentelor dezordini, risipiri și baudelairizări, putem susține fără riscuri adevărul că Ioan Baba este o voce aparte în universul liric modern, premorfic am putea spune, din Europa.



La pas prin satul global



Shiraz, străvechi oraș persan

Ion PĂTRAȘCU

La Shiraz am pășit pentru prima dată pe pământ iranian. Altitudinea de 1600, până la 1800 de metri, precum și climatul lunii mai ne îndemnau să fim atenți la fiecare detaliu din spațiile pe care le parcurgeam, la pas sau în autocar. Pentru mine, în mod sigur, era un privilegiu să *văd* și să simt parfumul vechii civilizații persane. Shirazul este, el însuși, o dovadă materială și spirituală a uneia dintre cele mai remarcabile culturi din istoria omenirii. Aici se află acumulări de milenii, întrucât Shiraz se numără printre cele mai vechi orașe persane, după cum dovedesc unele tăblițe elamite, din argilă, cu inscripții cuneiforme, care fac referire la Tirazis-ul anului 2000 î.Hr. În istoria sa milenară, Shiraz a fost și capitală imperială, în scurta domnie a Dinastiei Zand (1750-1794).

Orașul a atins un asemenea statut de invidiat întrucât, în lunga sa existență, nu a avut sincope majore, precum cea mai mare parte a ținuturilor din fostul Imperiu Persan. El nu a fost distrus de hoardele mongole ale lui Genghis-Han și Tamerlan, din secolul al XIII-lea și, respectiv, al XIV-lea, întrucât conducătorii lui au decis să se supună ocupanților și să plătească înrobitorul tribut. Altfel, Shiraz nu ar mai fi ajuns, la un moment dat, să fie considerat unul dintre cele mai frumoase orașe din lume, iar astăzi să devină una dintre cele mai bătătorite căi ale Orientului Mijlociu.

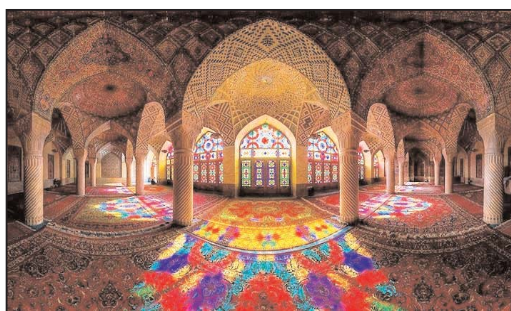
Se afirmă, uneori, că Shirazul este sinonim cu Persia. Acceptând acest lucru, nu suntem prea departe de adevăr, pentru că el este capitala Provinciei *Pars* (*Fars*) de unde derivă numele perșilor și al Persiei, precum și cel al limbii persane, *farsi*. Însă, în mod cert, el este astăzi sinonim cu educația, cu cântecul de ciocârlie, cu poezia și cu *stimulentul istoric* al acesteia, vinul; *este cel mai subtil, mai ingenios și mai vivace oraș iranian,* după aprecierea orientalistului britanic Edward Browne.

Iranienii îl numesc, cu afecțiune, *orașul florilor și al privighetorilor,* ca expresie a minunatelor grădini, cu parfumul inconfundabil al trandafirilor de Shiraz, numite pe drept unul dintre pilonii centrali ai culturii persane. Ce ar fi putut fi mai edificator decât o plimbare prin grădinile paradisiace care găzduiesc mausoleele marilor poeți persani, fii ai acestui oraș, Hafez și Saadi, unde oameni de pretutindeni vin într-un pelerinaj neîntrerupt?

De fapt, orașul este o mare grădină, un ansamblu de grădini, care dau dintr-una într-alta, ingenios concepute, astfel încât poți admira flori în toate zilele anului. Este o realitate pe care vizitatorul, grăbit de program, nu o percepe decât parțial. El este mulțumit, însă, dacă traversează cea mai renumită grădină a Shirazului, *Bagh e-Eram* (Grădina Paradisului), desprinsă parcă din poveștile Șeherezadei. Acest Paradis este format dintr-un complex armonios de grădini, râulețe artificiale, un sistem complicat de canale, care, la un loc, oferă cadrul peisagistic de poveste, pentru un palat de basm. Este Palatul Qajar, din secolul al XIX-lea, folosit mult timp drept reședință regală de vară. Experții în materie susțin că tot complexul este rezultatul unei îmbinări armonioase a elementelor persane tradiționale cu influențe arabe și vest-europene, care, printre altele, ar aminti de Versailles și Schönbrunn. Din anul 1953, Grădina *Bagh e-Eram* a fost preluată de guvern și predată în administrarea Universității din Shiraz, având astăzi valențe atât științifice, cât și turistice.

Oricât de grăbiți am fi în trecerea noastră prin Shiraz, ne vom da seama, totuși, că grădinile au devenit unul dintre simbolurile de bază ale orașului. Aceasta nu doar pentru splendorile lor, ci și pentru simplul fapt că fiecare firișor de iarbă de acolo este o adevărată minune. Turistul străin nu are cum să-și dea seama ce efort și iscusință presupune creșterea unui chiparos sau a unei tufe de trandafir într-o zonă unde, din iunie până în septembrie, nu cade nicio picătură de ploaie.

Deci, grădini și iar grădini. Dar aici, când spui grădini, te gândești instantaneu la privighetori și la celebrii trandafiri de Shiraz care, împreună, au devenit personaje principale ale unor legende și scrieri de notorietate. Să-l amintim, pentru început, pe poetul Saadi. În opera sa de căpătâi, *Golestan* (*Grădina trandafirilor*), acesta se confesa astfel: *nu sunt decât un lut fără preț, dar, câtva timp, am locuit împreună cu trandafirul.* Idee îndrăgită și de prințesa Martha Bibescu, care se regăsește în prefața la volumul ei *Cele Opt Raiuri,* publicat după vizita în Persia. Apoi, în jurul trandafirului de Shiraz brodează și Eminescu al



nostru minunata poveste de dragoste a cavalerului care suspina sub balconul unei frumoase persane. Dar, să vedem cum pregătește poetul intrarea îndrăgostiților în scenă:

...
Numai lebedele albe, când plutesc încet din trestii,
Domnitoare peste ape, oaspeți liniștei acestei, [...]
Papura se mișcă-n freamăt de al undelor cutrier,
Iar în iarba înflorită, somnoros, suspin-un grier. [...]
Singur numai cavalerul suspinând privea balconul
Ce-ncărcat era de frunze, de îi spânzur prin ostrețe
Roze roșie de Șiras și liane-n fel de fețe [...]

Apare și copila:

Și uscat foșni mătasa, pe podele, între glastre,
Între rozele de Siras și lianele albastre;
Dintre flori copila râde și se-nclină peste gratii -
Ca un chip ușor de înger e-arătarea adoratei –
Din balcon i-aruncă-o roză și cu mânile la gură,
Pare că îl dojenește când șoptește cu căldură: [...]

Trandafiri sunt peste tot în Shiraz, nu doar în grădinile cântate de poeți. Tufe de trandafiri de toate culorile flanchează marile bulevarde ale orașului și parfumează cele mai intime alei sau străduțe. Este floarea decorativă dominantă și în grădinile care găzduiesc multe dintre hotelurile orașului. Impresionează culoarea roșie, care pare să aibă ceva viu în ea, ceea ce ne șoptește, parcă, să ne gândim la legenda persană a trandafirului roșu. Se spune că, pe vremea când toate aceste flori erau albe, o privighetoare s-a îndrăgostit de un trandafir și l-a strâns la piept așa de tare, încât spinii i-au perforat inima, iar sângele, care se scurgea odată cu ultimul ei tril, a înroșit floarea îndrăgită. Spinii, bată-i vina! Ei sunt *cavalerii protectori* ai gingașei flori, care pot fi letali în exercițiul funcțiunii. Despre ei, Zoroastru (reformatorul vechii religii persane) spunea că sunt creația Spiritului Răului, Ahriman, ceea ce nu este departe de sensul legendei românilor, după care Dumnezeu a creat trandafirul, iar diavolul a făcut spinii. Această legendă orientală a trandafirului se regăsește, de asemenea, și în una dintre cele mai frumoase, dar și triste, opere ale scriitorului irlandez Oscar Wilde, cunoscută sub numele de *Privighetoarea și trandafirul.* Oricât de tentantă ar fi ideea de a rezuma această poveste minunată, pentru scopul acestui articol nouă nu ne rămâne decât să apreciem măiestria autorului în surprinderea profunzimii sentimentelor și, totodată, sacrificiul în van al păsării de dragul unei ființe umane.

După această poveste tristă, să privim lucrurile dintr-o altă perspectivă, una mai optimistă, apelând tot la povești. Se spune că era pe la sfârșitul veacului al XVI-lea și începutul celui de al XVII-lea, când are loc nunta fastuoasă a împăratului Djihanguyrt cu prințesa Nour Djiban. Tinerilor însurăței li s-a pregătit o *băiță* mai specială, una imperială. Canalele din grădina palatului au fost umplute cu apă de trandafiri care, sub efectul căldurii solare, a cunoscut un proces de distilare: uleiul de trandafiri s-a separat de apă. O minune care a permis Persiei ca, spre sfârșitul secolului al XVII-lea, să producă parfumuri de trandafir pe scară largă, alături, desigur, de uleiurile folosite în cosmetică.

Printre multe alte fațete, Shirazul este și orașul moscheilor. De aceea, nu întâmplător, intrarea principală a orașului, din direcția Persepolis, se face prin Poarta Coranului, de la *Cheile Allah Akbar.* Este o construcție minunată, cu decorațiuni mozaicale specifice, dar și cu o profundă semnificație religioasă. În cămăruța din vârful porții se află un exemplar al Coranului, care ar călăuzi și proteja pașii călătorului. În vechime, deplasările erau destul de periculoase, de aceea, atunci când călătorul poposea în fața orașului-oază Shiraz, se arunca în genunchi și mulțumea divinității pentru că a ajuns cu bine acolo, exclamând *Allah Akbar!,* adică Dumnezeu este Mare. Această intrare ne conduce către primul nostru contact cu orașul moscheilor, dintre cele mai vechi și mai interesante. Este de reținut faptul că, prin secolul al XIII-lea, Shirazul devenea unul dintre cele mai mari și prospere orașe islamice din zonă. Arhitectura religioasă din centrul vechi al orașului oferă elemente inedite ale geometriei sacre (în special cupolele și tavanele), specific persane, preluate ulterior de întreaga lume islamică.

Pentru exemplificări, să facem scurte popasuri la câteva dintre cele mai cunoscute moschei ale orașului. Din respect pentru vârsta ei venerabilă, să începem cu *Masjed-e Atigh* (Moscheea de Vineri), care a fost construită în anul 894 și reconstruită în secolul al XVIII-lea. În curtea acesteia se află Casa Coranului, o clădire pătrată, construită în secolul al XIV-lea și reconstruită în secolul XX. Ea este depozitara unora dintre cele mai valoroase exemplare ale Coranului. Să amintim și de *Masjed e-Shohala* (sec. XIII), considerată printre cele mai mari din Iran, cu o suprafață de 11.000 de mp. Însă, pe lângă vechime și dimensiuni, moscheile din Shiraz au și calitatea de a-ți tăia respiratia cu decorațiunile lor exterioare, dar mai ales cele interioare. Este exact ceea ce ni s-a întâmplat la *Masjed e-Vakil* (Moscheea Regală), unde impresionează, în mod deosebit, marea sală de rugăciune, coloanele spiralate, arcadele din cărămidă și panourile de faianță, cu modele florale în culori și nuanțe diferite de la un perete la altul al lăcașului de cult.

La *Masjed e-Chirag* (Moscheea de Diamant, sau Regele Luminii), chiar că am rămas fără glas. De fapt, acest lăcaș este un veritabil mausoleu, unde și-au găsit locul de veci frații Ahmed și Muhammad Sayyed (fii ai celui de al șaptelea imam), uciși de un calif sunit. Aici sunt copleșitoare atât decorațiunile exterioare (cu acele sute de mii de bucățele de faianță colorată, tăiate și asamblate cu măiestrie), dar, mai ales, cele din interior, unde milioane de bucățele de oglinzi alternează cu faianțe multicolore, oferind o lume ireală de sticlă și lumină. Această moschee sau mausoleu este un cunoscut loc de pelerinaj, căruia i se atribuie puteri miraculoase. Pelerinii vin aici pentru vindecarea unor boli fizice și psihice, pentru a-și găsi perechea sau, în cazul femeilor, pentru o naștere ușoară.



Păpuşa – cuminte-nsoţitoare



Paula ROMANESCU

> *Copilul râde: Înţelepciunea şi iubirea mea e jocul.*
> *Tânărul cântă: Jocul şi înţelepciunea mea e iubirea.*
> *Bătrânul tace: Iubirea şi jocul meu e-nţelepciunea.*
> Lucian Blaga

Câtă iubire, cât joc şi câtă înţelepciune trebuie să fi avut cea dintâi fiinţă gânditoare când a dat pruncului său o păpuşă – miniatură a făpturii de lut însufleţit, nici cu suflet, nici cu minte, dar care prin simpla-i prezenţă reuşea să-l facă pe puiul de om responsabil întru ocrotirea neajutoratei alcătuiri!

Câtă veneraţie întru iubire la meşterii aceia de prin Franţa secolului al XVI-lea care au imaginat micuţele statuete numite „Marion”, care o reprezentau pe Sfânta Fecioară, dar a căror utilitate era aceea de a veghea somnul noului-născut, ca, pe măsură ce acesta creştea şi devenea conştient de lucrurile înconjurătoare, să devină nelipsite din jocurile puiului de om.

De la acele „marion” (păpuşi acţionate de o mână nevăzută – să fi fost a lui Dumnezeu? a destinului? a mamei mereu veghetoare aplecată peste leagănul de prunc?) aveau să urce pe scenele de bâlci de prin târguri, pe scenele teatrelor mai apoi, marionetele. Termenul s-a extins uşor la definirea acelor fiinţe umane lipsite de minte, voinţă şi personalitate, pe care semenii lor, ceva mai dotaţi cu amintitele calităţi, le „mânuiesc” după bunul lor plac, trăgându-le de sfori imaginare sau trăgându-le pe sfoară după „schisme, cântece şi jocuri” ciudate.

Marioneta şi marionetistul sunt legaţi de aceleaşi sfori, numai că unul execută comenzile venite de sus şi celălalt, nevăzutul, le dă.

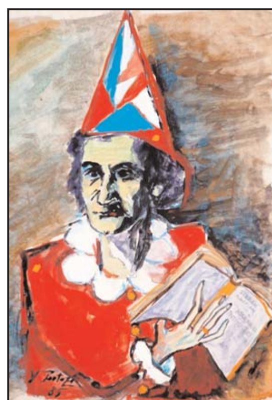
Cât de sus o fi nevăzutul? Maria Fecioara n-o fi fost şi Ea o jucărie dintr-un angrenaj mult prea complicat în care s-a trezit amestecată, de pe când abia ieşise din copilărie, cu o povară imensă pe umerii-i fragili? Ea, Fecioară, să aducă în lumină Pruncul Iubirii, Pruncul Luminii, Pruncul Jertfirii, când vremea jocului cu păpuşi încă nu trecuse.

Să fie Dumnezeu, Atotputernicul, cel dintâi Păpuşar al universului în bâlciul tragic în care oamenii – marionete de lut însufleţit, plătesc cu propria lor moarte dreptul la a participa la marele spectacol cu numele de viaţă?

Să fie omul muritor o păpuşă în mâna înstorată a destinului care, cunoscând bine regula jocului, iese mereu învingător?

Intrată în existenţa omului ca obiect de joacă inocentă, păpuşa s-a insinuat atât de puternic în rosturile omeneşti încât a dobândit (ca-n joacă, desigur!), rost de reprezentare a fiinţei gânditoare, ea – biata paiaţă cu, în loc de creier, paie, rumeguş, vid… Şi omul a prins să-i semene.

Copilul, marionetă vie, imită gesturi şi acte impuse de comportamentul (sforile?) celor adulţi.



Adulţii, prinşi în sforile legilor sociale dintr-un timp cu care s-a nimerit să fie contemporani, execută, marionete disciplinate, jocul impus de păpuşarii văzuţi sau nevăzuţi, joc mereu altfel complicat de relaţiile stăpâni-sclavi, ca niciodată jocul cinismului să nu se preschimbe într-un dezarticulat spart al târgului, cu un nou potop, cu o nouă omenire cu, „în loc de zâmbet clonţ de fier/ şi dop în largele-i urechi, de asurzire prinse,/ când vânt de neiubire, de freamătul frunzişului de plop/ nu va mai şti,/ ci doar de ne-nţelesuri/ din foste vorbe,/ de-un deşert de şesuri/ cu fluvii de cenuşă hălăduind sub zare;/ când nimeni nu va fi, nici cui s-o spună/ că valul orb al lumilor sub soare/ e doar o repetabilă minciună”.

O, dar până atunci, să ne vedem de jocul nostru!

Fiecare timp, fiecare ev, au avut păpuşile lor.

În Egiptul Antic, după ce-l însoţeau pe copil în viaţă, păpuşile, în număr de 365 (câte zile avea anul!), de data aceasta având toate chipul celui însoţit în lumea mutată în vecia vieţii, îl urmau pe acesta (faraoni, regine, nobili, preoţi). Rostul lor era acela de a-l înlocui pe „însoţit” în executarea anumitor corvezi la care zeii l-ar fi supus.

S-au îngrijit de toate faraonii. În viaţa de sub Ra, i-au mituit pe zei cu omeneşti ofrande: le-au dat flori, fructe, mirodenii, animale şi inamici învinşi, le-au înălţat temple, substituindu-le chipul niciodată văzut cu propriul lor chip, au durat morminte fastuoase săpate în miezul stâncilor, la Luxor, pentru o nouă, eternă întrupare, morminte păzite de neadormitul Anubis. Inutilă i-a fost lui Anubis veghea, pentru că timpul, marele mincinos, i-a întors în lumină pe cei ce odihneau în aurite sarcofage mai înainte de aşteptata înviere. Ori poate chiar lumina muzeelor să fie „invierea” aşteptată?

Numai ele, micuţele figurine numite *uchiabti,* purtând cu toatele chipul celui mutat de sub cer, vor fi rămas să împlinească de-a pururi eternele corvezi pe care zeii…

În mormintele goale de acum, în marile piramide, în stânca munţilor, viaţa este vecinică… trecere de umbre vii – turiştii din lumea toată, mereu în căutarea vreunui templu sau mormânt, ambele spunând de lumi apuse, de istorii de viaţă, de regine preaiubite – Nefertiti, Nefertari, de regine fără nume, de fii legitimi sau ilegitimi seceraţi de epidemii ale tuturor relelor de pe pământ la vârsta jocului, plecaţi cu toţii să odihnească puţin printre iezii pirpirii şi copiii jucăuşi, desculţi, încălţaţi, gravi sau zâmbitori din Ţara faraonilor.

Prin cea de a doua jumătate a secolului al XIV-lea î.Hr., faraonul Amenophis al IV-lea – Akhnaton (faraonul eretic), a îmbinat revoluţia religioasă (trecerea de la cultul pentru Amon, la cultul pentru Aton, discul solar care face să reînvie natura cu fiecare zori) cu cea estetică. Stilul în sculptură urmează modelul realităţii. Ce caricaturi erau şi faraonii! Iată, chiar el, urâtul urâţilor! Dar ea, Nefertiti, regina lui, era Frumoasa frumoaselor.

În muzeul Naţional din Cairo, într-o vitrinuţă, un portret neterminat în cuarţ roz al Frumoasei. Mâna ce-l va fi început trasase o linie neagră verticală peste chipul ei, ca şi cum ar fi vrut să lase moştenire sculptorilor ce vor veni să-i desăvârşească alcătuirea. În atelierul acelui sculptor anonim, un Brâncuşi *avant la lettre,* au mai fost găsite de arheologi şi alte lucrări, dar numai Nefertari, preafrumoasa regină, pare un *uchiabti* gata să împlinească în locul nostru ordinele impuse de zeiţa frumuseţii. Altfel, de unde atâtea efigii ale chipului său, talismane la gâtul femeilor de ieri, de azi, dintotdeauna?!

Nefertiti, regina atotputernică peste inima faraonului Akhnaton, o păpuşă! Dar dintre cele care vor fi ştiut mult prea bine cum să tragă sforile puterii.

De atunci, poate (sau cu mult mai dinainte), frumuseţi feminine cărora li s-a spus c-ar semăna cu o păpuşă (golul din cap destul de… plin!), au jucat pe degete, cu sau fără sfori, bărbaţi puternici deveniţi deodată supuşi sub ochii galeşi ai fragilelor stăpâne peste inimi, destine de popoare, imaginând politici şi strategii de alcov.

Păpuşa-femeie şi-a făcut intrare triumfală în literatura şi artele lumii.

Păpuşa a intrat şi în basmele populare, a invadat fauna (bufonă sau terifiantă) cu care se familiarizează astăzi copiii prin jocurile pe calculator înstrăinându-se de realitate.

Dar noi? Noi cine suntem? Poate nişte *uchiabti* de lut însufleţit de un zeu prea nou pe care, din ignoranţă, l-am răstignit cândva prin anul 33 al erei cu care ne tot lăudăm c-ar fi „a noastră”. De atunci, sau încă mai de demult, vom fi fost condamnaţi să împlinim eternele corvezi, acum şi-n veacul veacurilor, noi, preacuminţii *uchiabti,* purtători ai cine mai ştie cărui chip…

Câtă iubire şi câtă înţelepciune trebuie să fi avut primul om care a imaginat pentru puiul lui întâia păpuşă!

Fie ca păpuşa, cuminte-nsoţitoare a copilului la vârsta inocenţei, să rămână simbol de candoare pentru fiinţa umană în care va sălăşlui de-a pururi un suflet de copil, îngăduindu-i acesteia să treacă prin anotimpuri de înmuguriri, înfloriri, înfructări, desfrunziri, cât vremea la capăt ne-aşteaptă mereu cu o altă poveste…

Dar, înainte de a părăsi acest oraş atât de primitor, să ne oprim la încă un monument religios de înaltă ţinută, şi anume, la *Nasir al-Muck* (Moscheea Roz), a cărei construcţie este datată 1888. Exteriorul, relativ tradiţional, s-ar putea să nu-ţi spună mare lucru, însă ornamentaţia interioară depăşeşte orice imaginaţie a vizitatorului. Pereţii şi tavanul, arcadele şi cupolele, totul este decorat cu mozaicuri incredibile din punct de vedere al coloritului şi al desenului, care îmbină geometria cu trandafirii. Aici te convingi cu adevărat că mozaicurile şi vitraliile sunt cu adevărat una dintre marile comori ale Iranului.

Aşa că devine credibilă afirmaţia unor specialişti din domeniu, în sensul că ar fi vorba chiar de un mare secret al constructorilor şi artiştilor iranieni. Altfel, cum s-ar explica acel moment magic când ferestrele şi vitraliile transformă interiorul moscheei într-un peisaj coloristic de basm? Un fotograf japonez ne asigură că *numai lumina dimineţii, care cade pe covoarele persane, dă efecte care par a fi dintr-o altă lume. După opinia sa, artizanii acestei moschei au dorit să-şi exprime credinţa cu ajutorul luminii de dimineaţă, prefiltrată prin vitralii.*

În vremurile de demult (nu chiar!), la Shiraz puteam să degustăm şi unul dintre cele mai faimoase vinuri din lume. Şi poate cel mai vechi, atestat documentar. Povestea, pentru că suntem la ora poveştilor, spune că, prin preajma Shirazului s-a desoperit cel mai vechi eşantion de vin, într-un urcior de lut, cu o vechime de peste 7.000 de ani. Cât priveşte faima acestei licori, să ne gândim că încă nu s-a încheiat disputa dintre Shiraz şi oraşul spaniol Xeres privind întâietatea asupra locului de naştere a celebrului sortiment numit Sherry. Astăzi, vorbim însă de vinul *defunct* al Shirazului, pentru că aşa cere religia islamică. Au rămas legendele, care aduc până în zilele noastre frumuseţea şi buchetul celebrului vin. Strugurii, componentă economică majoră a zonei, merg la export or sunt consumaţi ca fruct sau sub formă de sucuri. Ar mai fi o mică poveste, pe care am auzit-o în timp ce traversam plantaţii de viţă de vie de zeci de kilometri, dispuse într-o geometrie perfectă: unii producători de struguri mai *uită* de existenţa câte unui butoiaş de must, care fermentează *fără aprobare,* reînviind licoarea lor tradiţională, care prinde bine la anumite sărbători sau evenimente familiale.

De Shiraz nu ne putem despărţi chiar aşa de uşor. Ca şi monumentele sale, el are numeroase faţete, cu cele mai strălucitoare şi complexe desene. Vom reveni aici, măcar pentru acea glorie intelectuală pe care i-au conferit-o fiii săi, Hafez şi Saadi, dintre cei mai mari poeţi ai Persiei şi chiar ai lumii.



La curtea epigramei



Primele volume care au conferit epigramei un statut literar

Elis RÂPEANU

Prin generaţia de scriitori care se naşte în deceniul 1870-1880 şi se afirmă 20 de ani după aceea, epigrama se impune definitiv ca specie lirică în literatura noastră – afirmă Valeriu Râpeanu (în prefaţa la vol. Ion Ionescu-Quintus, *Scrieri,* 1981). Apar volumele de autor şi, odată cu ele, denumirea de *epigramist:* Vladimir (1894), Giordano (1893), Radu D. Rosetti (1894), Ion Ionescu-Quintus (1896), Eugen Herovanu (1897), Toma Florescu (1898), Vero (1899), Teleor (1900) şi C. Rîuleţ (1900). În urma consultării acestor volume, se pot trage concluzii interesante privind atât valoarea lor, cât şi rolul pe care l-au jucat în promovarea epigramei româneşti.

Primul în ordinea scrierii, nu şi în ordinea apariţiei, este *Radicale* (1891 – Iaşi, tipărit 1894), semnat Vladimir – pseudonimul poetului Petru Fântânaru (1867-1927). Măsura valorii sale e dată în prima parte, care cuprinde 74 de catrene nu lipsite de savoare, mai mult sau mai puţin realizate prozodic, majoritatea cu o singură rimă: versul 4 rimează cu versul 2. Aceste catrene sunt înscrise sub deviza luată din Horaţiu:

Cântă, bea, numai în vin
Şi în cântec se mai află
Câte-o slabă mângâiere
La îngrozitorul chin.

Sunt dedicate, deci, celor ce se supun acestui imperativ şi care sunt numiţi *radicali:*

Poţi să-i tai şi poţi să-i spânzuri
Să li faci orice vei vrea
Negativ n-au cum conjuge
Radicalii *pe A BEA.*

Poantele se bazează pe efectul lingvistic al alunecării de sens în interiorul unei sintagme, prin substituirea unuia dintre elementele componente (regii se adună să pună noroadele la cale, *radicalii* „gâtul lor la cale pun"), pe *concluzia logică* izvorâtă din hiperbolă –

Curg puhoaiele la vale
Curg pe gâtul lor
Şi mă mir cum nu le este
Gâtul plutitor

pe *opoziţia* creată de cei ce schimbă rolul firesc al nopţii –

Dumnezeu pe lângă ziuă
Noapte încă a făcut
Pentru unii de odihnă
Pentru dânşii de băut

sau pe jocul de cuvinte

Aşa-i omul de când vremea
De dorinţi ciudate plin
Unii vor galoane de-aur,
El, galoanele de vin.

(Astăzi nu vinul se măsoară cu galonul, ci petrolul.)

Catrenul *Soarelui* îl anunţă, parcă, pe A.C. Cuza, al cărui beţiv întâmpina vinurile ce se vor naşte printr-un salut adresat viei (*Damaschin când vede via,/ Iute scoate pălăria/ Şi salută cu onoare/ Vinurile viitoare.* [Unui beţiv]). Vladimir salută Soarele, dar nu se-nchină la el, văzând în razele lui efectul efectului: ele coc strugurii, din ei se face vinul şi astfel ia naştere, pe plan literar, o reuşită sinestezie:

Unui Soare-aşa ca tine
De-azi 'nainte nu mă-nchin,
Căci în loc de raze calde
Răspândeşti miros de vin.

Autorul dă dovadă de o imaginaţie şi de o ingeniozitate inepuizabile în depistarea slăbiciunilor *radicalilor,* a implicaţiilor sociale ale acestei preocupări bahice, dar şi în asocierile din care ţâşnesc poantele. Radicalii nu sunt ca toţi oamenii, ei au „un nas mândru de rubin", iar sentimentele şi motivaţiile actelor lor sunt altele decât ale celorlalţi oameni. Ei nu pot fi luaţi la oaste,

Căci nu pot ca toată lumea
La comandă drepţi să steie,

au motivul lor să se teamă de război:

Vai, războiul! radicalii
Se-nfioară când socot
Că vor da năval' Muscalii
Să le beie vinul tot.

Pe ei

Nu-i prea înfioară moartea
Când aproape e,
Ci ideea că în groapă
Nu se poate be.

Chiar şi expresiile consacrate capătă altă semnificaţie, de exemplu, „setea de repaos" a lui Eminescu sau shakespeareianul „to be or not to be": în timp ce Eminescu, totdeauna, *De necaz şi zbucium plin/ Avu sete de repaos,* ei, radicalii, sunt cuprinşi de sete... de vin. „To be or not to be" capătă o răstălmăcire umoristică, izvorâtă din atracţia fonetică, reluată în deceniile următoare:

To be or not to be
Ne spun întruna ei:
În româneşte-ar fi
Tu bei ori tu nu bei.

Partea a II-a a volumului, de dimensiuni mai reduse, e pusă sub motto-ul „O, vin, comoară dulce! O, sânge stors din soare" din Alecsandri şi demonstrează aceeaşi ingeniozitate în producerea poantelor. Iată două dintre catrenele mai reuşite:

Bată-l focul vin să-l bată
Că de treabă nu e
Tu îl dai pe gât la vale
El la cap se suie.

Două litere din capăt
Să le ştim e de folos:
Una-i A şi B a doua
Celelalte-s de prisos.

Partea a III-a cuprinde o serie de epitafuri sub titlul *Pe mormintele radicale,* iar partea a IV-a, sub titlul *Tot radicale,* cuprinde şi alte creaţii umoristice versificate, printre care şi parodia *Drăgălaşe păhărele,* toate ilustrând dictonul „Primum *bibere,* deinde phisosophari" (sic!).

Acestea sunt realizări notabile pentru vremea în care au fost scrise, cam monotone prin tema unică; ele au pus însă în circulaţie multe motive şi poante care vor fi reluate – cu sau fără voie – de epigramiştii care au urmat, au fixat forma epigramei printre celelalte creaţii literare. Lectura volumului încântă şi înveseleşte.

Volumaşul lui Vero (pe numele adevărat Leon Wechler – 1882-1939), apărut în Bucureşti în 1899, cuprinde 30 de epigrame, dintre care puţine au rezistat timpului. Cu imperfecţiuni prozodice, în majoritate constatative, lipsite de poantă, de vervă şi de spirit, atunci când nu sunt jignitoare chiar din titlu (*Unui tâmpit, Unei urâte* etc.), au, totuşi, un merit: se remarcă tendinţa spre catrenul cu două perechi de rime, precum *Unui orb,* care conţine şi o poantă destul de fină:

Plângând, pomană vii a-mi cere
Cu cât mă-ndur să te ajut;
Tu n-ai că eşti făr' de vedere
Eu n-am fiindcă nu-s văzut. (subl.n.)

Mai reţinem catrenul *Unui beţiv,* în care, aparent, e vorba de aceeaşi acţiune, dar planurile lexicale diferă:

Precum beţivul în pahare
Răstoarnă vinul guraliv
Şi vinu-n semn de răzbunare
La fel răstoarnă pe beţiv.

Tema, se pare, e în nota vremii. În *Lui Vasile,* are loc un transfer de semnificaţie de la *sticlă* la *băutor* (cu efect contrar):

În faţa-ţi de-obicei găseşti
O sticlă tulbure şi plină,
Dar pe măsură ce-o goleşti
Te tulburi tu, ea se-nsenină.

Alt volum apărut în acest deceniu *este Epigrame,* semnat C. Virgiliu (Virgiliu Cişman) şi T(oma) Florescu, Bucureşti, 1898. Cele din prima parte, semnate de C. Virgiliu, sunt fără mare valoare literară, au o exprimare greoaie şi un vers lung de parcă acum s-ar deţeleni drumul epigramei româneşti; multe au 6 versuri sau 8 versuri grupate în 2 catrene. Totuşi, prima parte a volumului îşi justifică existenţa prin următoarea epigramă rămasă antologică: *Lunei:*

Pală, tristă, printre nouri
Istovită Luna trece...
E urmare foarte dreaptă:
Toate nopţile petrece.

Începând cu pagina 37, volumul cuprinde epigramele lui Toma Florescu, în care se simte vâna de epigramist prin care curge umorul, deşi nu lipsesc micile imperfecţiuni prozodice sau poantele lipsite de priză, cu asociaţii de idei, adeseori artificiale, „făcute", precum: *Unui profesor:*

În matematică, ce-i drept
Destul de tare eşti,
Dar nevestica ţi-a scornit
Că nu ştii să-nmulţeşti!

(autorul însuşi a simţit nevoia să pună semnul exclamării pentru a atrage atenţia asupra sensului diferit al verbului *a înmulţi = a procrea*). Alteori, poantele aluzive sunt răutăcioase: *Sfinţiei sale*

Nu-mi par atât de curioase
Prea lungile urechi ce ai
Când ştiu că trebuie să stai
În capul turmei credincioase.

Totuşi, prin ceea ce publică în chiar acest volum, Toma Florescu se anunţă a deveni unul dintre clasicii epigramei româneşti – calitate pe care i-o vor conferi creaţiile din deceniile care vor urma. Iată una dintre epigramele care au rezistat timpului, închinată statuii lui Eliade din faţa Universităţii, un catren cu versuri de patru picioare, cu cezură la mijloc:

De ce, bătrâne, de-atâta vreme
Cu mâna-ntinsă tu stai şi-acum?
Cerşesc la lume un dram de minte
Pentru-nţelepţii de peste drum.

Iată şi o epigramă demnă de orice antologie, cu aparentă tentă de madrigal:

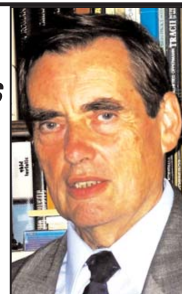
În laudele mele, Doamnă
Atât de sus te-am ridicat
C-ai ameţit de înălţime
Şi-atunci în braţe mi-ai picat.

Poanta e bazată pe ambiguitatea de sens a verbului a pica, antrenat în antonimia parţială a ridica – a pica.

→



Marile extincții



Dan D. FARCAȘ

Încheiam articolul precedent din acest serial spunând că nu trebuie să uităm că, în șapte optimi din viața Pământului, pe suprafața sa n-au existat decât deșert și microorganisme și doar în ultima optime putem găsi plante și animale.

Acum 542 de milioane de ani, luase sfârșit o glaciațiune dramatică, declanșată poate și de creșterea cantității de oxigen în atmosferă, până la valoarea actuală. În această conjunctură, jocul mutațiilor, al competiției și al noului mecanism al reproducerii sexuate a declanșat o adevărată „explozie" a diversității ființelor vii, care a durat 20-25 de milioane de ani, dar a continuat și după aceea. Acum 525 de milioane de ani apar primele vertebrate, acum 500 primii pești ș.a.m.d.

Fiecare nouă specie se impunea pentru că aducea noi abilități în competiția cu celelalte, pe care adesea le și înlătura. Din cele circa cinci miliarde de specii, câte se estimează că au trăit vreodată pe Pământ, peste 99% nu mai există azi, ca un tribut adus acestui formidabil motor al selecției întru evoluție.

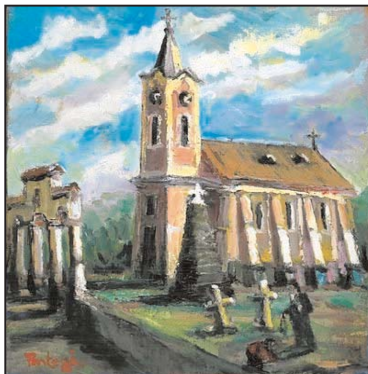
Un rol important în acest proces l-au avut și numeroasele *extincții*, situații dramatice, acoperind întregul Pământ, în urma cărora nu au supraviețuit decât un mic număr de exemplare, adaptate și norocoase, care au primit în dar locurile lăsate libere de cei mai slabi. Extincțiile le putem observa și noi, ca limite clare între marile straturi geologice. Ele se regăsesc pretutindeni în lume, în rocile de vechimea respectivă, ca niște dungi care despart fosilele de dinainte și de după eveniment, ca și erele geologice, așa cum au fost ele stabilite.

Cinci extincții au fost cu adevărat mari în ultimele cinci sute de milioane de ani. Prima, poate cea mai violentă, s-a petrecut acum 450-440 de milioane de ani, când au dispărut majoritatea familiilor de viețăți existente, ca și 60-70% dintre specii. Cauza se pare că a fost, între altele, o glaciațiune generalizată. La puțin timp după terminarea ei, uscatul s-a acoperit de păduri și de insecte.

A doua extincție, acum 375-360 de milioane de ani, cu cauze multiple, a distrus o treime dintre familiile de viețăți, mai ales marine. Dar, după acest episod, acum 350 de milioane de ani, primele vertebrate încep să umble pe uscat, iar cu 30 de milioane de ani mai târziu, întreaga suprafață terestră este stăpânită de strămoșii patrupedelor, animale având aspectul crocodililor sau al varanilor de azi.

În urmă cu 252 de milioane de ani, a avut loc a treia mare extincție, la granița care marchează trecerea de la era paleozoică la cea mezozoică. Au dispărut în acest cataclism 50% dintre familiile de animale și 90-96% dintre speciile care trăiau în mări, dar și multe specii de arbori. Cauzele au fost, din nou, multiple. Între altele, toate plăcile tectonice se aglomeraseră pe atunci într-un singur continent, cu multe zone deșertice, numit de noi Pangeea. Au fost avantajate speciile care puteau supraviețui într-un mediu arid.

Marii câștigători ai extincției au fost strămoșii dinozaurilor. La scurt timp, aceștia vor ocupa toate zonele locuibile. Unii dintre ei vor ajunge mai târziu la 15 metri înălțime, 50 de metri lungime și 100 de tone greutate. Dar, alături, au supraviețuit și precursorii mamiferelor. Acum 225 de milioane de ani apar mamiferele propriu-zise, deocamdată niște insectivore nocturne, care trăiau mai mult sub pământ.



A patra mare extincție a avut loc acum 201 milioane de ani. Cauza a fost poate un asteroid, poate intensificarea vulcanismului, dar probabil amândouă. Au dispărut atunci 70-75% dintre specii, inclusiv mulți dinozauri, dar, din fericire, nu și primele mamifere. Dinozaurii supraviețuitori și-au reluat dominația, care a ținut până acum 66,2 milioane de ani, când au fost exterminați definitiv – laolaltă cu trei sferturi dintre speciile de plante și animale – singurele lor urmașe supraviețuitoare fiind păsările.

Această a cincea mare extincție, care a marcat granița dintre era mezozoică și cea neozoică (sau cenozoică), are cauza cea mai bine documentată. Un meteorit uriaș, cu diametrul de 10-15 kilometri, a izbit Pământul, cu o viteză cel puțin de zece ori mai mare decât cea a unui obuz de tun. În clipa în care baza sa atingea solul, vârful său se afla încă în stratosferă, la înălțimea la care zboară avioanele intercontinentale, dar peste o secundă se scufundase deja în scoarță.

Impactul a avut loc în nordul peninsulei Yucatan, în apropierea orășelului Chicxulub. O cartografiere a anomaliilor magnetice, apoi și alte metode, au pus în evidență un crater cu un diametru de peste 180 de kilometri și adânc de 20 de kilometri (!), înconjurat de o zonă de roci dislocate și lavă, toate acoperite desigur între timp de aluviuni. Energia eliberată a fost de peste un miliard de ori mai mare decât a bombelor care au distrus Hiroshima și Nagasaki. S-a calculat că, în istoria Pământului, asemenea evenimente se produc în medie o dată la o sută de milioane de ani și este posibil ca ele să fi contribuit și la celelalte mari extincții.

Meteoritul căzut în Yucatan conținea o cantitate mare de iridiu, element relativ rar pe Pământ. Și azi, în diverse locuri de pe glob, în șisturile vechi de 66 milioane de ani, se poate urmări granița dintre cele două ere, ca un strat subțire de iridiu, amestecat cu urmele negre ale unor imense incendii.

În urma impactului, plăcile tectonice s-au dislocat, intensificând pe tot globul activitatea vulcanică. Se estimează că valul tsunami produs atunci a avut înălțimea de un kilometru. Praful, fumul și cenușa imenselor incendii au instalat, timp de câteva luni, pe toată suprafața Pământului, o noapte continuă. Temperatura a scăzut, vegetația și fitoplanctonul din oceane s-au redus aproape la zero, ceea ce a dus la dispariția dinozaurilor ierbivori și apoi a celor carnivori. Când cerul s-a mai limpezit, temperatura medie a urcat cu 15-20 grade Celsius peste cea normală, din cauza efectului de seră, situație care s-a menținut de data aceasta câteva sute de mii de ani.

Doar puține specii, nepretențioase și bine adăpostite, au supraviețuit, inclusiv mamifere mici, păsări, reptile, amfibieni etc. Cele mai multe mamifere erau pe atunci un soi de șobolani nocturni mai mari, care, în lumea dinozaurilor, timp de 150 de milioane de ani, n-au avut nicio șansă să-și părăsească nișele subpământene. În noua conjunctură, într-o perioadă scurtă, dacă socotim după ceasul geologic, urmașii acestor făpturi umile au ocupat Pământul, din ei ramificându-se elefanții și leii, delfinii și balenele, caii și lupii, cerbii, bourii și mistreții, ca și mii de alte specii, între care și niște viețăți arboricole, din care au luat naștere, acum câteva milioane de ani, strămoșii noștri...

(Va urma)

În epigrama *Unui lan de grâu*, lirismul primelor două versuri se topește într-un reproș surpriză:

Poeți flămânzi te-au admirat
Și-n mândre versuri te-au cântat,
Iar tu pe toți deopotrivă
I-ai răsplătit cu o colivă.

În *Unui arendaș*, poanta se obține prin înlănțuirea de idei, care duce la altă concluzie decât cea firească:

La brâu el veșnic are
Un lanț, dar e mister
Că lanțul nu-i de fier
Si nu-i stă la picioare.

În *Epitaf*, surprinde poanta izvorâtă din specificul meseriei: *Unui cherestegiu:*

Gândind la rostul omenirii,
Te-apucă-ndurerate gânduri;
Priviți: din toată cheresteaua
I-au mai rămas doar patru scânduri.

Prin valoarea epigramelor sale, acest volum ar fi fost cel mai bun, dacă nu exista cel al lui Ion Ionescu-Quintus, care cuprinde un impresionant număr de epigrame antologice.

Volumul lui Radu D. Rosetti, care a cunoscut, în 1894, două ediții, poartă titlul *Epigrame* și cuprinde catrene valoroase, totuși autorul nu dă în acest volum măsura valorii de care va da dovadă ulterior. În plus, epigrama, pentru el, este una dintre formele umoristice abordate, el nu e exclusiv epigramist în materie de umor. Despre el, Octav Botez spune în *Figuri și note istorico-literare*, Casa Școalelor, 1944, p. 91: „Acest vlăstar a două familii domnitoare a iubit desigur cu ardoare viața și a gustat cu aviditate din plăcerile ei, dar, spre deosebire de atâția alții din clasa lui, nu a irosit zadarnic darurile prețioase cu care fusese înzestrat". Unul dintre aceste daruri este cel epigramatic.

Ediția a II-a, tipărită la Tipografia Toma Basilescu, în Editura Librăriei Carol Miller, este închinată doctorului Alceu Urechiă – cel care, în 1896, va scrie prefața volumului lui Ion Ionescu-Quintus. Multe dintre epigramele din volum se prezintă sub formă de dublu catren, majoritatea cu o rimă (versul 4 cu versul 2), iar poantele și-au pierdut din suflu, atâta cât au avut.

Astfel, *Doamnelor decoltate*, pe care le pune sub semnul unui motto în franceză – „Il n'y a pas de femmes qui en allant au théâtre n'esperent un peu en être le spectacle" (*L'esprit d'Alphonse Karr*) – le adresează o observație spirituală, poate, pentru vremea aceea, nu și pentru zilele noastre:

Că vedeți, la teatru, doamne
Decoltate, nu-i miracol,
Căci în loc de spectatoare,
Ele singure-s spectacol.

Se remarcă totuși structura epigramatică a catrenului.

Renumită (și prezentă în mai toate antologiile) este epigrama adresată *Unui șef de gară*, al cărui nas roșu e confundat de mecanicul de locomotivă cu semnalul de oprire:

Semnalul roșu e alarma,
Deci trenul se oprește-afară –
Se înșelase mașinistul:
E nasul șefului de gară.



Orizont SF



Un politician câștigat pentru anticipație

Mircea OPRIȚĂ

Persoană controversată, cu merite imposibil totuși de negat (au fost astfel de încercări) în evoluția mișcării SF românești din anii 1978-1990, **Ioan Albescu** aparține intelighenției tehnice, în cadrul căreia începuse să se remarce încă din tinerețe: de formație inginer, a fost promovat după absolvirea studiilor sale superioare ca asistent la Institutul Politehnic București. Ambițios, sensibil la relațiile politice care îngăduiau în epocă o carieră importantă, îl vom găsi curând între activiștii influenți din Comitetul Central al UTC. Din această poziție, „a fost trimis" (cum scrie undeva Alexandru Mironov) pe post de redactor-șef la revista *Știință și tehnică,* unde „patronii" politici ai acesteia ar fi simțit că publicația „își pierde priza la public". Dincolo de asemenea motivații frumoase, e de văzut argumentul unei mai generale înnoiri de cadre în instituțiile politico-culturale ale vremii, iar în acest sens „lupii tineri" ai Partidului Comunist urmau să aibă un cuvânt greu de spus. Inteligent și activ, noul conducător al revistei reușea într-adevăr schimbări folositoare acesteia, începând cu împrospătarea personalului redacțional și terminând cu sporirea substanțială a tirajului, aceasta fiind deja o realitate statistică. A relansat *Almanahul Știință și tehnică,* acțiune urmată la scurt timp de „inventarea" *Almanahului Anticipația*, de o dovedită însemnătate pentru gen. A avut intuiția faptului că fandomul, debusolat după dispariția subită a *Colecției „Povestiri Științifico-Fantastice"*, putea să devină o sursă interesantă și constantă de colaborări la proiectele revistei. S-a implicat personal în preluarea mișcării SF de către Uniunea Tineretului Comunist, ceea ce presupunea, firește, „îndrumare" și cenzură politică, dar și un sprijin financiar pe care cenaclurile de până atunci nu și-l puteau găsi decât rar și în mică măsură la casele de cultură pe lângă care funcționau. Ca urmare, cluburile SF s-au înmulțit rapid în perioada 1980-1985, mișcarea putând astfel să conteze pe câteva grupări remarcabile, în București și în restul țării. Inițiativa acestei stimulări de la Centru a creației anticipative „de masă" a avut însă și efecte criticabile, întrucât perspectiva unui lesnicios turism fandomial prilejuit de consfătuirile anuale ale cenaclurilor (acceptate ulterior, pe bună dreptate, în categoria convențiilor naționale) avea să conducă și la un mare număr de ecloziuni cenacliere nereușite, la formarea de grupări formale, cvasi-fictive, de redusă importanță pentru progresul real al genului la noi.

Entuziasmul heirupist nu ține loc de talent, iar declanșarea și stimularea unui astfel de fenomen tinde să fie pusă de Cătălin Ionescu, un critic sever al aspectelor sociologice din evoluția anticipației noastre până în 1989, exclusiv pe seama unei cabale politice de care Ioan Eremia Albescu n-ar fi deloc străin. Ar trebui să admitem, astfel, că redactorul-șef de la *Știință și tehnică* urmărea servil doar scopuri politice, atrăgând cu bună știință mișcarea SF spre obiectivele mutilante ale unor „patroni" ideologici fatali pentru spiritul liber al născocirilor despre viitor. Lucrurile trebuie privite, totuși, cu discernământ și fără un *parti-pris* care riscă să producă, din bune intenții, păgubitoare atitudini politice de sens contrar celor pe care le analizăm acum. Albescu a fost, fără îndoială, o figură complexă, cu plusuri și minusuri, care nu poate fi înghesuită cu ușurință sub o etichetă comodă. Există argumente convingătoare în acest sens, chiar dacă nu-l vom lua ca etalon al obiectivității pe Mironov, fost angajat la *Știință și tehnică* și coechipier entuziast în realizarea mai multor proiecte redacționale sau para-redacționale, cum a fost cel privitor la fandom. Există însă voci mai puțin implicate sentimental în destinul SF-ului nostru și care prezintă însăși revista mai sus numită drept un surprinzător loc de manifestare a atitudinii nonconformiste, vizavi de conformismul oficial, general impus. Astfel *Suplimentul de cultură* (săptămânal realizat de Editura Polirom în colaborare cu *Ziarul de Iași*) include în nr. 88 din august 2006, sub semnătura lui Andrei Udișteanu, o *Scurtă istorie a hazului de necaz în gazetele românești,* iar *Știință și tehnică* apare, în rememorări, ca gazdă a unor texte nonconformiste, cu numele redactorului-șef pomenit exact în acest context special:

„Ce ascunzătoare mai potrivită pentru o revoltă prin umor decât o rubrică pe pagina 46 (ultima) a unei reviste ca *Știință și tehnică?* La vremea respectivă, a anilor '80, redactor-șef al publicației era Ioan Eremia Albescu, un inginer ce provenea din mediul studențesc al anilor '70, în care un anume tip de umor politic și social era tolerat. Astfel ar putea fi explicată rubrica semnată de trupa de umor Ars Amatoria, ascunsă în ultima pagină și care se va transforma misterios într-una de «Rebus», probabil pe măsură ce devenea mai acidă. Pot fi găsite în paginile revistei texte care au un accent protestatar la adresa modului de desfășurare a proceselor tehnologice din România, la adresa anumitor «ierarhii» în știință, ironii la adresa titlurilor de «academician» și la modalitățile de obținere a lor. Subiecte tabu, termeni interziși de cenzură. Bineînțeles că cele mai multe mușcături puteau fi aplicate în cazul problemelor de genul proastei încălziri din apartamente: în numărul 12 din 1981 sunt publicate «sfaturi» pentru rezolvarea acestei dileme prin «renașterea străvechiului proces fiziologic de a te încălzi de la sine» sau, și mai simplu, prin «montarea caloriferelor lângă sobă»."



Al. Mironov, I. Hobana, I.E. Albescu (moshulsf.wordpress.com)

Sigur, din perspectiva libertăților noastre de exprimare postrevoluționară, asemenea amuzamente ironice pot fi considerate, exagerând întrucâtva, simple frecții la piciorul de lemn, dar nu trebuie uitat faptul că era cam tot ce se putea face în dezacord cu dura politică oficială. Și nu e puțin lucru că asemenea defecțiuni de ideologie apăreau într-o publicație a CC al UTC, iar redactorul-șef își asuma, în fond, riscuri pe care destui alți conducărtori ai revistelor din epocă nu le acceptau. Nu e cazul să-l transformăm pe Ioan Albescu într-un disident cu față mascată, însă va trebui să recunoastem că atitudinea sa duplicitară a folosit în vremuri dificile fandomului, iar dincolo de simplele întâlniri specializate, chiar producției literare emanate de la reprezentanții cu adevărat talentați ai acestuia. Împărțit, pe de-o parte, între obligațiile funcției redacționale și ale poziției sale în nomenclatura de partid, iar, pe de alta, între pasiunea dezvoltată față de un domeniu literar specializat cu care viața avusese ironia de a-l pune în contact prelungit, omul nu pare să fi trăit o relație tocmai netedă nici cu oficialitățile dinainte și nici cu „păstoriții" de odinioară, treziți după Revoluție la sentimente mai critice și ușor dispuși la acte de culpabilizare politică. Există toate motivele să credem că Albescu se include fără ezitare între „persoanele bine intenționate din cadrul sistemului care au profitat de această strategie [de confiscare oficială a SF-ului românesc pentru ideologia de partid a momentului, n.n.], înțelegând să exploateze la maximum posibil șansa care se întrevedea pentru susținerea literaturii autentice și pentru deblocarea – chiar și parțială – a vieții culturale". Iar mai departe, tot în prefața almanahului său pe anul 1991, ni se propune un exercițiu deontologic: „Luați orice ediție a *Almanahului Anticipația* și rupeți-i primele trei file. Veți rămâne cu un conținut care nu vă va aminti cu nimic de regimul represiv de îndoctrinare ideologică în care a fost realizat." Evident, paginile oferite spre distrugere sunt tocmai introducerile sale ideologico-politice, prin care se străduia să-și joace convingător rolul rolul impus de Comitetul Central PCR și, în consecință, găsim în ele destule pasaje cântătoare în strună la comandamente și directive emanate din diverse documente de partid, pe cât de proaspete, pe atât de insistent repetitive. Prefețele acestea erau un pașaport pentru publicare, actul de închinăciune și de supunere care, odată făcut, permiteau publicațiilor din epocă să-și vadă în continuare de proiectele proprii. Iar conținutul *Almanahurilor Anticipația*, va trebui să recunoaștem, avea de regulă prea puțină tangență cu învățăturile partinice lăudate mecanic în prefețe. Imperativele unor criterii tematice și estetice proprii genului SF făceau ca atât povestirile originale, cât și textele exegetice din secțiunea intitulată „Galaxia SF", să nu poată ilustra decât extrem de rar (și atunci în regim de amuzantă curiozitate) o ideologie de partid. Mai dese sunt însă cazurile când înseși aceste prefețe găsesc argumente avantajoase, chiar dacă înșelătoare și în flagrantă contradicție cu conținutul textelor (în special occidentale) mai delicate din punct de vedere politic, pe care un almanah sau altul le aveau în vedere pentru tipar.

După 1990, Ioan Eremia Albescu s-a străduit să-și adapteze inițiativele proprii economiei de piață. Revista *Știință și tehnică* s-a lansat la risc, ca atâtea alte întreprinderi și instituții din România, într-o aventură existențială de tip nou. Gestul avea să fie regretat ulterior de Alexandru Mironov, care socotea că publicația ar fi trăit mai comod sub aripa vreunuia dintre ministerele de resort (al Culturii sau al Învățământului), decât înfruntând sfidările unui viitor incert. Mobil și energic, redactorul-șef de odinioară, devenit director în consiliul de administrație al Societății pe acțiuni „Știința și Tehnică", încearcă să ducă mai departe *Almanahurile Anticipația*, lucru care îi reușește mai mulți ani la rând, până la numărul dublu 1999-2000, după care seria încetează. Revenirea în scenă, în 1990, a proiectului defunctei CPSF sub forma revistei-colecție *Anticipația* i se datorează, de asemenea, în bună măsură. O revistă de bandă desenată, intitulată *Android*, a fost pusă efemer în circulație în 1991. Faptul că inițiativele sale postrevoluționare, dovezi de iubire durabilă pentru genul SF, n-au avut șansa de a înfrunta timpul nu micșorează meritele lui Ioan Albescu în organizarea fandomului de odinioară și în publicarea, sub diferite formule, a producției sale de anticipație.

(Urmare din pag. 32)

„Mă duc să-mi fac o cafea; am terminat un tablou, aș fi vrut să fiu trist, aș fi vrut să am sentimentul sfârșitului – dar nu-l aveam. Aș fi vrut să spun: gata! Dar nu spuneam. Eram ca Edmund Percival Hillary când a ajuns pe Everest. Era în vârf. Extazul, Nirvana, suprema fericire, absolutul. *Pentru că există.* Cu Edmund Hillary a fost Tenzing. Cu mine nu e nimeni. Așa sunt artiștii. Pictură, poezie, iubire. Limbaje care se tolerează. Fericit cel ce iubește, căci a lui va fi împărăția visului, frumusețea. Ale lui vor fi fructul și rodul și parfumul – floarea de leandru, cămașa mirelui, cel cununat cu Cosmosul. Când iubești nu există sfârșit, când iubești ceea ce faci, stelele luminează pentru tine cărarea ta. Luna îți arată cărarea secretă. Adierile, argintul plin de miresme al Luceafărului, privesc spre Orion și văd Piramidele acolo, pe steaua îndepărtată.

Adierile visului, aurul lumii te mângâie și tu nu știi și visezi și exiști. *Pentru că există*, a zis Hillary. Fața lui arsă de ger, îi căzuseră dinții, avea riduri adânci, timpul și vântul mușcaseră piscul acela, stelele înnebuniseră în ceruri, oceanele gemeau în prăpăstii adânci, dar el fusese acolo!

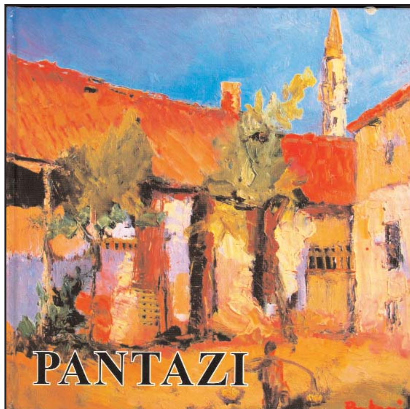
Roata nopții cu spițe de diamant calcă florile de mixandră, greierii au tăcut și momentul eternității se scufundă între pietrele mici ale râului, trezind un păstrăv care sare speriat și se lovește de stele. Liniștea se așterne sub aripile cocorilor obosiți, ca să doarmă zburând. Iubirea îi poartă acolo, ea le dă putere, voință și vrajă. Aceasta este Marea Chemare. Pasăre călătoare care știe drumul pentru că drumul este iubirea. În vecii vecilor. Acesta este rugul nestins. Putere, voință și vrajă... Nimic nu arde dacă nu e Duh. Cuvântul, culoarea și diamantul vor arde când Duhul va coborî. Acela e rugul nestins – al fiecăruia la timpul lui."

(Maria Mona Vâlceanu)

Ars longa...

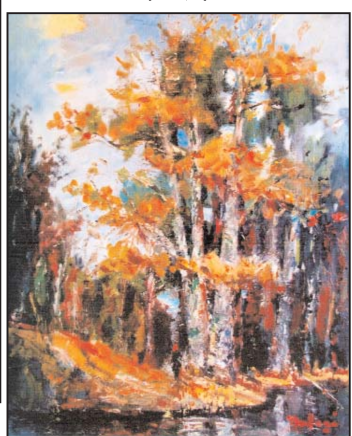
Valeriu Pantazi

Valeriu Pantazi (17 mai 1940, Vrancea – 25 iulie 2015, București) a întruchipat în ființa sa artistică extraordinara îmbinare dintre poezie și pictură, două modalități de exprimare a sufletului omenesc în ceea ce are el mai pur, mai vibrant. Copilăria petrecută la Faraoanele, unde bunicul lui avea o proprietate cu vie, pădure și terenuri de vânătoare, l-a apropiat de natură, pe care a redat-o apoi în armonioasele culori ale tablourilor sale. Prietenia cu Nichita Stănescu, marele poet postmodern, l-a dus pe cărările poeziei, prietenia cu pictorul piteștean Gheorghe Pantelie









l-a bucurat cu luminile paletei.

M-a îmbogățit prietenia lor deopotrivă, căci Valeriu iubea mult ținuturile argeșene, cu coline care-i aminteau de dealurile copilăriei sale. Expunea periodic la Galeria Metopa din Pitești, alături de bunul său prieten. Îi ascultam adesea discutând despre artă, fiindcă amândoi erau intransigenți, Valeriu mai pătimaș, Gică Pantelie mai înțelept, dar deopotrivă hipnotizați de visul lor: „Artistul prin vocație, magistru al vorbelor și al tonurilor rafinate, atunci când cuvântul nu-l mai încape, se face culoare. A se exprima pe sine, frumusețea locului, a trupului și a minții, a LUMII, adică artă românească, asta face artistul" – era crezul său, pe care se străduia să ni-l impună și nouă.

Poezia lui modernă, dar păstrând în esența sa valorile tradiționalismului (*Aud spărgându-se uscat frunzele nucilor în ram,/ lebede negre înserând/ acolo unde înseram...*) a fost excepțional receptată în cenaclurile bucureștene, fiindcă Valeriu, alături de Nichita, Cezar Ivănescu, Ștefan Agopian, încerca să promoveze o școală de poezie. Amintim volumele *Estimp*, Editura Cartea Românească, București, 1972, *Celebrări*, Editura Cartea Românească, București, 1978, *Aerul tare de dragoste,* Editura Eminescu, București, 1982, *Tu secole!*, Editura Cartea Românească, București, 1984.

Obsedat de patima creației, înființează chiar un cenaclu de picto-poezie intitulat simbolic „Mihai Eminescu". Absolvent al Facultății de Arte Plastice a Institutului Pedagogic, Universitatea București, a participat la numeroase expoziții de grup sau personale: 1968 – Picto–poezie, expoziție de grup București; 1970 – Expoziție de grup la Ateneul Tineretului, București; 1986–2004 – expoziții personale la Galeria de artă Metopa, Pitești; 1990–1992 – expune în Olanda la Mill Galerie, Xenia Weesenhof și Leon'Art Galerie în Wegedoorm–Cuijk; 1993 – Expresionism Abstract, Credit Bank, București și Phoenix, statul Arizona.

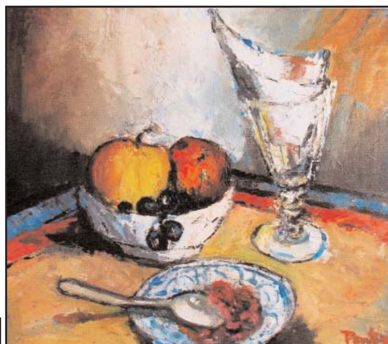
Are lucrări în colecții din Australia, Belgia, Israel, Canada, Polonia, Olanda, Suedia, SUA, România.

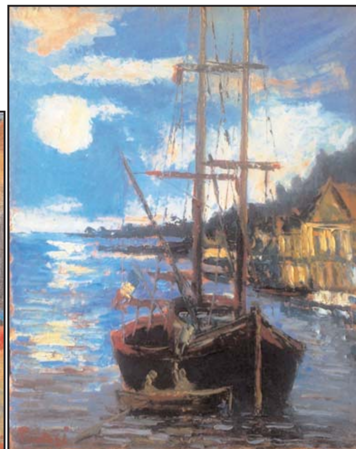
Ultima sa expoziție a fost tot în Pitești, în iunie 2015, la Galeria Metopa: „Pantazi '75 – Locuri și melancolii", invitat Paul Mecet, organizator Ion Pantilie din partea UAP Filiala Pitești. La acest vernisaj pictorul a lipsit, fiind în spital, și m-a rugat să deschid eu expoziția și să-i prezint tablourile. Era pentru prima dată când n-a fost prezent, el, cel atât de meticulos în organizarea unei expoziții, era absent fiindcă se pregătea pentru Marea Trecere. Ne-a lăsat în dar culorile lui, flăcări ce ard pe pânzele visului.

În ultimul an de viață, Valeriu Pantazi a realizat un album, *Pantazi – Pictură*, cuprinzând o mare parte dintre picturile sale, pe care l-a prefațat cu un text intitulat *Arte poetice,* din care redăm un fragment, pentru că trebuie să-l ascultăm pe Valeriu, să-l lăsăm să rostească pentru noi cuvintele sale:

(Continuare la pag. 31)







Număr ilustrat cu tablouri de Valeriu Pantazi.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Marian NENCESCU – scriitor, București
- Gen. Mihail ORZEAȚĂ – București
- Cristian BĂDILIȚĂ – teolog și scriitor, Franța
- Ilie CIURESCU – publicist, București
- Constanța VAIDA HALIȚĂ – arhitect, București
- Dragoș VAIDA – prof. univ., București
- Theodor CODREANU – scriitor, Huși
- Acad. Mihai CIMPOI – Chișinău
- Acad. Nicolae DABIJA – Chișinău
- Raia ROGAC – scriitor, Chișinău
- Lucian COSTACHE – scriitor, Pitești
- Maria Mona VÂLCEANU – scriitor, Pitești
- Nicolae MELINESCU – publicist, București
- Livia FUMURESCU – scriitor, Brad
- Monica DUȘAN – scriitor, Ribița-Hunedoara
- Ion C. ȘTEFAN – scriitor, București
- Mihai SPORIȘ – publicist, Râmnicu-Vâlcea
- Marie-Jeanne VASILOIU – scriitor, București
- Dan LUPESCU – scriitor, Craiova
- Florian COPCEA – scriitor, Turnu-Severin
- Marian MIHĂESCU – profesor, Curtea de Argeș
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București
- Paula ROMANESCU – scriitor, București
- Elis RÂPEANU – scriitor, București
- Dan D. FARCAȘ – matematician și scriitor, București
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca